

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie
Studijní obor: Regionální a politická geografie

Bc. Marko Vukadinović

**GEOGRAFICKÉ ASPEKTY PŮVODU VRCHOLOVÝCH
HRÁČŮ FOTBALU – LÍHNĚ FOTBALISTŮ: SROVNÁNÍ
ČESKA A SRBSKA**

GEOGRAPHICAL ASPECTS OF SOCCER PLAYERS'
ORIGIN – FOOTBALL ACADEMIES: COMPARISON OF CZECHIA
AND SERBIA

Diplomová práce

Praha 2016

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Jiří Tomeš, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 30. 6. 2016

Rád bych na tomto místě upřímně poděkoval RNDr. Jiřímu Tomešovi, Ph.D. za čas, který věnoval odbornému vedení této práce, za jeho podnětné připomínky a cenné rady. Také bych chtěl poděkovat rodině a nejbližším přátelům za jejich podporu a pomoc, především Ing. Ondřejovi Pánkovi, který mi byl více než nápomocen při sbírání dat, a Bc. Petře Papřokové, která mi byla nesmírnou nejen psychickou oporou.

Geografické aspekty původu vrcholových hráčů fotbalu – líhně fotbalistů: srovnání Česka a Srbska

Abstrakt

Tato práce si klade za cíl identifikovat líhně fotbalových talentů v Česku a Srbsku od roku 1993. K tomu se dostává nejprve prostřednictvím teoretických přístupů geografie sportu, dále dokumentuje globalizaci sportu a především šíření fotbalu v prostoru a čase. Předkládá rovněž kritéria úspěšné fotbalové akademie a zjišťuje pozitivní ekonomické efekty, které produkce profesionálních fotbalistů generuje. V analytické části poté zkoumá nejen regionální rozložení líhní, které identifikuje na základě rodiště, prvních žákovských, dorosteneckých a profesionálních klubů a přestupních cen jednotlivých hráčů, ale i vliv různých faktorů na úspěšnost klubu v domácí soutěži.

Klíčová slova: geografické aspekty, původ, fotbalové líhně, transfery, ekonomické efekty

Geographical aspects of soccer players' origin – football academies: Comparison of Czechia and Serbia

Abstract

The goal of this thesis is to identify football academies in Czechia and Serbia since 1993. That accomplishes through presenting theoretical approaches of sport geography, then documents the globalisation of sport and especially the diffusion of football in space and time. It submits also characteristics of the successful football academy and finds out positive economical effects, which are generated by production of professional football players. The thesis researches in analytical part not only regional divide of the football academies, which are identified based on the place of birth, first youth and professional clubs and transfer value of the individual players, but the influence of different factors on success of club in national league as well.

Key words: geographical aspects, origin, football academies, transfers, economic profitability

OBSAH

Seznam tabulek	6
Seznam obrázků	7
Úvod	8
1 Zdroje dat a metodika	10
2 Vztah sportu a geografie.....	13
3 Teoretická východiska	16
3.1 Sport a Hägerstrandova teorie difúze inovací (Innovation diffusion theory).....	16
3.2 Marxismus a jeho teorie závislosti	21
3.3 Teorie fotbalové migrace	22
3.4 Vybrané přístupy ke studiu ekonomické efektivity fotbalových klubů	24
3.5 Vybrané přístupy ke studiu závislosti rodiště na úspěchu sportovce	25
4 Sport a globalizace	27
5 Globalizace fotbalu	31
5.1 Evropa	34
5.2 Jižní Amerika	36
5.3 Asie	36
5.4 Afrika	38
5.5 Fotbalové migrace a jejich globalizace	39
6 Regionální diferenciace původu fotbalistů a srovnání líhní	41
6.1 Původ hráčů zkoumaných zemí	43
6.1.1 Česko.....	43
6.1.2 Srbsko.....	48
6.2 Fotbalové líhně – charakteristiky, identifikace, vývoj	55
6.3 Organizace fotbalových líhní	56
6.4 Současné fotbalové líhně.....	57
6.5 Ekonomika fotbalových líhní.....	63
7 Analýza fotbalových líhní v Česku a Srbsku	68
Závěr	72
Seznam použité literatury.....	75

SEZNAM TABULEK

Tab. 1: Shoda použitých fotbalových databází při náhodném výběru hráčů	11
Tab. 2: Nejlepší evropské nejvyšší fotbalové soutěže v období let 2011 - 2015	12
Tab. 3: Etapy vývoje počtu založených fotbalových svazů	33
Tab. 4: Původ a počet zahraničních hráčů v klubech světa (říjen 2015).....	41
Tab. 5: Národnostní složení hráčů anglické Premier league v sezóně 2015/2015	42
Tab. 6: Nejlepší kluby Česka podle hodnoty odchovanců za období 1993–2015	47
Tab. 7: Úspěch odchovanců českých klubů v letech 1993 - 2015	48
Tab. 8: Žákovské kluby Srbska s nejvyšším počtem budoucích profesionálů v letech 1993-2015.....	50
Tab. 9: Nejlepší kluby Srbska podle hodnoty odchovanců za období 1993–2015	54
Tab. 10: Úspěch odchovanců srbských klubů, 1993-2015.....	54
Tab. 11: Zastoupení odchovanců a jejich zápasové vytížení - vybrané státy.....	59
Tab. 12: Pořadí klubů podle počtu odchovanců ve sledovaných ligách v roce 2015.....	60
Tab. 13: Pořadí nejlepších líhní Evropy v letech 2012 a 2015	61
Tab. 14: Počet hráčů vychovaných pro nejlepších 5 evropských lig v roce 2015	62
Tab. 15: Kluby, které zaznamenaly nejvíce startů svých odchovanců v roce 2015.....	63
Tab. 16: Kluby, které nejvíce vydělaly prodejem odchovanců za rok 2012 (€)	64
Tab. 17: Rozložení rodišť fotbalistů Česka dle populační velikosti ORP v letech 1993 – 2015	69
Tab. 18: Rozložení rodišť fotbalistů Srbska dle populační velikosti opštín v letech 1993 – 2015	69
Tab. 19: Nejlepší líhně podle finanční hodnoty odchovance, vybrané státy, 2016.....	70

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Vývoj adopce olympijských sportů v období 1840 až 1970.....	18
Obr. 2: Proces difúze sportu ve státech Evropy	19
Obr. 3: Proces šíření lehké atletiky v Evropě.....	20
Obr. 4: Vývoj finančních rezerv organizace FIFA v letech 2005–2014	30
Obr. 5: Vývoj počtu členů organizace FIFA v letech 1880–2013	33
Obr. 6: Země světa podle data vzniku fotbalových svazů.....	34
Obr. 7: Šíření fotbalu – vznik fotbalových svazů v Evropě	35
Obr. 8: Vztah mezi šířením fotbalu a migrace sportovní pracovní síly	35
Obr. 9: Proces šíření fotbalu v Jižní Americe	36
Obr. 10: Proces šíření fotbalu v Asii a Austrálii	37
Obr. 11: Proces šíření fotbalu v Africe	39
Obr. 12: Rozložení rodišť profesionálních fotbalistů Česka podle ORP v letech 1960–2015	43
Obr. 13: Regionální rozložení žákovských klubů profesionálních fotbalistů v ORP Česka v letech 1993–2015	44
Obr. 14: Regionální rozložení dorosteneckých klubů profesionálních fotbalistů v ORP Česka v letech 1993–2015.....	45
Obr. 15: Regionální rozložení prvních profesionálních klubů profesionálních fotbalistů v ORP Česka v letech 1993–2015.....	45
Obr. 16: Identifikace líhní pomocí závislosti počtu dorostenců a rodáků v ORP ČR, 1993 - 2015	46
Obr. 17: Produkce nejlepších profesionálních fotbalistů na základě přestupových částek, 1993–2015.....	47
Obr. 18: Rozložení rodišť profesionálních fotbalistů Srbska podle opštin v letech 1960–2015.....	49
Obr. 19: Rozložení dorosteneckých klubů profesionálních fotbalistů Srbska v letech 1993-2015	50
Obr. 20: Regionální diferenciaci na základě prvního profesionálního klubu - 1993–2015.....	51
Obr. 21: Intenzita produkce profesionálních fotbalistů – opštiny 1993–2015	52
Obr. 22: Poměr počtu profesionálních fotbalistů a rodáků Srbska zvážen o sumu nejvyšších přestupových částek, opštiny Srbska, 1993–2015	53
Obr. 23: Rozdělení Evropy podle CIES (2015)	58
Obr. 24: Zastoupení odchovanců v klubech Evropy podle regionů 2009–2015	58
Obr. 25: Výsledky korelační analýzy závislosti počtu odchovanců na velikosti ORP/opštiny...	69
Obr. 26: Korelace vybraných proměnných	71

ÚVOD

Sport je jedno z nejdynamičtější se rozvíjejících odvětví dnešního světa a prostupuje několika sférami lidského poznání včetně geografie (Bale 2003). To je patrné zejména ve formě jeho šíření, ale kupříkladu i na jeho úzké vazbě mezi ním a globalizací. První část této práce se zabývá právě propojením sportu a geografie prostřednictvím několika teorií, z nichž pravděpodobně nejdůležitější je teorie šíření inovací švédského geografa Torstena Hägerstranda (1967). Svě uplatnění zde nachází rovněž teorie *světového systému* Immanuela Wallersteina (1989), která čerpá z teorie závislosti, potažmo z marxismu. Dále se práce věnuje teorii fotbalové migrace, která už se přímo dotýká problematiky fotbalových líhní svou typologií jednotlivých vyprodukovaných hráčů. Práce dále čerpá z přístupů zaměřených na ekonomickou efektivitu fotbalových klubů a na původ vrcholových sportovců.

Pátá kapitola se věnuje globalizaci sportu. Bale (2003) rozebírá a srovnává začátky rozvoje vybraných sportů s jejich moderními verzemi a správně hodnotí jejich vývoj od původních lokálních her s různými pravidly k mezinárodní standardizaci a zakořenění pravidel jako projev stále rostoucího propojení světového systému. Během celého dvacátého století se různí autoři snaží porozumět významu sportu coby lokálnímu i globálnímu fenoménu. Na začátku nového tisíciletí byl pak důsledkem implementace neoliberálních politik volného trhu sport označen jako jedna z nejvýznamnějších aktivit v rámci světa (Smart 2007). V této souvislosti, tedy na základě významu (hierarchie) sportů lze považovat za nejvýznamnější sportovní aktivitu fotbal, který představuje také asi nejvíce globalizovaný sport. Zatímco první zmínky o fotbale nalézáme už ve starověké Číně za vlády dynastie Chan, jeho moderní forma má kořeny v Anglii, kde byla v roce 1863 založena první fotbalová asociace a odkud byl tento sport šířen dále do světa (Hill, Vincent 2006). Jedná se však o kulturní fenomén, nebo o pouhý odraz vývoje koloniální soustavy? Každopádně a z pochopitelných důvodů (jednoduchost a nízké náklady) se jedná se o nejpobulárnější sport na světě. To dokládá i stále rostoucí sledovanost fotbalových utkání – nejen závěrečných turnajů MS, ale i mezinárodních klubových a ligových soutěží. Kluby se stávají de facto „globálními“ nadnárodními společnostmi (Robertson, Gianliutti 2004). Ekonomickou stránku rozvoje fotbalu v rámci zemí analyzuje např. Borland (2006) a tvrdí, že pro vytvoření kvalitní sportovní soutěže jsou potřeba čtyři faktory. Jsou to hráči, kluby, liga a místo, kde se příslušná soutěž bude odehrávat (nejčastěji stadion). Se zvyšující se kvalitou těchto čtyř komponent se zvyšuje naděje na vyšší finanční příjmy, ať už soutěže nebo klubu samotného.

Jádro práce pak tvoří kapitoly o fotbalových líhních. Ty tvoří nezanedbatelnou součást každého profesionálního i řady amatérských klubů. V současnosti je účast v nejvyšších soutěžích většiny zemí Evropy bez existence a dobré práce mládežnických akademií či žákovských a mládežnických týmů prakticky nemyslitelná. Předmětem zájmu jsou především otázky efektivity, jak ekonomické, tak úspěchu. Má však odchov hráčů a jejich následné zhodnocení vliv na ekonomiku klubu? Která centra lze považovat za skutečné líhně? Existují stabilní líhně a jejich stabilita v čase? Jejich výzkum vedle studií o fotbalových migracích či šíření fotbalu a jeho společenské funkci byl pro většinu autorů spíše na vedlejší koleji. Navzdory faktu, že se jedná o relativně rentabilní součást klubu. Do budoucna totiž garantuje určité příjmy, ať už z jejich prodeje nebo výkonnosti v A-mužstvu, k čemuž se vážou další příjmy, například v podobě využití marketingového potenciálu (CIES 2015). Dále si práce položí otázku, které líhně produkují nejvyšší podíl místně příslušných vrcholových fotbalistů? V analýze budou hlavními objekty zkoumání profesionální fotbalisté Česka a Srbska – jejich původ a spojení s výskytem/existencí významných klubů a fotbalových líhní. Výsledkem bude prezentace regionálního obrazu fotbalových líhní. Práce tak zodpoví otázku, která centra (města) lze považovat za skutečné líhně a jestli existují líhně stabilní v čase. V rámci analýzy byly stanoveny následující hypotézy:

- H1 Líhně se převážně koncentrují ve velkých městech – metropolích
- H2 V rámci srovnání představuje Bělehrad významnější líheň než ostatní
- H3 Zastoupení fotbalistů ze stejného regionu je u vyhlášených líhní nižší než v případě klubů, jež za líhně považovat nelze
- H4 Úspěšnost klubu je pozitivně ovlivňována kvalitou líhně
- H5 Líheň Partizanu je ekonomicky efektivnější než líheň Sparty Praha

Líheň, která chce být úspěšná, by měla splňovat několik kritérií. V první řadě se jedná o zvládnutí náboru kvalitních hráčů. Ten by v ideálním případě měla zajistit spolehlivá skautingová infrastruktura. Dále je důležité provozovat akceschopné administrativní středisko, které zajišťuje zázemí pro sociální a psychologické vzdělání hráčů. V řadě zemí se jedná o spolupráci mezi klubem a různými stupni školství od základního až po vysoké (ECA 2012).

Stěžejní část práce představuje komparace dvou líhní klubů postkomunistické části Evropy, které lze považovat za srovnatelné a to na základě analýzy finančních prostředků, které kluby získaly díky výchově hráčů a jejich prodeji (transferu) do jiných klubů. Tato část práce pak určí, které líhně si vedou nejlépe v poměru kvantita/kvalita a jak si stojí líhně fotbalových talentů Česka a Srbska.

Kapitola 1

Zdroje dat a metodika

Základní zdroje dat pro kvantitativní analýzu představují internetové databáze transfermarkt.de a footballdatabase.eu. Ta byla stahována a zpracovávána na základě několika kritérií. Primární jednotkou sledování jsou fotbaloví hráči českého a srbského původu. Z hlediska času byli do zkoumaného souboru zahrnuti hráči od sezóny 1993/1994, jež zároveň představuje období, kdy se přibližně obě země nově konstituovaly. Po aplikaci těchto kritérií figurovalo v databázi footballdatabase.eu celkem 2 124 českých a 2 507 srbských profesionálních fotbalistů.

Uvedené databáze jsou neustále aktualizované, čímž je ve srovnání s jinými zdroji zajištěna nejen vysoká aktuálnost, ale i věrohodnost údajů. Tato data byla dále překontrolována vzájemným porovnáním obou databází pomocí náhodného výběru hráčů. Nejprve byla náhodně vygenerována ID 20 hráčů (10 českých, 10 srbských) v první databázi. Charakteristiky těchto hráčů byly pak porovnány s obsahem druhé databáze, aby byla analýza co nejpřesnější. Srovnání charakteristik hráčů prezentuje Tab. 1. Shoda výsledků dosáhla 91,455 %, což je v případě tak vysokého počtu jednotek velmi dobrý výsledek.

Data z výše zmíněných fotbalových databází byla využita k následujícím úkonům:

- zhodnocení regionálního obrazu rodišť profesionálních fotbalistů,
- zhodnocení regionálního obrazu žákovských a dorosteneckých klubů profesionálních fotbalistů,
- zhodnocení regionálního obrazu prvních klubů profesionálních fotbalistů,
- kvalitativní zhodnocení nejvýznamnějších líní,
- zhodnocení zemí na základě zjištěných dat.

K vybraným úkonům byl využit následující software:

- Microsoft Office Excel 2010,
- ArcMap 10.2 od firmy ESRI,
- SPSS 21 od firmy IBM,
- prostředí NetBeans IDE v. 8.01 pro stažení fotbalových databází.

Pro účely hodnocení regionálního obrazu rodišť bylo zapotřebí přiřadit k rodišti hráče ORP, ve kterém se příslušné rodiště nachází. Data byla pro větší přehlednost relativizována v poměru 1 fotbalista na 10 000 mužů podle výsledků sčítání v r. 2011. Tento poměr byl zvolen pro zhodnocení regionálního obrazu rodišť, žákovských, dorosteneckých a prvních profesionálních klubů.

**Tab. 1: Shoda použitých fotbalových databází
při náhodném výběru hráčů**

ID hráče	Jméno	Shoda (%)
10738	Tomáš Štverák	100
10807	Denis Brozik	100
10857	Tomáš Marek	80
11304	Ondřej Fícek	100
11325	Luděk Zdráhal	84
11595	Pavel Verbíř	100
12299	Dominik Vu	100
12388	Radek Hochmeister	100
20792	Nikola Petrić	70
20826	Dušan Šovilj	87,5
20957	Vuk Mitošević	75
21120	Lazar Ivić	100
21448	Velibor Kopunović	84,6
21647	Nemanja Jovsic	80
22027	Sasa Curcic	100
22326	Davor Tasic	100
30036	Aleksandar Nikolic	80
30475	Edin Lekic	100
30513	Sasa Cetkovic	88
30660	Lovcen Cetinje	100
Průměr shody (%)		91,455

Zdroj: footballdatabase.eu (2016); transfermarkt.de (2016)

Důležitým zásahem bylo spojení všech opštin (územně-správní jednotka v Srbsku) Bělehradu k vytvoření adekvátní protiváhy Praze, která rovněž působí jako jedna statistická jednotka. K hráčům byla přiřazena data o jeho fotbalové kariéře, a to následujícím způsobem:

- identifikace místa hráčova narození,
- identifikace klubu, ve kterém hráč strávil nejdelší období při svých prvních fotbalových krůčcích. Pro účely této práce bylo zvoleno rozmezí 9 – 15 let. Spodní hranice je záměrně stanovena takto, neb se jedná o věk, od kterého začínají specializované fotbalové akademie trénovat mladé fotbalisty. Horní hranice koresponduje s přechodem hráčů ze starších žáků do mladšího dorostu. V tomto věkovém rozmezí se u hráče rozvíjejí veškeré motorické dovednosti a jedná se tak o důležité období fotbalového života,
- identifikace klubu, ve kterém hráč strávil nejdelší období ve svém dorosteneckém věku. Věkové rozmezí bylo stanoveno 16 – 20 let,
- identifikace prvního klubu, ve kterém hráč odehrál alespoň jednu minutu v profesionální soutěži. Proces byl poté podobný prvnímu zhodnocení. Každý hráč je tak započten v ORP, ve kterém sídlí klub.

Zvolené databáze bohužel neobsahovaly údaje ke všem hráčům. A tak ke zhodnocení regionálního rozložení žákovských, dorosteneckých a prvních profesionálních klubů byla použita data o 1 567 českých hráčích a 1 117 srbských fotbalistech za účelem co nejmenšího zkreslení. K analýze o závislosti rodišť na populační velikosti správních jednotek obou zemí byla použita data o 1 064 Čechách a 1 479 Srbech.

Pro hodnocení ekonomické efektivity líhní bylo využito dat ze serveru transfermarkt.de, se kterými bylo možné relativní počty odchovaných fotbalistů ocenit vahami v podobě finančních prostředků, které byly utrženy za hráčův přestup do jiného klubu. Analýza nepočítala s 5% „poplatkem“, který je nucen uhradit každý další klub, který prodaného hráče koupí, mateřskému klubu (viz dále v kapitole 6).

Dále analýza zváží jednotlivé líhně podle maximálního finančního obnosu, kterým byl hráč během kariéry ohodnocen. Ze zmíněných serverů byly staženy informace o přestupních částkách fotbalistů. Ty však nebyly kompletní, neboť kluby nejsou povinny přestupové částky zveřejňovat. Dalším úskalím je nezveřejňování částky za hostování. U každého hráče, ke kterému byly částky zveřejněny, byla vybrána nejvyšší částka, kterou kdy vydělal svému stávajícímu klubu. V případě Česka se jednalo o 12 % případů a v případě Srbska o 16 % případů. Tato částka byla následně přidělena klubu jeho původu, jejich následný součet vydělen počtem dorostenců v jednotlivých ORP a zrelativizován na 10 000 mužů.

Dalším krokem je analýza úspěšnosti líhní potažmo jejich odchovanců na základě startů v deseti nejlepších ligových soutěžích v Evropě. Ty byly určeny na základě koeficientů jednotlivých zemí organizace UEFA, která zastřešuje mezinárodní evropské fotbalové soutěže. Tzv. Velká pětka (Španělsko, Německo, Anglie, Itálie, Francie) byla klasifikována jako 1, ostatní ligy jako 2.

Tab. 2: Nejlepší evropské nejvyšší fotbalové soutěže v období let 2011 - 2015

Stát	Koeficient UEFA
Španělsko	105,713
Německo	80,177
Anglie	76,284
Itálie	70,439
Francie	52,749
Portugalsko	53,082
Rusko	51,082
Ukrajina	44,883
Belgie	40,000
Nizozemsko	35,563

Zdroj: UEFA (2016)

Kapitola 2

Vztah sportu a geografie

Geografie patří mezi vědní disciplíny s nejširším předmětem zájmu a lze ji samotnou považovat za multidisciplinární obor. Zabývá se třemi hlavními tématy. Mezi ně patří místo, prostor a jeho proměna v čase, vztah člověka a životního prostředí a regionální diferenciaci. Zjednodušeně se dá tvrdit, že je o tom, „kde co je a jak to vypadá“ (Haggett 2001). Široké pojetí geografie tak zavádá příležitost k vytváření různých škol a přístupů. Některé se zabývají fyzickou geografii, některé sociální, chcete-li humánní geografii, další si najdou své místo na poli geoinformačních systémů (GIS). Přístupy jsou také velmi variabilní, mohou být popisné, analytické atd. Bale (2003) tak na základě tohoto tvrdí, že *geograf se může zabývat téměř vším, kde se dají pozorovat dva opakující se koncepty místa a prostoru, neboť existuje jen malá pravděpodobnost, že budou tyto koncepty na hony vzdáleny objektu práce geografa*. Z toho také pramení pozoruhodně velké množství různých subdisciplín, kterými se geografie může pyšnit. Je očividné, že ne všechny disciplíny mají stejnou důležitost. Kupříkladu Michael Dear (1988) ve své práci předkládá, že nejdůležitější geografická odvětví jsou bezesporu ekonomická, sociální a politická geografie. Také postuloval, že geografie sportu není strukturálně dostatečně podložena geografickým bádáním. Co však dle Balea (2003) Dear ignoroval, byla ekonomická, politická i sociální dimenze sportu, tedy rozměry, které sám označil jako klíčové v rámci široké škály geografických disciplín. Vzhledem k očividnému spojení geografie a sportu je tak velmi paradoxní, že tyto souvislosti byly samotnými geografy tak dlouho opomíjeny. Sport byl dlouho málo prozkoumaným polem, na kterém se objevovaly spíše práce z oboru sociologie a kulturní antropologie, z nichž jen výjimečně se některé dotýkaly geografie. Sportovní články se vyskytovaly příležitostně v mainstreamových sociálně-vědeckých časopisech a skutečně renomovaní sociální vědci se sportu téměř nevěnovali. V posledních dvou desetiletích se však situace změnila. Rozvíjí a institucionalizují se sportovní studia, nový a široký a multidisciplinární obor, jehož objekt i předmět zájmu se pohybuje v měřítkovém rozpětí od jednotlivého sportovního klubu či sportovce po globální procesy (globalizaci), které se projevují také ve sportu a které se široce diskutují již od devadesátých let minulého století (Giulianotti and Robertson 2007). Kromě výše zmíněných dimenzí je nutné uvést ještě velmi významné zastoupení sportu v masmédiích, kde se debatuje nejen nad samotnými výsledky klubů a sportovců a reprezentací, ale i nad důsledky pořádání velkých sportovních událostí typu olympijské hry či světové šampionáty, jež představují monumentální akce, které významně ovlivňují nejen sféru sportu, ale také ekonomické a politické

dění (záležitosti), ale mají dopady i ve sféře enviromentální. Jako spíše odstrašující příklad lze uvést zimní olympijské hry v Soči, jež se ocitly pod palbou kritiky již od okamžiku jejich přidělení kvůli možnému narušení národního parku a biosférické rezervace výstavbou olympijské vesnice (Chappelet 2008). Bez problémů (negativních dopadů) nejsou ani připravované letní hry v Riu de Janeiro v roce 2016. Ty sice už marketingově úspěšně uspořádaly Panamerické hry v roce 2007, ovšem pouze za pomoci moderních „Potěmkinových“ vesniček (Curi et al. 2011). MacClancy (1996) zdůrazňuje, že sport je třetím největším průmyslovým odvětvím po ropném a automobilovém průmyslu. V posledních letech se sport, potažmo fotbal, stal průmyslem sám o sobě. Svými charakteristikami se přiblížil službám zábavního průmyslu, sport a zejména fotbal se celospolečenským a celosvětovým fenoménem. Konkrétně fotbal zaznamenal pronikavý růst v podílu na ekonomice ve všech státech, kde je fotbal prezentován jakožto národní sport (Dolles a Söderman 2005). Navíc sport vykazuje i jisté aspekty, které jsou pro něj i geografii obecně společné. Jedná se o prostorový aspekt a jeho využití, oba (geografie i sport) se soustředí na lidi, jak se pohybují a vzájemně ovlivňují v místě a čase; dále lze zmínit aspekt místa, ve sportu se na místech lokalizují sportovní týmy, sport je ovlivňován fyzicko-geografickými podmínkami a krajinou a rovněž je schopen tyto aspekty ovlivnit.

Bale tvrdí (Bale 2003), že sport sám o sobě lze považovat za prostorovou vědní disciplínu, která je v řadě ohledů s geografii spjata tak úzce, že je obtížné rozlišit, kde sport (sportovní aktivity) končí a geografie začíná. Na podporu svého tvrzení využívá podstatu orientačního běhu. Sport, pokud je charakterizovaný schématem úspěchu, je téměř trvale podroben přísnému vymáhání prostorových parametrů. Lidsky řečeno se jedná o formu zábavy, která je nutně nějakým způsobem prostorově ohraničena. Rekreační, volnočasové aktivity a hry v jejich rámci na druhou stranu tak omezeny nejsou. Pravidla specifikují velmi přesně prostorové hranice sportovních aktivit. Volnočasové aktivity nevyžadují pečlivě definovanou prostorovou dimenzi, jako to je například u atletického oválu, u kterého až na výjimky nutně potřebujete, aby byl 400 metrů dlouhý, nebo ve fotbale hřiště ne menší než 90 metrů na délku a 45 metrů na šířku. Dokonce i sporty jako je orientační běh, běh v terénu (cross), lyžování a kanoistika využívají vlastní prostorové a časové hranice, resp. jsou jimi také limitovány. Byl to geograf Philip Wagner, který prohlásil, že na sportu není nic přirozeného (Bale 2003), s čímž v řadě případů (sportů) jistě nelze souhlasit.

Moderní sportovní odvětví tak, jak je známe, vznikla v polovině 19. století ve Velké Británii a Spojených státech amerických. Zatímco jejich profesionální forma se začala provozovat zejména v hlavních centrech průmyslu, těžby i obchodu, amatérské kluby vznikaly v univerzitních kampusech (Wright 1999). Kromě války je sport jedním z mála věcí, který váže lidi na místě, jednoduše prostřednictvím pocitu sounáležitosti s okolím. Sport se stal pravděpodobně hlavním médiem kolektivního sebeurčení v době, kdy sounáležitost je čím dál více výsledkem úspěchu. Je to právě v diváckých sportech, kdy reprezentační týmy bojují za své instituce proti ostatním v čisté, jednoznačné konfrontaci, což je forma, která se ve společenském životě úplně běžně nevyskytuje (Bale 2003). I když geografie sportu získává své místo v akademické sféře teprve s rozvojem moderních technologií a globalizačních procesů, zmínky o provázanosti sportu a geografie sahají až do 19. století, kdy se sociální geograf Elisée Reclus ve svém díle *Universal Geography* stručně zmínil o anglickém kriketu. Svě si ke sportovní geografii

řekl také zakladatel moderních olympijských her Pierre Coubertin, jenž si uvědomoval, že ne všechny státy jsou státy národními, a tak se zasazoval, nakonec neúspěšně, za starty jednotlivých národů, a nikoliv států.

Pravděpodobně primární způsob, jak chápat či zkoumat geografii sportu, je přemýšlet o jednotlivých sportech, případně sportu jako celku, jako o bodech/ohniscích v geografickém prostoru (lokalit vzniku), z nichž se sporty šíří do okolí, a hierarchicky do jiných zemí, aby uchvátily regiony, národy a v některých případech i svět a stvořily tak určitý regionální obraz. Během období geografické difúze, která v řadě sportovních odvětví neustále probíhá a nejen proto, že vznikají nové sporty, dochází k určitým změnám přírodní krajiny (např. golfové hřiště), ale hlavně krajiny kulturní a zejména prostředí města. Mnohé lokality se přeměnily na sportoviště nebo na sportovní zázemí. I na tomto příkladu je vidět, jak velký je dopad sportu coby aktéra prostorových změn a interakcí, jež mnoho geografů studuje. Statistická data charakterizující dnešní sporty a jejich aktéry, konkrétně rozložení či hustotu klubů různých sportů, případně schopnost těchto klubů produkovat nejlepší atlety ve svém odvětví, je vskutku velmi vzdálena od rovnoměrného rozložení, ale to v případě sociálně/kulturně geografických jevů nelze ani očekávat. Přesto se vesměs nejedná o zcela náhodná rozložení, a tak můžeme identifikovat určité sportovní regiony (oblasti se silným zastoupením určitého sportovního odvětví). V případě samotných sportovišť (a jejich sportovního zázemí) a způsobu, jakým jsou sportovní aktivity (prostorově) uspořádány, se rovněž obvykle nedá hovořit o rovnoměrném rozložení. Jejich geografická sub-optimalita (lokalizace blízká té optimální) se odvíjí často od profitability oblasti z pohledu vlastníka klubu snažícího se o maximalizaci zisku. S tím souvisí také blízkost ke sportovnímu spotřebiteli. Z tohoto důvodu mohou být zaznamenány pokusy o nalezení geograficky optimálního nebo prostorově spravedlivého řešení sportovně-geografických problémů. Typické je rozmístění nejvýznamnějších klubů velké čtyřky (nejvýznamnějších/nejpopulárnějších amerických sportů) v největších a ekonomicky (spotřebitelsky) nejvitálnějších aglomeracích USA, zatímco některé postkomunistické země včetně Česka zažily netypickou éru „delokalizace“ klubů – hraček nových zbohatlíků (Blšany, Drnovice, Vsetín), event. některých firem.

Podle Balea se sportovní geografie zabývá především:

- 1) výzkumem sportovních aktivit na Zemi a proměnou jejich rozložení v prostoru a čase;
- 2) změnami sportovní krajiny a symbiózou mezi sportovním prostředím a těmi, kteří se v něm pohybují;
- 3) poskytováním vysvětlení a řešení prostorových a environmentálních změn ve sportovním prostředí (Bale 2003).

Kapitola 3

Teoretická východiska

Sport díky své provázanosti s mnoha odvětvími lidského poznání přitahuje odborníky z různých oborů. Namátkově se jedná o historiky, geografy, ekonomy, antropology, psychology, pedagogy, žurnalisty, lékaře, ale i kupříkladu filozofy a genderové specialisty. Stejně jako si každý obor vyloží obecné teorie svou řečí, ani sport nepředstavuje žádnou výjimku.

3.1 Sport a Hägerstrandova teorie difúze inovací (Innovation diffusion theory)

Předmoderní sportovní krajinu lze charakterizovat jako soustavu lokalizovaných různých herních forem, které však navzdory mnohým významným podobnostem nebyly schopné překonat určité bariéry, zejména ve formě vzdálenosti (viz dále). Vzdálenost představovala velký problém – překážku při sjednocení těchto forem v rámci jednoho sportovního odvětví (Andrews, Grainger 2007). Vznik moderního sportu v určitém místě či prostoru se dá podle Balea (2003) považovat za adopci inovace. Pokud bychom považovali sport jako inovace, které se šíří geografickým prostorem, vznikly by dva typy přístupů. První z nich by hledal obecné modely, které sumarizují širší rysy geografického rozšíření, druhý by nahlédl do geografické historie sportu prostřednictvím sledování agentů a agentur, které sport přenesly do vzdálenějších lokací navzdory překážkám v podobě lokální rezistence. Jisté aspekty procesu vývoje sportu ve Velké Británii lze dle několika sociologů v čele s Maguirem (1994) nazvat pojmem „sportizace“. Ta spolu s procesem rozvoje demokratizace – „parlamentizace“, která se vyvinula v 18. století, byla stejně charakteristická pro změnu ve struktuře moci v Anglii a v modelu sociálního chování vrstvy obyvatel, která se zrodila z dřívějších bojů o moc a povahu systému jakožto vládnoucí skupina. Proces sportizace lze rozdělit do dvou fází. První se odehrála v 17. a 18. století se vznikem některých moderních sportů, např. kriketu, boxu, dostihových závodů i na území Anglie tradiční kratochvíle – honů na lišku. Druhá fáze už pak byla zmíněna Balem (viz dále), kdy byly přijaty fotbal, ragby, tenis, lehká atletika a další, a začaly se formovat do podoby, kterou známe i dnes.

Z geografického pohledu existuje několik vzorců šíření sportu. Za primární se považují myšlenky a koncepty švédské časoprostorové školy (time-space geography) v čele s Hägerstrandem. Innovation diffusion theory švédského geografa Torstena Hägerstranda

obsahuje tři základní široké myšlenky. Zaprvé Hägerstrand předpokládá, že inovace ukazují momentální a prostorový obraz přijetí spíše než okamžitý přenos v prostoru. Zpočátku pouze několik potenciálních příjemců skutečně tyto inovace zapracuje. Ve druhé fázi se dá pozorovat jev, kdy se přijme většina inovací, a konečně ve třetí fázi už i ti nejpomalejší podlehnou tlaku a úspěchu zmíněných inovací a přijmou je za své. Druhou významnou charakteristikou zmíněné teorie je velikost jednotky snažící se inovaci přijmout. Větší jednotka přijme dříve nové myšlenky a postupy než jednotky menší. Třetím principem je, že vzdálenost od již existujícího příjemce můžeme považovat za překážku k přijetí, z čehož plyne možná souvislost s efektem sousedství, kdy lze přirovnat inovaci k něčemu rozpínavému a šířícímu se přes překážky v časoprostoru (Bale 2003). Everett Rogers (2002) tuto teorii lehce předefinoval, konkrétně na procesu šíření demonstroval, jak jsou inovace sdělovány a analyzoval jejich pohyb sociálními systémy v čase. Na tomto základě pak identifikoval dle příjemců inovací pět skupin, které upřesňují Hägerstrandovu první myšlenku (viz výše). Ty jsou očíslovány podle rychlosti přijetí inovace.

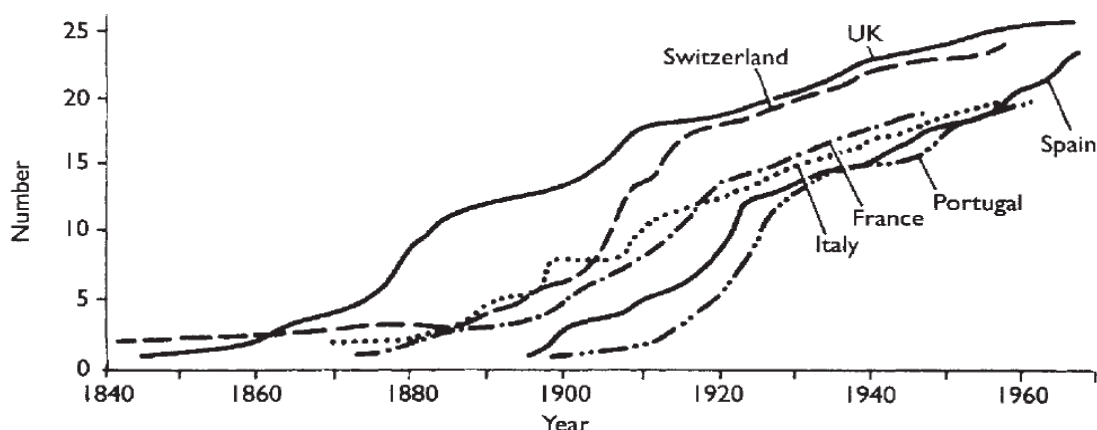
- 1) Inovátoři, kteří dohlížejí nad prvotním představením inovace (2,5 % uživatelů).
- 2) Brzcí příjemci (13,5 % uživatelů), kteří disponují kontaktem s první skupinou a považují inovaci za přínos své společnosti.
- 3) Hlavní vlna příjemců (34 %) pak tvoří spolu s prvními dvěma skupinami masu lidí nezbytně nutnou k uchycení inovace.
- 4) Další skupinou je tzv. „pozdní většina“ (34 %), která jde tak říkajíc s dobou a přijímá, co již bylo etablováno.
- 5) Poslední skupinu, která je často přímo či nepřímo přinucena inovace přijmout, pojmenovávají autoři Hill, Vincent a Curtner-Smith (2014) doslova jako „pomalu reagující“, v češtině by se tak proto pravděpodobně nejvíce hodilo slovo „zaostalci“.

Pokud tedy lze považovat sport za inovaci (přistoupí-li se k němu jako k něčemu dříve novému a pohybujícímu se prostorem a časem), lze to interpretovat tak, že může být očekávána její difúze jako důkaz hierarchického a sousedského šíření. Jeden způsob identifikace hierarchického rozšíření sportu je vzít všechna sportovní odvětví, která se vyskytují na olympijských hrách, a vykreslit jejich křivky přijetí v jednotlivých zemích v čase. Protože se plejáda olympijských sportů neustále mění, je vhodné určit, ke kterým olympijským hrám se adoptivní křivka vztahuje. Samotné vykreslování křivek stojí na základě dat o zformování národních asociací pro každý olympijský sport v jednotlivých zemích.

Obr. 1 ilustruje vývoj adopce – přijímání či institucionalizaci sportů (později zahrnutých pod olympijské sporty) v šesti vybraných evropských zemích. Dokumentuje, že kolébkou sportu je skutečně Anglie, či Velká Británie, následovaná Švýcarskem. První jako pionýr nové moderní společnosti, v jejímž rámci se dynamicky rozvíjí parlamentní demokracie, ekonomika, obchod na bázi první průmyslové revoluce a teritoriální expanze; druhá (Švýcarsko) o několik desetiletí později jako příklad země na čele rozvoje přímé demokracie a koncentrací elitních škol, podmiňující přijímání inovací. Ve Francii byl rozvoj demokracie počátkem 19. století přerušen či zpomalen a také průmyslová revoluce se rozjíždí znatelně později. S tím též souviselo pozdější formování jejich sportovních federací. Přestože některá sportovní odvětví jako fotbal či atletika

byla přijata relativně rychle po britském precedentu, sport jako takový se ve Francii rozmohl o mnoho let později. V zemích Středomoří vypukla průmyslová revoluce rovněž s určitým zpožděním, a i když Itálie měla před svými konkurenty, Španělskem a Portugalskem, náskok v podobě rychlejšího ekonomického růstu, do adoptivní křivky se to nijak výrazněji neprojevalo.

Obr. 1: Vývoj adopce olympijských sportů v období 1840 až 1970

Zdroj: Bale (2003)

Co se týče rozptýlení jednotlivých sportovních odvětví na bázi ekonomické hierarchie, je očividné, že lze najít určitou korelaci mezi datem přijetí inovace (tj. sportovního odvětví na bázi založení národního sportovního svazu, viz výše) a úrovní ekonomického rozvoje (Bale 2003). Jako nejlepší příklad uvedených procesů může sloužit nejpůvodnější sport na Zemi – fotbal. Ten zaznamenal první adaptaci v Anglii (proto kolébka fotbalu) v roce 1863 (The FA 2015). Většina anglických klubů (přes 70 %) vznikla do roku 1900. V počátcích to byla právě oblast Midlands a Severní Anglie, tedy vysoce průmyslové oblasti, které disponovaly dostatečným množstvím uživatelů z první a druhé skupiny dle upravené teorie Torstena Hägerstranda od Everetta Rogerse. Jih Anglie se přidal až po roce 1881, kdy využil stále se zlepšující anglickou infrastrukturu (autobusy, bicykly), lepší pokrytí významných (nejen) fotbalových událostí tiskem a změn v sociálních strukturách, kdy pracovní týden byl tvořen 5,5 dny. Prvními kluby, které přijaly fotbal jako inovaci, jsou Notts County (1862 – nejstarší profesionální klub, dnes hrající čtvrtou nejvyšší soutěž), Stoke City (1863 – dnes Premiership) a Nottingham Forest (1865 – nyní druhá nejvyšší soutěž), z dalších klubů jsou nejznámější Manchester United, Aston Villa, Everton apod. (Hill, Vincent a Curtner-Smith 2014).

Další obrázek ukazuje jistou tendenci sportu stékat z míst větší ekonomické vyspělosti do míst menší ekonomické vyspělosti. Země s vysokým zastoupením pracovní síly v manufakturách na přelomu století fotbal přejaly signifikantně dříve než země v tomto ohledu slabší. Samozřejmě existovaly výjimky, které zde představovalo Irsko, ale základní vzájemný vztah mezi stádiem ekonomického rozvoje a přijetím fotbalu zůstává evidentně pozitivní.

První obrázek, kde byly znázorněny adoptivní křivky jednotlivých států, znázorňuje, že ne všechny státy přijaly sportovní odvětví ve stejný čas. To se dá vyložit také tak, že v difúzním procesu se přece jen vyskytují nějaké překážky, které tomuto procesu brání. Je naprosto rozumné předpokládat, že vzdálenosti hrály ještě v 19. století velmi významnou roli v pomalejším rozpuku jednotlivých odvětví. Dokázání „sousedského efektu“, který hraje důležitou úlohu

v Hägerstrandově teorii, je problematičtější. Ke konci 19. století se totiž informace o nové „sportovní“ inovaci mohly šířit relativně rychle z místa na místo. Přesto důkazy z mapek znázorňující růst šíření sportu by mohly naznačovat výskyt „sousedského“ efektu. Než totiž země došly do stádia přijetí sportu, tj. vytvoření národní asociace či svazu, muselo přijít stádium jakéhosi uvědomění si, že se sport na jejich území vyskytuje a je provozován jeho obyvateli. To však není zaprvé zjistitelné, zadruhé se založení národních asociací jeví jako ideální při ustanovení stádia přijetí sportovního odvětví. K důkazu geografické blízkosti jakožto klíčového aspektu šíření poznání o sportu přispívá Holt (1981) svou tezí o francouzském

fotbalu. V té postuloval, že geografická blízkost Spojeného království byla zjevně důležitá v rané fázi procesu adopce. Dále říká, že se toto sportovní odvětví dostalo do Francie přes přístav Le Havre na začátku sedmdesátých let předminulého století. To rezultovalo ve vytvoření národní asociace v roce 1919. Holt (1981) dále předkládá příklady, kde blízké sousedství napomohlo šíření sportu – lacrosse z Kanady do USA, rugby z Anglie do Francie, gymnastika z tehdejšího Československa do Polska a vůbec rychlé šíření myšlenky Sokola po jeho založení v roce 1862. Přesto zůstává faktor geografické blízkosti u dalších případů neprozkoumaný.

Bale (2003) dále zkoumá lehkou atletiku jako možného demonstrátora „sousedského“ efektu a shledává jej jako vcelku vhodného kandidáta. Tento sport byl v Anglii přijat v roce 1880 a do roku 1890 jej jako první přijaly Francie a Belgie, nemluvě o Skotsku, které ji přijalo v roce 1883. Už se pomalu dostáváme i k prvním moderním olympijským hrám v Athénách v roce 1896. Jako fascinující můžeme označit fakt, že žádná východní země lehkou atletiku nepřijala před rokem 1900, jak demonstruje Obr. 3. Vzájemný vztah mezi vzdáleností od britského hlavního města Londýna a šířením lehké atletiky se opět ukázal jako pozitivní, ovšem ne třeba tak silný, jako tomu bylo u fotbalu, jak poukazuje Bale ve své publikaci z roku 1980. Podle dat Mezinárodní atletické federace (2015) provozoval v roce 1931 atletiku každý 234 000. člověk. Z celkového počtu kolem dvou miliard (UN 2015) to dělá zhruba jednu setinu procenta. Přesto, že se jedná původem o britský sport, určité atletické regiony se vyvinuly v Německu a v zemích Skandinávského poloostrova. Kupříkladu Švédsko čtyřikrát překračovalo kontinentální průměr v počtu registrovaných atletů na obyvatele (Bale 2003). Navzdory faktu, že se o atletice v Německu tvrdilo, že je vhodná pouze pro zvířata (Mandell 1984), průměrný počet atletů na obyvatele byl v zemi více než 2x vyšší, než činil průměr pro Evropu. Podobná čísla také vykazovaly Finsko s Estonskem (Bale 2003). Všechny výše uvedené příklady nasvědčují přítomnosti „sousedského“ efektu. Nutno podotknout, že některá sportovní odvětví prodělala také dílčí změny v pravidlech pouhým překročením státní hranice často kvůli odlišným kulturním

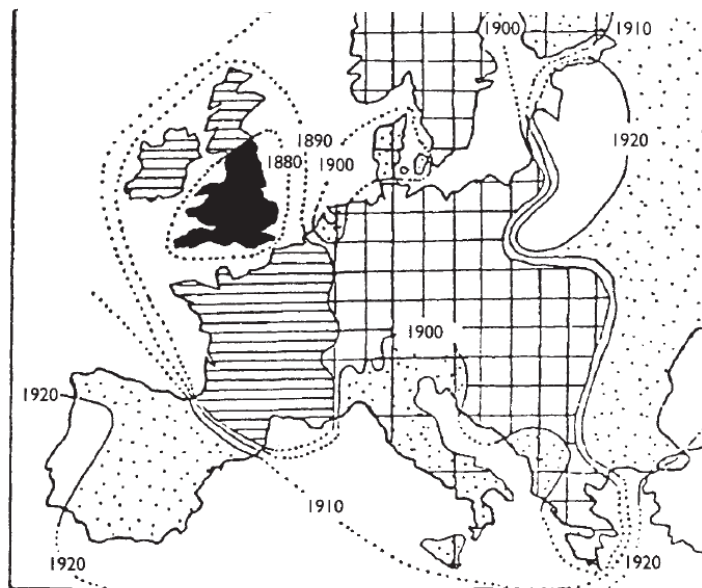
Obr. 2: Proces difúze sportu ve státech Evropy

Zdroj: Bale (2003)

předpokladům nebo politickým ideologiím. Ukázkovými příklady jsou australský fotbal a tzv. gaelic football, kde pravidla doznala změn čistě z politických důvodů.

Obr. 3: Proces šíření lehké atletiky v Evropě

Zdroj: Bale (2003)

Další podpora této teorie se nachází na vnitrostátní úrovni, kde proces difúze započal, jakmile se ustanovil národní svaz. Toto tvrzení nachází oporu kupříkladu v „chování“ kriketu v dobách předviktoriánské Anglie. Ten byl tehdy koncentrován téměř výlučně v jihovýchodní Anglii, především v hrabstvích Kent, Surrey, Hampshire a Essex, která měla oproti zbytku země nesrovnatelný počet kriketových klubů na obyvatele. Bale (1981) poukazuje na fakt, že tato oblast čítala minimálně čtyřikrát více klubů, než byl průměr mezi jednotlivými hrabstvími s tím, že severní hrabství obývala často méně než polovina klubů v průměru za všechna hrabství. Až do výstavby železnice se tento poměr příliš neměnil, pak ovšem nastal vlivem časové komprese vzdálenosti masivní rozvoj kriketových klubů v hrabství Yorkshire na severu země, které svým počtem brzy mohlo konkurovat již zmíněným hrabstvím na jihovýchodě země, která se honosila prvopočátkem tohoto pro svět Commonwealthu typického sportovního odvětví. Podobný vývoj prodělalo rodeo v Angloamerice, kde se však jižní hranice s Mexikem ukázala jako těžko propustná bariéra. V roce 1945 se hrál fotbal ve Spojených státech jakožto univerzitní sport pouze v regionu Nová Anglie na severovýchodě federace. Téměř okamžitě po skončení druhé světové války se univerzitní fotbal rozšířil západním směrem do dalších amerických států, jako jsou Ohio, Indiana a Illinois. O pět let později se toto sportovní odvětví dostalo i na jih. Ukázalo se, že difúze ze sousedních oblastí se stala dominantním procesem uvnitř i mimo region, kde se fotbal nejvíce hrál. Za připomenutí stojí rozhodně fakt, že v Texasu si hra klasického fotbalu nikdy nezískala stabilnější zázemí, a to kvůli popularitě amerického fotbalu. Spolu se šířením univerzitních sportů uvnitř hranic USA se také šířily původně americké sporty do celého světa. To byl důsledek převzetí role světového hegemonu a státy světa tak mohly na národní úrovni přijmout například basketbal, volejbal, baseball a další (Wright 1999). V éře, kdy se modernizující se národy obrátily ke sportu jako ke zdroji sebeidentifikace a sebeurčení a následný vznik mezinárodních institucí,

jako je Mezinárodní olympijský výbor v roce 1894 a Světová fotbalová asociace (FIFA) v roce 1904, měl za následek standardizaci jednotlivých sportovních odvětví. To vyústilo v možnost pořádání prvních skutečných mezinárodních soutěží, které notně posílily identitu obyvatel jednotlivých států. Tímto aktem se sport, dříve pouze jakási lokální zábava, přetvořil ve významný faktor geopolitických aktivit na globální úrovni (Andrews, Grainger 2007).

3.2 Marxismus a jeho teorie závislosti

Marxismus je komplexním, multidimenzionálním přístupem, který se zabývá filozofickými, antropologickými, historickými, ekonomickými a sociologickými prvky v lidské společnosti. Je nutné jej vnímat ve dvou rovinách, totiž jako politickou ideologii a jako podklad pro jeho akademickou či vědeckou interpretaci. Je očividné, že politická rovina v minulém století předběhla tu akademickou. Tento vývoj měl pak ve státech, které jej vyznávaly, škodlivé důsledky pro sociologii jako celek, platilo to tedy i pro sociologii sportu. Rigauer (2002) uvádí, že Sovětský svaz a jeho satelity, kteří jsou s vyznáváním marxismu, konkrétněji marxismu-leninismu, obvykle spojovány, prosazovaly myšlenku, aby byl sport využíván pouze jako kolektivní nástroj k vytvoření socialistické osobnosti u socializovaných jedinců. Historický a empirický základ marxistické teorie sportu se dá shrnout do následujících bodů:

- dělnická třída (proletariát) je centrum nejvyšší důležitosti
- byť má sport pouze drobnou roli pro hnutí dělnické třídy, rovněž poskytuje možnost vyvinout svůj vlastní autonomní a antiburžoazní koncept jako součást proletářské kultury
- provozování sportu dělnickou třídou zvyšuje riziko nežádoucího procesu vývoje kapitalismu a přizpůsobení dělnické třídy buržoazním hodnotám
- jako součást třídního boje bude sportovní hnutí dělnické třídy oproštěno od politiky
- proletářský sport je stranický a zaujatý
- hnutí dělnické třídy je mezinárodně orientované, tudíž narušuje mezinárodní solidaritu a účastní se mezinárodního třídního boje
- sovětský model sportu zajišťuje následující socialistické či komunistické funkce:
  - a) tělovýchovné a kulturní vzdělávání
  - b) zdravotní péči
  - c) zvyšování lidské produktivity práce
  - d) polovojskový trénink
  - e) důraz na vrcholový sport
  - f) rekreační aktivity
  - g) řešení sociálních problémů
  - h) emancipaci žen
  - i) politickou a ideologickou socializaci
- (mezi)národní sportovní hnutí dělnické třídy odráží různé politické programy sociální demokracie a centralismu marxismu-leninismu

Výše zmíněné body tedy Rigauer pozoroval především ve dvacátých a třicátých letech dvacátého století.

V souvislosti s marxismem nelze opomenout Teorii závislosti, kterou rozpracoval geograf Immanuel Wallerstein v teorii světového systému. Určité její znaky se dají pozorovat v procesu migrace fotbalové pracovní síly. Již od dvacátých let minulého století docházelo k rozmachu kapitalismu a vývoji světové ekonomiky směrem, jakým se ubírá dodnes. Tehdy sice byla migrace fotbalistů „za lepším“ dosti omezena z důvodu geopolitického napětí, které meziválečné období neodmyslitelně provázelo (Poli a Besson 2010), nemohla však být umlčena zcela. Důkazy přináší Paul Darby (2007), který tvrdí, že především Francie byla v migrační politice fotbalistů dosti otevřená a ve které do konce roku 1938 hrálo přes 140 Afričanů, byť tedy druhou a třetí nejvyšší soutěž. To se změnilo v období po druhé světové válce, kdy na 120 fotbalistů ze zemí Maghrebu povýšilo na profesionální úroveň. Francouzský národní tým tak nepochybně z naturalizovaných hráčů profitoval, i když autoři Poli s Bensonem (2010) dodávají, že až do roku 1995 (viz níže) nepřekročilo procentuální zastoupení naturalizovaných sportovců 10 bodů. Ač tedy osmdesátá léta přinesla prvotní omezení regulací a s ní i příliv zahraničních hráčů do národních lig (Poli a Besson 2010), tento stav se ještě více umocnil v roce 1995, kdy vešlo v platnost tzv. Bosmanovo pravidlo, podle kterého musí klub hráče, kterému skončila smlouva a nebyla podepsána nová, uvolnit bez náhrady za přestup. Jinak řečeno to znamená, že je hráči umožněn volný pohyb v rámci zemí EU (Telegraph 2015). Toto pravidlo definitivně pohřbilo snahy některých domácích lig o zavedení kvót pro hráče cizí země. Zároveň se během pěti sezón od roku 1995 do sezóny 1999/2000 zvýšil počet cizinců v pěti nejprestižnějších ligách (Anglie, Španělsko, Itálie, Francie, Německo) na 35,6 %. Nejvyšší úroveň cizinců pak dosáhly nejlepší evropské fotbalové soutěže v sezóně 2008/2009, kdy se po jejich trávnících pohybovalo 42,6 % cizinců. Mezi cizinci byli nejvíce zastoupeni hráči ze západní Evropy (10,8 %), poté z Evropy východní (9,8 %). Co se týče fotbalistů mimo evropský kontinent, hlavním zdrojem byly státy Latinské Ameriky s necelými devíti procenty, kterou následovala Afrika s téměř pětiprocentním podílem (Poli a Besson 2010). Fotbalová kvalita, stejně tak jako kupříkladu nerostné bohatství, se stalo důležitým vývozním artiklem států periferie a semiperiferie. Z Evropy se tak stalo fotbalové jádro. Darby (2007) ještě zmiňuje důležitou příčinu odlivu fotbalové kvality, totiž neustále se snižující podporu sportu v převážně afrických státech. Jako příklad zde uvádí Kamerun, kde stát zeštíhlil podporu Ministerstvu mládeže a sportu z původních 5,58 % rozpočtu v roce 1970 na neskutečně mizivých 0,06 %. Lze tak pozorovat stále větší nárůst cizinců v téměř všech evropských nejvyšších fotbalových ligách.

3.3 Teorie fotbalové migrace

Zákon nabídky a poptávky funguje ve fotbale stejně jako v ostatních sférách, kde hraje primární roli obchod. Profesionální fotbalisté si vydělávají prostřednictvím svých schopností na živobytí a se změnami, které v poslední době nastaly v evropské fotbalové legislativě, se těší velmi výhodné vyjednávací a obchodní pozici. Co se týče sportovní migrace a zkušeností, jedním z největších odborníků je Joseph Maguire, jenž ve svých studiích prezentoval typologii sportovních migrantů. Magee a Sugden (2002) tuto typologii převzali, vhodně doplnili svými poznámkami a vyzkoumanými poznatky a aplikovali na anglický ligový fotbal coby kolébku tohoto

nejpopulárnějšího sportu vůbec. Dle nich tedy klasifikace sportovních migrantů do šesti skupin vypadá následovně:

The mercenary – „žoldák“

Žoldák je migrant, který je motivován finanční stránkou věci. Jeho přesun do Anglie se tak konal, pokud se opomine sportovní stránka, z čistě finančních důvodů. Sportovci, kteří jsou na takové úrovni, že se mohou živit sportem profesionálně, očividně očekávají, že za svoji práci a čas, který věnovali zlepšování a boji v silné konkurenci, budou adekvátně odměněni. Jsou to ti, kteří fotbal považují pouze jako prostředek výdělku, zaměstnání, chcete-li. Anglická Premier League se od svého vzniku od sezóny 1992/1993 (Premierleague.com 2015) stala vyhledávaným místem pro tento typ migrantů. Je také zřejmé, že liga přitahuje i větší množství zahraničních hráčů, než tomu bylo dříve. To však lze spojit i s určitými omezeními a regulacemi, které evropský fotbal provázely.

The settler – „osadník“

Už podle názvu osadník evokuje dlouhodobější pobyt v místě, které si pro svoji fotbalovou kariéru vybral. Váže je k zemi pouto, které překonalo příležitost vyššího výdělku v jiné zemi. Ať už se jedná o rodinu, zázemí nebo třeba jen vyvinuté stádium konzervatismu. Co se Anglie týče, autoři vyzdvihují možnost vychovat bilingvní (dvojazyčné) dítě, které získá k Anglii pozitivní vztah a zůstane zde žít i poté, co se od rodičů odstěhuje. Pro zemi se tak jedná o cenný zdroj lidského kapitálu.

The ambitionist – „kariérista“, ambiciózní typ

Tento typ se dá rozdělit ještě na tři další jedince dle motivace, která ho žene za úspěchem. První typ je někdo, kdo jednoduše silně prahne po úspěchu ve své profesionální fotbalové kariéře. Druhý je ten, který si od svých prvních fotbalových krůčků umanol, že bude hrát v té či té soutěži a jde tvrdě za tím. Koneckonců se nemusí ani jednat o soutěž jako takovou, ale o jeden specifický klub. Často se jedná o klub, kterému dotyčný fandil a podporoval jej už jako malý chlapec v období, kdy docházelo k vytváření fotbalových vzorů. Za třetí pak lze ambiciózní typ rozpoznat podle vůle a touhy zlepšit se po sportovní (fotbalové) stránce prostřednictvím přesunu do kvalitnější soutěže.

The exile – „vyhnanec“

Za vyhnance považujeme sportovce (fotbalistu), který za účelem zlepšení se v odvětví, které mu je nejbližší, musel opustit z různých důvodů, především pak politických, svoji rodnou zemi, neb zde nenacházel potenciál k uskutečnění svého cíle. Typickým příkladem, který vzhledem k povaze práce nelze nezmínit, jsou často fotbalisté původem z oblasti bývalé Jugoslávie, jež prodělala válečný konflikt v devadesátých letech. Tito hráči jsou pak často i součástí kampaní pro ospravedlnění své země a zlepšení pověsti jako celku. Jako příklad však může sloužit i svého času vyhlášený nejlepší fotbalista světa i Evropy George Weah, který musel ze své válkou zmítané Libérie uniknout, aby mohl svůj nesporný talent prokázat.

The nomadic cosmopolitan – „mezinárodní kočovník“

Tito hráči jsou povětšinou známí tím, že si přejí poznat co nejširší spektrum kultur a národů, především pak ve velkých městech. Ze známých tváří světového fotbalu lze zmínit Němce Jürgena Klinsmanna, který za své kariéry procestoval mnohé destinace a z pěti nejprestižnějších lig si nevyzkoušel jen tu španělskou. Jeho domovem se tak stala města Monte Carlo, Londýn, Milán, Janov i Mnichov. Dalším příkladem, tentokrát ze země větrných mlýnů a tulipánů, je Ruud Gullit. Ten na rozdíl od Klinsmanna neopomněl hrát v Nizozemsku, které vyměnil za Francii.

The expelled – „vyloučený“

Poslední skupinou, kterou autoři definovali, jsou tzv. vyloučení. Jsou to hráči, kteří jsou nuceni přestupovat z klubu do klubu, často z důvodu jejich špatné adaptability na místní poměry, ať už se jedná o problémy s trenérem či vedením klubu.

Vzhledem k posledním poznatkům a výzkumům se uvažuje o přidání další kategorie, kterou by tvořily fotbalové celebrity (superstar). Jedná se o fotbalisty, kteří do poslední kapky využívají svého marketingového potenciálu, který pramení z kombinace jejich schopnosti být úspěšný na hřišti i mimo něj.

3.4 Vybrané přístupy ke studiu ekonomické efektivity fotbalových klubů

Migrace fotbalistů nejen reflektuje rozvoj sportu v globálním či makroregionálním měřítku, ale i rozvoj fotbalového obchodu a podnikání, stejně jako snahu fotbalistů po uplatnění v nejprestižnějších a také nejlépe placených soutěžích světa. Těmto aspektům fotbalu je věnováno nejvíce odborné pozornosti včetně pozornosti komerčních, zejména auditorských firem hodnotících hodnotu hráčů a celých klubů a jejich finanční či ekonomickou životaschopnost a efektivitu. Poměrně dost prací je věnováno ekonomické globalizaci sportu, včetně mezinárodní dělby práce a zejména fotbalovým migracím. Zejména práce Brewera (2005), Darbyho, Akindese, Kirwina (2007), Poliho (2006) se soustředí na monitorování migračních toků kvalitních fotbalistů do Evropy. Brewer (2005) přirovnává tento typ obchodu v rámci globálních produkčních sítí k nákupem řízené síti (buyer-driven network). Tuto tezi práce Darbyho, Akindese a Kirwina vesměs potvrzuje s tím, že se jedná o klasickou neokolonialistickou strategii, kdy bohaté fotbalové kluby za příslib exkluzivity, tj. prvního výběru investují do fotbalových akademií ve fotbalové periferii světa (konkrétně především v Africe). Tito hráči následně putují za relativně nízké finanční náklady do akademií evropských klubů, které je následně zhodnotí a „předají dál“. Poli (2006) zdůrazňuje historické, geografické a kulturní aspekty a potvrzuje, že cesty hráčů z Afriky či Brazílie se i v dnešní době ubírají hlavně do zemí svých bývalých kolonizátorů, především z důvodu největší kulturní blízkosti.

Byť investicím do mimo klubových fotbalových akademií je věnován v akademické literatuře dostatek prostoru, již poněkud méně pozornosti věnováno výchově klubových hráčů, talentů

v rámci klubových týmů a škol – fotbalových akademií. Za jednu z posledních a nejvýznamnějších studií na tomto poli se považuje práce CIES (viz 6.2).

3.5 Vybrané přístupy ke studiu závislosti rodiště na úspěchu sportovce

Vývoj jednotlivců se může lišit na základě příležitostí se učit a na psychologickém prostředí, kde se učení sportovců odehrává. Určité odlišnosti v prostředí, kde je sportovec vychováván tak mohou vést k rozdílům mezi elitním a méně elitním sportovcem. A byl to právě kolektiv kolem Jeana Cotého et al. (2006), který komparací relativního věku a místa bydliště poukázal na fakt, že rodiště sportovce hraje určitou roli v možnostech jeho rozvoje. V analýze hrály hlavní roli dvě výše již zmíněné proměnné – datum narození a velikost města, kde se sportovec narodil.

Co se data narození týče, mnohé práce ukázaly, že čím dříve se sportovec v daném roce narodí, tím se zvyšuje pravděpodobnost, že bude úspěšnější. Jak dodává studie CIES (2015c), jedná se o logickou premisu, neboť dítě narozené na začátku roku má „náskok“ ve fyziologickém i psychologickém vývoji. To vše navzdory faktu, že děti se rodí během roku v každém měsíci zhruba stejně. Studie CIES ukázala, že profesionálních fotbalistů narozených v prvních třech kalendářních měsících je zastoupeno více, než je tomu u těch narozených později. Konkrétně se jedná o 30,5 % ze všech dětí. Oproti dětem narozených v poslední čtvrtině roku činí rozdíl 11,2 %. Druhá proměnná, která se týká vývojového prostředí sportovce, je velikost města, kde získává své sportovní zkušenosti. Studie předkládá, že děti žijící v populačně menších městech mají poněkud odlišný přístup ke sportovním zařízením, než tomu je u dětí, které se narodily v metropolích. Ty mají přístup k mnohem širšímu spektru sportovního vyžití se vším, co k němu patří (stadiony, trenérské zázemí atp.), než děti z obcí menší populační velikosti. Stejně tak je to s pravděpodobností účasti těchto sportovců v organizovaných soutěžích. Existuje menší pravděpodobnost, že se organizovaná soutěž bude odehrávat v menší obci, než ve větší. Dalším aspektem tréninku v menších urbánních centrech, je vyšší diverzifikace ve věku i velikosti jednotlivých hráčů. S početně nižší hráčskou základnou roste pravděpodobnost střetnutí se s hráči různého věku a velikosti. Naproti tomu může výhoda menších měst tkvět v tom, že vzhledem k menšímu počtu sportovců v každém ročníku se jednotlivcům dostane ze strany trenéra či trenérů více individuálního přístupu, než tomu tak bude ve větších městech, kde jsou často kapacity sportovišť plné, místy přeplněné (Coté et al. 2006).

Do studie Cotého et al. byli zahrnuti sportovci různých sportovních odvětví z USA a Kanady. Studie porovnávala rozložení rodišť hráčů o různých velikostech s rozložením stejně starých sportovců v populaci. Autoři předpokládali, že prvotní vývoj sportovce proběhl v okolí místa narození. To však nemusí být vždy správný předpoklad. K testování efektu relativního věku pak byla sebrána data ze stejného serveru, ze kterého byla stažena i data ohledně bydliště.

Výsledky studie prokázaly v několika sportovních odvětvích (hokej, baseball) vyšší výskyt profesionálních sportovců, kteří se narodili v první čtvrtině roku, než těch, kteří se narodili na jeho sklonu. Tato studie tak koresponduje se svou mladší kolegyní z dílny CIES (2015c), která zkoumala fotbalisty v Evropě. Vzájemná závislost mezi věkem sportovců a jejich místem narození se nepotvrdila. Ovšem co se týče závislosti sídelní velikosti na úspěšnost sportovců,

došlo ke zjištění, že menší města jsou mnohem lepší základnou pro výchovu sportovního talentu, než města velká. Děti, které jsou narozeny v metropolích o velikosti větší, než 500 000 obyvatel, jsou významně znevýhodněny na své cestě stát se profesionálním sportovcem. Stejně tak výsledky hovořily o obcích s počtem obyvatel nepřevyšující 1 000. Tyto obce jsou již tak malé, že zde může chybět i základní infrastruktura ke sportovnímu prosazení. Dle studie je tak ideální v případě zájmu o úspěšného profesionálního sportovce jej počít ve městě s více než 1 000 a méně než 500 000 obyvateli. Côté et al. mají za to, že právě populačně menší města mohou poskytnout dětem více prostoru pro fyzické aktivity jako je cyklistika, běhání, bruslení apod. Zároveň díky obecně nižšímu výskytu kriminality není třeba na děti tolik dohlížet v jejich pohybu. Efekt rodiště je ve studii konzistentní napříč všemi zkoumanými sportovními odvětvími i státy. Naproti tomu efekt věku (data narození) se ukázal jako signifikantní pouze v polovině zkoumaných sportů. Rodiště sportovce je tak na základě výsledků studie vedle relativního věku vyobrazeno jako silnější a konzistentnější faktor.

Další analýzou, kterou Côté et al. představil, tentokrát s kolegy Brunerem, McDonalodem a Pickettem (2011), víceméně podpořil výsledky svého předešlého bádání (viz výše). Tentokrát analyzoval původ hokejových hráčů a jeho eventuální vliv na úspěch sportovce. Byly testovány 4 země – hokejové velmoci Kanada, USA, Švédsko a Finsko. V severoamerických zemích to byly komunity o velikosti do 500 000 obyvatel (v Kanadě k tomu přibyly komunity s 1000 a méně obyvateli), ze kterých pocházelo největší množství úspěšných talentů. Na severu Evropy to však byly pouze menší aglomerace do 30 000 obyvatel, ze kterých pocházelo větší množství talentovaných a nakonec i úspěšných hráčů.

Kapitola 4

Sport a globalizace

Sport je ekonomicky významná, velmi populární, globálně propojená forma kultury. Okupuje výsadní postavení ve sféře hlubokého kolektivního vnímání a má schopnost vyvolávat emoce obyvatel celého světa zcela jedinečným způsobem (Smart 2007). Sport jako takový proto jednoduše nemůže být ignorovaný či bagatelizovaný a není možné ho pokládat za pouhý rozmar nebo jakousi formu relaxace – odpoutání od závažnějších problémů každodenního života (Andrews, Grainger 2007). Toto tvrzení podtrhl Kofi Annan (2006), tehdejší generální tajemník OSN, svým sloupkem v *The Guardian*, kde vyzdvihl univerzálnost fotbalu a jeho schopnost sjednotit národy světa na základě obvyčejné lidskosti tak, jak to dovede jen málokterá aktivita či událost. Bale (2003) k tomu dodává, že pokud existuje nějaké napětí nebo rivalita mezi městy nebo dokonce národy či státy, existuje velká pravděpodobnost, že se toto napětí přelije mezi příznivce obou táborů nebo dokonce i mezi samotné aktéry sportovního zápolení. Co se obvykle nazývá válka beze zbraní, dokáže nabýt neuvěřitelných rozměrů, které můžou vyústit až ke ztrátám na lidských životech. V historii se bohužel najde spousta příkladů i v rámci evropského kontinentu, ať už zamíříme na Balkán nebo do Severního Irska. Ve fotbale se nedá nalézt rys tak typický pro globalizaci, totiž sjednocení kultur, ale spíše konstrukce různorodých kulturních zvyklostí, institucí a identit. Jinak řečeno odhaluje kulturní kontrast mezi jednotlivými regiony s nulovým zájmem tento kontrast eliminovat (Giulianotti a Robertson 2006). To neplatí jen o fotbale, žádné takové sportovní odvětví nemíní tyto rozdíly mazat, ať už působí na lokální nebo globální úrovni. Jak minulé století pokračovalo, komerční svět neustále čerpal z potenciálu sportovního kulturního kapitálu ke zviditelnění svých značek a expanzi na trhu prostřednictvím prodeje svých produktů. Na sklonku 20. století jeden analytik poznamenal, že profesionální sportovci, média a sponzoři – majitelé korporátních firem vytvořily zdánlivě neviditelný „Zlatý trojúhelník“, v jehož rámci každá zúčastněná strana generuje zisk (Smart 2007). V posledních dvou dekadách došlo k význačným změnám na poli sportovního průmyslu, především co se týče majitelů a manažerů sportovních klubů. Tyto změny jsou pozorovatelné především v implementaci globalizovaných strategií, jež sledují vytvoření co největšího zisku. Význam globalizace kapitalismu byl vždy na globální úrovni, zatímco národní ekonomiky jednotlivých států byly situovány v globálním akumulačním procesu. Globalizační procesy, které se projevují v dnešním sportu, představují několik překrývajících se tendencí a trendů, jež se dají pozorovat na regionální, národní a globální úrovni. Tyto tendence jsou:

- a) Zvýšené angažmá telekomunikačních oligopolů, které mají velký vliv na harmonogramy a produkci sportovních akcí. Jejich vliv sahá tak vysoko, že se posledních několik let uvažuje o změnách pravidel tenisu, tedy sportu, který patří k těm nejtradičnějším a nejkonzervativnějším sportovním odvětvím vůbec. Dále mají zvýšený zájem o využití sportu na poli marketingu a v neposlední řadě také o vlastnictví, resp. provozování sportovního franchisingu.
- b) Produkce sportovního náčiní a odění obecně prostřednictvím nové mezinárodní dělby práce v už tak dost zneužívaných státech Třetího světa.
- c) Využívání sportu největšími sportovními organizacemi (Mezinárodní olympijský výbor, Světová fotbalová asociace (FIFA), Mezinárodní atletická asociace (IAAF) apod.) ke generaci obrovských příjmů z prodeje televizních práv nadnárodním korporacím.
- d) Propagace národních lig a specifických týmů na zahraničních trzích ke zvýšení popularity a obecného povědomí o těchto značkách.
- e) Vytvoření mezinárodních manažerských firem, které mají za úkol kontrolovat sportovce a produkovat soutěže, kterých se budou účastnit a zároveň je propagovat.
- f) Růst počtu zahraničních sportovců v profesionálních týmech.
- g) Profesionalizace různých dříve amatérských sportovních odvětví, kupříkladu lehké atletiky (Wright 1999).

Právě v souvislosti s uvedenými procesy je profesionální sport stále těsněji propojován s médii, zejména s televizí, komerčními zájmy a sférou sponzoringu či managementu (Smart 2005). Intenzivní komercializace, sílící kulturní a politická integrace v rámci Západní Evropy, resp. EU a mezi Západní Evropou a zbytkem světa rezultovala v následnou difúzi a institucionalizaci moderních (populárních a komerčně zajímavých) sportovních odvětví po celém světě (Andrews, Grainger 2005). Je naprosto zřejmé, že se sport v globalizovaném světě musí vypořádávat se zvyšujícím se tlakem ekonomických zájmů a propagací konzumního způsobu života (Smart 2007). Maguire (1999) pak shrnuje tento vzorec do několika dimenzí:

- a) dimenze pohybu obyvatelstva mezi jednotlivými státy, jako jsou turisté, migranti, uprchlíci a gastarbeiteři
- b) technologická dimenze, která je tvořena tokem mezi zeměmi, kde se sport „vytváří“, a nářadím a náčiním, které je produkováno firmami a vládními agenturami
- c) ekonomická dimenze, která se zaměřuje na tok peněz a jejich ekvivalentů po celém světě

- d) dimenze médií, jež zprostředkovává toky informací, obrazu mezi zeměmi, které jsou vytvářeny a distribuovány denním tiskem, časopisy, rádií, filmem, televizí, videem, satelitem, kabely a internetem
- e) ideologickou dimenzí, která je propojena s tokem hodnot, které jsou asociovány s některým státem, nebo naopak jsou v naprostém rozporu s ideologií některého státu

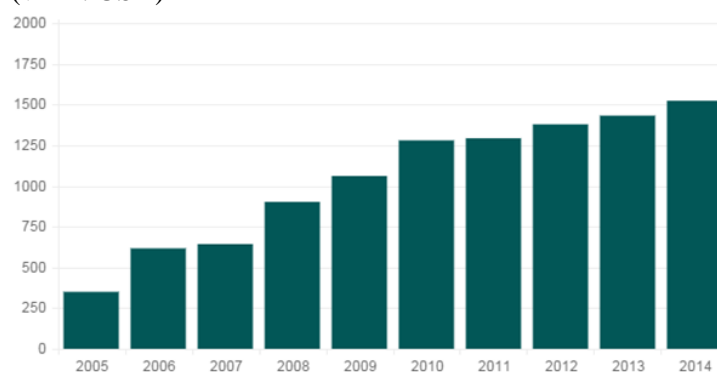
Na konci 20. století lze pozorovat projevy (procesy) souběžného působení všech pěti zmíněných dimenzí. Především pak sportovní migrace je téma, které je na pořadu dne dnes a denně a lze očekávat, že se to ani do budoucna nezmění. Současný sport představuje obrovský tok zboží, náčiní a výstroje, změny městského prostředí i krajiny v důsledku provozování sportovních odvětví, jako je golf nebo lyžování, se vyvinul z původních amatérských aktivit v multimiliardový byznys. Transformace sportovních odvětví původně provozovaných jen úzkou vrstvou obyvatel v globální sporty je součástí či spíše podmínkou tohoto procesu. Vývoj fotbalu, basketbalu, golfu, amerického fotbalu a dalších je toho jasným důkazem. Fenoménem v literatuře, pokud přijde na fotbal a globalizaci, se stává termín glocalizace. Spojení slov globalizace a lokalizace má na svědomí japonský pojem dochakuka (v překladu původní význam znamená přizpůsobovat se domorodému obyvatelstvu), jež lze překládat/vykládat jako lokální globalizace či globální lokalizace a který se používá v obchodních kruzích od konce osmdesátých let minulého století. Tento termín byl diskutován v minulosti zástupci dvou vědních oborů – kulturními sociálními vědci a politickými ekonomy a kritickými geografi. I přes významné rozdíly a názory se analytici obou směrů shodují, že glocalizace vyjadřuje každodenní komplexitu vztahů lokální-globální a univerzální-konkrétní v kontextu zmenšujícího se světa a mezinárodních změn. Glocalizace překonává prostá binární antonyma propojená s globalizací, vnímá spíše společnou přítomnost stejného a rozdílného a intenzivnější interpretaci lokálního a globálního, univerzálního a konkrétního, homogenity a heterogenity. Fotbal představuje ideální příklad tohoto fenoménu. V rámci heterogenity můžeme poznamenat, že slovo fotbal může lokálně znamenat někde klasické kopání do míče s jedenácti muži na každé straně snažící se dostat bez pomoci rukou míč do brány o rozměrech 7,32 m na 2,44 m, někde úprk s míčem v rukou s cílem dostat jej za koncovou čáru, na které je obrovská branka ve tvaru písmene H. Setkáme se tak s různými regionálními modifikacemi fotbalu – evropský fotbal (soccer), americký fotbal, gaelic football, australský fotbal a další. Na druhou stranu je fotbal také velmi homogenizovaný sport. Pro tento argument hovoří institucionální struktura, která přesahuje hranice států, někdy i kontinentů. Hovoří pro něj univerzální pravidla, podle kterých tento sport hraje celý svět stejně. Sociální a kulturní aspekty fotbalu také překračují hranice států na denní bázi. Jsou vstřípeny do hlav hráčů jisté zvyky typické nejen pro fotbal, ale pro sport obecně, kupříkladu podání si ruky po zápase, vyslechnutí národní hymny apod. Můžeme zde však spatřit i heterogenitu v podobě kulturních rozdílů. Giulianotti s Robertsonem (2007) zmiňují kupříkladu reakci na nedovolený zákrok, nebo přípustnou míru agrese při utkáních. Velkým tématem, které hýbe fotbalovým děním, je také simulování. I to patří mezi heterogenní části nejpobulárnějšího sportu na světě.

Sport, především pak fotbal, představuje jednu z nejdynamičtějších, sociologicky nejzářivějších forem globalizace. Autoři Robertson a Giulianotti (2004) zkoumají fotbal

z pohledu především Robertsonových teorií globálních procesů a konceptu globalizace. Tento koncept prezentoval Robertson sám ve své knize *Glocalization: Time-space and homogeneity-heterogeneity* (1995). O vhodnosti využití tohoto konceptu svědčí také fakt, že zdůrazňuje vzájemnou závislost lokálních a globálních procesů v rámci fotbalové identity a institucí. Autoři Robertson s Giulianottim (2004) rovněž berou jako významné hráče na poli ekonomické globalizace fotbalu světové kluby, které se chovají jako „glokální“ nadnárodní společnosti. Fotbal jako takový je nejpobulárnějším sportem na světě a vždy jím byl, minimálně tedy od druhé poloviny devatenáctého století, kdy byl významně šířen z Britských ostrovů. Nyní se „moc“ fotbalu rozšířila mezi různorodé kulturní společnosti po všech kontinentech. Udává se, že fotbal sdružuje přes 250 milionů přímých účastníků a kolem 1,5 miliardy obyvatel planety se účastní zbylého dění. Nejinak tomu je, co se popularity týče, na finálových turnajích organizace FIFA. Doposud finálová utkání závěrečných turnajů sledovalo dohromady včetně diváků u televizních obrazovek přes 35 miliard lidí (FIFA 2015). Finanční rezervy organizace FIFA rok od roku nabývají, což dokládá i následující graf.

Obr. 4: Vývoj finančních rezerv organizace FIFA v letech 2005–2014

(v mil. USD)

Zdroj: finanční zpráva FIFA 2015

Na něm můžeme vidět každoroční nárůst finančních rezerv pramenící převážně ze stále se zvyšujících příjmů. V roce 2002 FIFA evidovala příjem v hodnotě 1,81 miliardy dolarů v posledních třech letech.. Oba autoři tvrdí, že fotbal není pouze něco, co se nutně šíří s globalizací, ale že se jedná o její odnož, resp. projev. Nepovažují tak za klíčové ve své teorii fakt, že se jedná o sport s velmi jednoduchými pravidly oproti ostatním sportovním odvětvím, což nesporně ulehčilo jeho šíření, navíc s minimálními provozními náklady, ale zaměřují se především na jeho kulturní, sociální, ekonomické a politické dimenze. Jako dobrý příklad uvádějí (2007), že fotbal dlouhá léta sloužil jako společné téma mezi cizinci a místní populací. Další kulturní předností fotbalu je jeho univerzální jazyk. Což ovšem platí o sportu obecně. Fotbal je však výjimečný svou rozšířeností. Dokladem výše zmíněného je tvrzení Robertsona a Gianluttioho (2004), že v kontextu pořádaných mezinárodních turnajů je očekáváno, že se každý člen fotbalu sledující společnosti ztotožňuje s některým národním týmem a propůjčuje mu svoji podporu. To platí bez výjimky jak v etnicky homogenních, tak heterogenních společnostech.

Kapitola 5

Globalizace fotbalu

Globalizace se stala dominantním světovým procesem ve 20. století, když jednotlivé státy začaly ekonomicky spolupracovat v mnohem větší intenzitě, než tomu bylo v éře tzv. protoglobalizace. Kromě komerčních tendencí se současně šířily i tendence a zvyky kulturní, i když poněkud přehlíženy (Hill 2009). Mezi nimi i sport, který se stal nejvýznamnějším kulturním obohacením, a to hned ze tří důvodů. Zaprvé, ve světě, který byl definován vzrůstající industrializací a konkurencí, se sport vyvinul v bezpečný ventil k upouštění sociálního a ekonomického pnutí, které s nárůstem výše zmíněných procesů a stavů zákonitě narůstalo (Madeiro 2007). Zadruhé dával sport prostor k soupeření mezi státy trochu jiným způsobem, než tomu daly obě světové války. Z této doby se dochoval trefný výrok amerického multimiliardáře Teda Turnera (2016), že „sport je válka bez zabíjení“. S trochou nadsázky by se dalo polemizovat, zda mu neunikl konflikt na konci šedesátých let mezi Salvadorem a Hondurasem, který se pro svoji eskalaci v odvetném fotbalovém zápase v San Salvadoru vnesl do historie jako „fotbalová válka“ (The Guardian 2007). A konečně zatřetí, Hill, Vincent a Curtner-Smith (2014) předkládají, že sport má schopnost spojovat země a národy tak jako žádný jiný fenomén.

Moderní forma fotbalu vznikla v Anglii. Jeho prvopočátky se však datují do doby zpřed 2000 let, kdy se jeho forma objevila v Číně během vlády dynastie Chan (Hill, Vincent a Curtner-Smith 2014). Ta vládla v Číně na přelomu letopočtu mezi lety 206 př. n. l. a 220 n. l. (The MET museum 2016). Z Číny se posléze fotbal šířil do Japonska, Řecka a starověkého Říma, než se stal součástí společenského života v Británii ve středověku (Hill a Vincent 2006). Hra ve své moderní podobě se začala rozvíjet zhruba před stoletím a půl, kdy mezi čtyřicátými a sedmdesátými lety předminulého století překročila hranice volnočasové aktivity v organizovaný klubový sport. Tento proces byl převážně nastartován a udržován veřejnými školami, které začaly dávat dohromady týmy absolventů, které proti sobě hrály. Tento vývoj byl podpořen rozvojem infrastruktury v daném období. Autobusy, vlaky, dokonce i jízdní kola, to vše ulehčovalo sportovcům přesuny, a tím tak umožňovalo rychlejší a organizovanější možnosti vzájemného soutěžení. Současně si fotbal získal další nadšence z řad chudších vrstev obyvatelstva. A když se do celého procesu šíření zapojila i média, nárůst popularity byl nevyhnutelný.

S nástupem komerčních aktivit začínal fotbal nahlížet i do ekonomické sféry tehdejší společnosti. Po první světové válce došlo k další stimulaci zájmu o fotbal, když první radioelektrické přístroje začaly jednotlivé zápasy přenášet živě. Fotbal tak nabíral na prosperitě

i po roce 1929, kdy titulky médií plnily především důsledky velké ekonomické krize a rostoucí pravděpodobnost dalšího světového válečného konfliktu. Po druhé světové válce se Británii vrátila ekonomická síla v padesátých letech, což příjemně pocítil i fotbal. Světlo světa spatřily další vynálezy, které opět umocnily šíření fotbalu jako kulturního fenoménu, především televize a s ní spojená vysílací práva na jednotlivá utkání. To povýšilo fotbal, co se možností výdělků týče, o úroveň výše. Další boom přišel v 90. letech s vývojem masmédií a internetu, kdy i jednotlivé kluby začaly vytvářet vlastní televizní stanice (Hill, Vincent a Curtner-Smith 2014).

V rámci studií šíření (difúze) fotbalu na globální úrovni se neustále diskutuje otázka, do jaké míry bylo toto šíření realizováno kolonizací a jestli by se takový proces odehrál nebýt cílevědomého dobytelského a obchodně-kolonizačního úsilí dynamicky se rozvíjející Velké Británie a její říše. Zemím mimo Starý kontinent byl fotbal představen různými způsoby, přece jen však měly tyto způsoby společnou důležitou věc. Vždy se šířily z přístavů a pobřežních oblastí, kde si přípluvší námořníci krátili čas hrou. Britští vojáci a další zástupci monarchie (zaměstnanci ambasad, studenti atd.) dokonce formovali organizované týmy a ti, kteří byli pověřeni vzděláváním, představovali tyto aktivity místním. V Jižní Americe měly tyto aktivity společně s rostoucí urbanizací a zlepšováním infrastruktury (podobně jako v Anglii) za následek rapidní navýšení sportovních klubů, kterých vzniklo na 300 na začátku 20. století (Miller 2007). To vyústilo ke zřízení jihoamerické fotbalové konfederace CONMEBOL v roce 1916. Na makro úrovni pomohlo vytvoření národních týmů jednotlivých zemí k integraci a sjednocení různých kmenů a etnických skupin pod jednu vlajku. Na druhou stranu pak fotbal na lokální či regionální úrovni podnítil rivalitu mezi kluby (Hill, Vincent a Curtner-Smith 2014). Na globální úrovni pak Miller (2010) považuje kolonizaci světa evropskými státy za hlavní sílu, která napomohla šíření fotbalu na územích budoucího Commonwealthu a na bývalých francouzských či španělských zámořských územích. Přestože v mnoha zemích došlo k relativně nekonfliktnímu přijetí evropských kulturních (sportovních) hodnot (Jižní Amerika, JAR), v některých politická situace či negativní vnímání evropských kolonistů místními obyvateli vyvolávalo silnou resistenci vůči západním kulturním zvykům. Odmítavé postoje v některých zemích (Indie, Persie/Írán, Palestina, Rusko, Turecko, ale do značné míry úplně kolonizovaná území jako blízký Wales i vzdálená Austrálie) rozvoj fotbalu dlouho brzdily. Kupříkladu v Íránu tak fotbalová liga vznikla až v roce 1932. Politická nestabilita se promítla do situace kolem fotbalu i v Izraeli. Ještě na začátku 20. století proti sobě pravidelně nastupovaly týmy složené z Arabů proti týmům židovským a nikdo v tom nespíchoval problém. Ten nastal až po vyhlášení státu Izrael a rapidního zhoršení vztahů v roce 1948 (CIA Factbook 2016).

Výše zmíněné státy, které k Anglii měly z hlediska historického a kulturního blízko, pak projevovaly silné proti-anglické postoje, které vyústily až k zavržení fotbalu jen proto, že vznikl v Anglii. Vývoj fotbalu během století a půl tak nebyl jednoduchý. Jeho šíření nemohlo probíhat plynule a bez výskytu nárazových vln v natolik turbulentní éře, kterou dvacáté století nepochybně bylo. Odehrály se dvě světové války, svět zažil svoje první závažné ekonomické krize, došlo i na dosud nepoznanou formu konfliktu v podobě Studené války mezi Spojenými státy a Sovětským svazem a často jako důsledek výše zmíněných faktorů vzniklo na 140 nových států. Tab. 3 níže ukazuje vývoj institucionalizace – šíření (zakládání) fotbalových federací během 20. století v jednotlivých etapách i v obdobích před a po něm.

Tab. 3: Etapy vývoje počtu založených fotbalových svazů

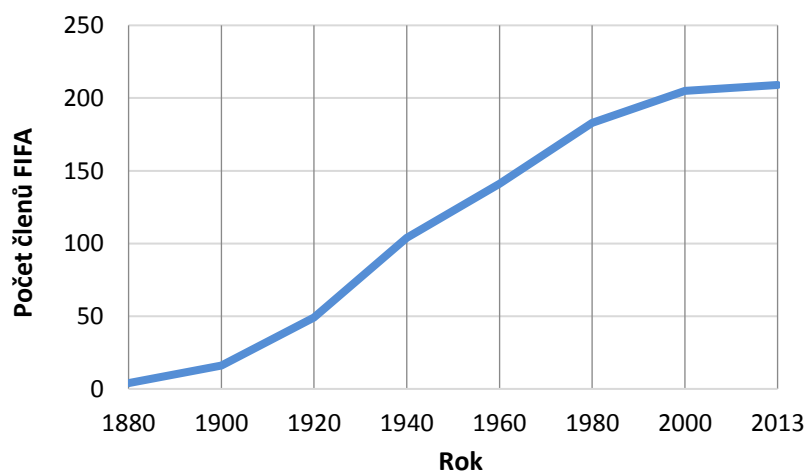
období	počet nově vzniklých fotbalových svazů	pravděpodobný katalyzátor vzniku
do r. 1900	16	šíření inovací, zahraniční návštěvníci (námořníci, vojáci, pracovníci, školy...), kolonizační vlivy
1901–1920	33	kolonizační vlivy
1921–1940	55	kolonizační vlivy
1941–1960	37	dekolonizace (projevy nacionalismu, suverenity v tvorbě nových států)
1961–1980	42	dekolonizace
1981–2000	22	rozpad SSSR, Jugoslávie, Československa a Etiopie
2001–2013	4	vznik nových států (Východní Timor, Černá Hora, Srbsko, Kosovo, Jižní Súdán)*

*Srbsko a Černá Hora tvořily před rokem 2006 jednu fotbalovou asociaci

Zdroj: Hill, Vincent a Curtner-Smith (2014)

Dají se tak pozorovat dvě velké vlny internacionalizace, které následovaly po světových válkách, kdy se svět měnil nejdramatičtěji (Hill, Vincent a Curtner-Smith 2014). To podporuje teorii Balea (2003), že šíření sportu v čase se dá znázornit S-křivkou (viz Obr. 5).

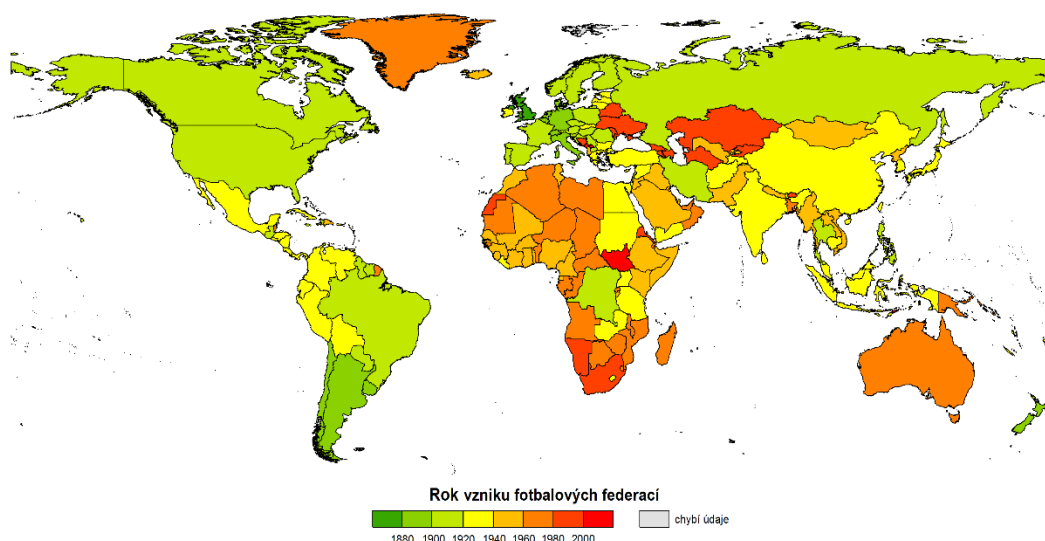
Obr. 5: Vývoj počtu členů organizace FIFA v letech 1880–2013

Zdroj: Hill, Vincent a Curtner-Smith (2014); FIFA (2016a)

Kolonizace a dekolonizace se staly velmi vlivnými procesy v šíření nejen fotbalu, ale sportu obecně. S trochou metaforické představitivosti lze říci, že kolonizace jednotlivé sporty představila, dekolonizace pak byla velmi nápomocná při legitimizaci nových národních států prostřednictvím vzniku a členství jejich federací v organizaci FIFA. K dokreslení situace poslouží Obr. 6.

Obr. 6: Země světa podle data vzniku fotbalových svazů

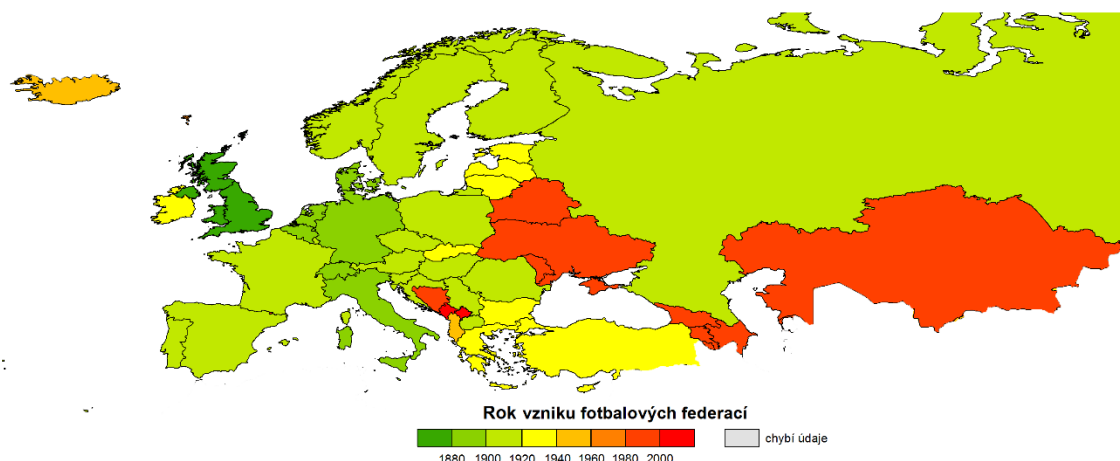
Zdroj: Hill, Vincent a Curtner-Smith (2014); FIFA (2016a)

Státy na obrázku 6 lze rozdělit podle Rogersovy klasifikace do pěti stádií šíření inovací. Tmavě zelené státy jsou inovátoři, další odstíny zelené jsou pak brzcí příjemci inovací, dva odstíny žluté představují hlavní vlnu příjemců, která společně s oranžovou barvou (tj. s „pozdními příjemci inovací“) tvoří nejprudší část S-křivky. Poslední příjemci jsou znázorněni červenými odstíny. Jedná se o státy historicky nejmladší, ať už vlivem rozpadu SSSR či oddělení od většího celku (Jižní Súdán, Černá Hora, Kosovo apod.).

5.1 Evropa

Starý kontinent se stal kolébkou světového fotbalu. Od svého vzniku v Británii se fotbal šířil relativně pomalu. To se ovšem změnilo poté, co hra získala určitou strukturu a samozřejmě stabilní rámec pravidel. Hill, Vincent a Curtner-Smith (2014) ve svém výzkumu popisují šíření fotbalu v rámci jednotlivých regionů. V Evropě se fotbal začal šířit z Británie přes Dánsko, Švýcarsko a Itálii. Francie tohoto šíření „zůstala ušetřena“ už z důvodu věčných antianglických nálad, které zde přetrvávají místy i do dnešní doby. Ze zmíněných států pak difúze pokračovala do států střední Evropy, tedy i do Česka (tehdy do Čech). Další šíření je detailněji znázorněno na obrázku 7. Přestože je Evropa rozlohou druhý nejmenší kontinent, šíření fotbalu zde trvalo překvapivě dlouho, pokud bychom brali v potaz vznik národních federací jako klíčovou charakteristiku. Z historického hlediska však tento vývoj až tak překvapivý nebyl, vzhledem ke komplikovaným interakcím mezi starými i novými státy Evropy, zejména v politických, ale i komerčních souvislostech. Také četné a velké konflikty, které se odehrály ve dvacátém století, nepřispívaly k rozvoji a šíření fotbalu, ale spíše v globálním smyslu (Hill, Vincent a Curtner-Smith 2014). I přes všechny neduhy, které byla nucena Evropa snášet, se jedná o jádro fotbalové ekonomiky. Skupina autorů kolem Martina Littlewooda (2011) uvádí, že v Evropě fotbal generuje

Obr. 7: Šíření fotbalu – vznik fotbalových svazů v Evropě

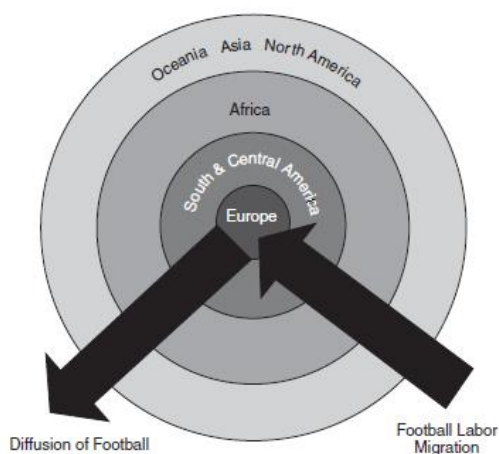

Zdroj: Hill, Vincent a Curtner-Smith (2014); FIFA (2016a)

okolo 80 % svých celosvětových příjmů. Jedná se i o nejrozmanitější fotbalový kontinent, co se týká národnostní skladby hráčů. Tento jev zapříčinila rozsáhlá fotbalová migrace, jejímž centrem se Evropa bezesporu stala. Jak uvádí Darby (2007), příliš dlouho se kluby soustředily spíše na pořízování již „hotových hráčů“ ze zemí fotbalové periferie či semiperiferie. I ve fotbale tak můžeme pozorovat prvky Teorie závislosti, která byla přepracována Immanuelem Wallersteinem v teorii světového systému (viz kapitola 4 – teorie spjaté s geografii fotbalu). Magee a Sugden (2002) poté rovněž poukazují na vztah mezi geografickým šířením fotbalu, jejímž základem je Hägerstrandova teorie šíření inovací (viz kapitola 4) a migrace sportovní pracovní síly (Obr. 8).

Z Obr. 8 je patrný jak proces šíření fotbalu napříč jednotlivými kontinenty, tak využití pracovní síly z „fotbalově zaostalejších“ regionů. Naprosto záměrně byl použit výraz fotbalově zaostalejších, protože se rozhodně nedá tvrdit, že tyto státy jsou i ekonomicky slabé. Ukázkovým příkladem budiž Spojené státy, které už ze zmíněných důvodů nikdy netíhly k fotbalu stejně vášnivě jako kupříkladu Nigérie či Brazílie, ač jsou to země ekonomicky se Spojenými státy naprosto nesrovnatelné.

Obr. 8: Vztah mezi šířením fotbalu a migrace sportovní pracovní síly

Zdroj: Magee a Sugden (2002)

5.2 Jižní Amerika

Situace v Jižní Americe je zosobněním souvislosti šíření fotbalu a kolonizace. Státy jako Argentina, Uruguay a Chile se staly brzkými příjemci fotbalu na rozhraní 19. a 20. století. Tradije se, že svou roli sehrály i velmi příjemné klimatické podmínky, které umožnily fotbalu rychlejší šíření. V průběhu dalšího desetiletí se pak tento sport rozšířil i do severnějších oblastí blízko rovníku a své fotbalové asociace vytvořily i rovníkové státy v čele s Brazílií. Fotbal se tak do všech zemí Jižní Ameriky rozšířil v rozpětí 35 let. Důvodem je jistá kulturní blízkost, především jazykového rázu, a rovněž raná urbanizace, která pomohla fotbalu dobýt celou oblast o velikosti přes 17 miliónů km². Časový proces šíření fotbalu nám vyobrazuje Obr. 9.

Obr. 9: Proces šíření fotbalu v Jižní Americe

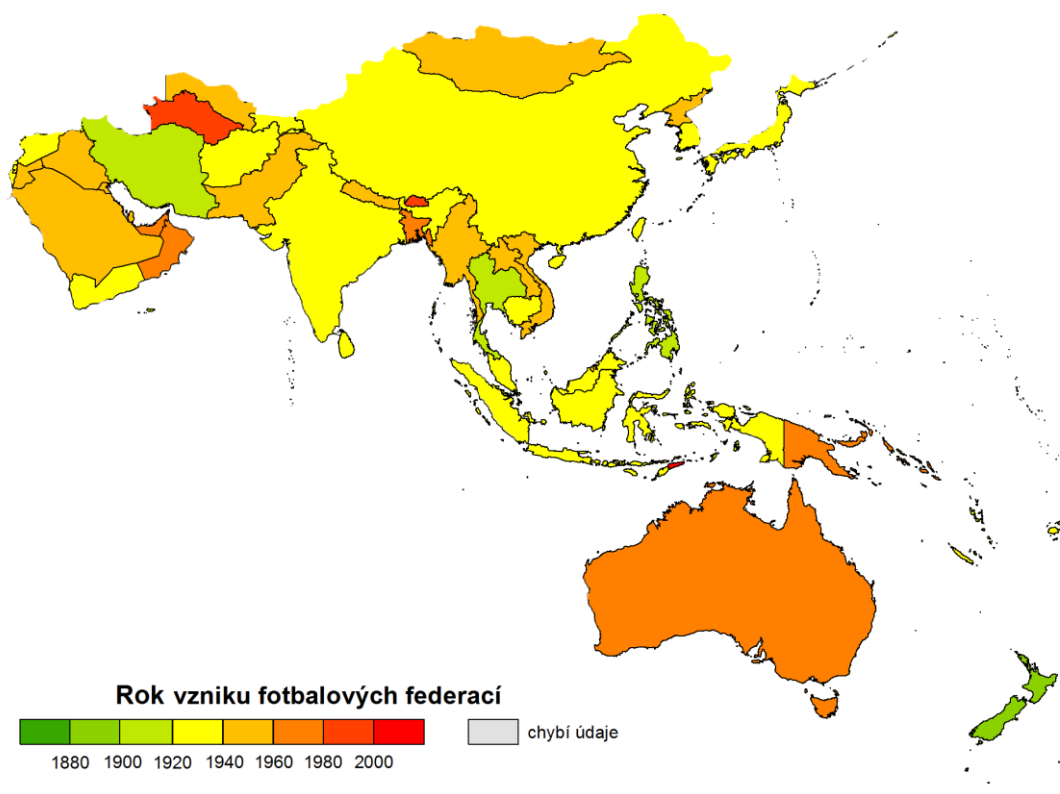

Zdroj: Hill, Vincent a Curtner-Smith (2014); FIFA (2016a)

5.3 Asie

V Asii – rozlohou největším kontinentu – neprobíhalo šíření fotbalu zprvu jednoduše. Kulturně se jedná o velmi rozmanitý region, kde se vyskytují i prolínají všechna majoritní světová náboženství a hovoří se nespočtem různých jazyků a jejich dialektů. Nejintenzivnějšího rozšíření se fotbal dočkal mezi lety 1921 a 1961, stejně jako tomu bylo u ostatních regionů. Hlavním katalyzátorem se stala kolonizace a rozvoj obchodu a kontaktů se Západem. Geografické počátky fotbalu v Asii jsou spojeny se Singapurem, kam se dostal fotbal z Nového Zélandu v roce 1892. Zde se jeho pouť do dalších zemí zkomplikovala z důvodu nevraživých nálad místních obyvatel vůči introdukci novinek, jež přiváželi britští kolonizátoři a které nereflektovaly tradice původních obyvatel. Tuto situaci názorně dokumentuje fakt, že v následujících třiceti letech vznikly pouze čtyři nové fotbalové asociace. Z nich dvě (filipínská a hongkongská) měly své zkušenosti s kolonizačními procesy (Hill, Vincent a Curtner-Smith 2014). Nakonec však dominance úspěšné britské kultury se kvůli zesilování obchodních vazeb prosadila a s ní i další fotbalizace regionu (viz Obr. 10).

Obr. 10: Proces šíření fotbalu v Asii a Austrálii

Zdroj: Hill, Vincent a Curtner-Smith (2014); FIFA (2016a)

Konkrétně oblast Jihočínské moře, která je dodnes velmi frekventovanou cestou, kudy proudí nejen západní zboží, poskytla fotbalu velmi dobré útočiště. Spojovala totiž Filipíny, Malajsii, Brunej, Tchaj-wan, Indonésii (zřízené federace ve 30. letech minulého století) a již zmíněný Singapur. Odtud již nebylo daleko do Japonska (1921), které už tehdy potvrzovalo svoji pověst regionálního lídra, a do Číny (1924). Obě země založily své fotbalové federace v době, kdy nebyly úplně politicky stabilní¹, o to je tento vývoj pozoruhodnější.

Mezitím na opačné straně kontinentu se začal fotbal šířit v Íránu, který byl územím, kde Britové rozhodně měli svůj vliv. Pod vlivem kolonizačních procesů byly pak vytvořeny federace i v tehdejší Palestině (1928), Libanonu (1933) a Sýrii (1936). Poté došlo vlivem války k pozastavení šíření z důvodu propuknutí druhé světové války. To však přetrvalo pouze do roku 1948, kdy začalo docházet k růstu nacionalismu v arabských zemích, který měl mj. za následek vytvoření šesti federací zemí, které se (vyjma Jordánska) měly v budoucnu stát největšími producenty ropy na světě. Speciální význam v této regionální skupině zemí měla Saúdská Arábie, jejíž oficiální přijetí fotbalu autorizovalo jeho působení v zemích muslimského světa. Další překážkou v šíření fotbalu se stala konkurence v ostatních sportovních odvětvích. Navzdory protibritským náladám se na tomto kontinentu uchytila spousta sportů, které měly čas zakořenit za dobu více než stopadesátileté nadvlády Spojeného království. Především tomu tak bylo v Indii,

¹ Japonsko se snažilo vytvořit nárazníkovou zónu proti nově vzniklému Sovětskému svazu (BBC 2015). Potýkalo se však s ekonomickým útlumem po první světové válce. Došlo i k atentátu na tehdejšího premiéra Hara Takashiho (motherearthtravel.com 2015). Na konci 20. let došlo k nárůstu vlivu nacionalistických hnutí, což vedlo k invazi do Mandžuska v roce 1931 a o dva roky později ke spolupráci s nacistickým Německem (BBC 2015).

kde se uchytilo množství sportovních odvětví, která mají nesporně původ v koloniální minulosti, ať už se jedná o kriket, squash či pozemní hokej. V Indonésii je národním sportem badminton a v Japonsku si vedle tradičního sumó vede skvěle v žebříčku popularity baseball, který je reliktem americké okupace po druhé světové válce. Na Filipínách dlouhodobá přítomnost amerických vojsk (od porážky Španělů) dokonce vedla k úpadku fotbalu, který byl na dlouho vytlačen americkými sporty.

Přijetí fotbalu pak bylo dokončeno po roce 1960, kdy se přidaly další asociace a s 28 členy byla Asijská fotbalová konfederace, založena v roce 1954, pevně na nohou a připravena čelit výzvám světového fotbalu (Hill, Vincent a Curtner-Smith 2014). V Austrálii to zase byla místní verze fotbalu, která tu originální (federace od roku 1961) spolu s ragby a kriketem zprvu dosti tlačila do pozadí.

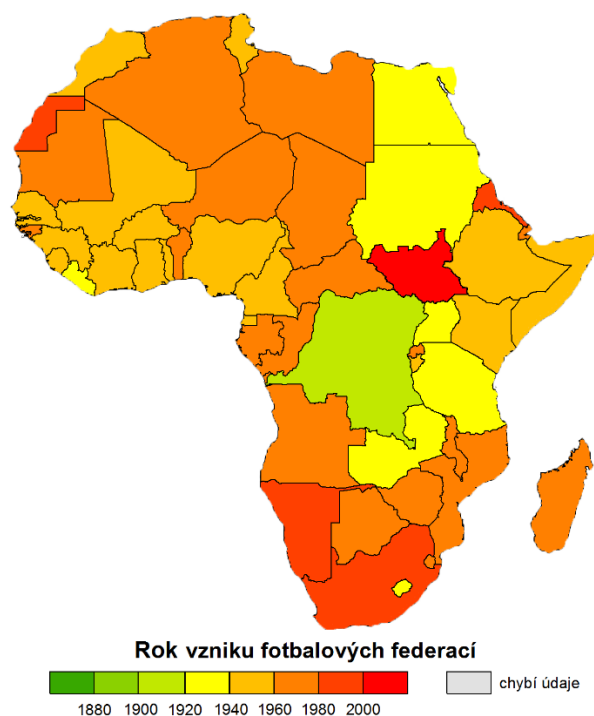
5.4 Afrika

Afrika jako nejdéle neprobádaný kontinent světa se pro fotbal stala rovněž velkou výzvou. V řadě ohledů se Afrika modernizovala pomalu a nedostatečně, v případě fotbalu se však jednalo o impozantní úspěch – hra se ve většině nových států stala téměř náboženstvím. Rozlohou je však Afrika třikrát větší než Evropa a žije zde na 2500 etnických skupin, které hovoří mnoha různými jazyky. Její přitažlivost znásobila hojná zásoba nerostných surovin, které bujně se vyvíjející Evropa potřebovala, a dá se říct, že dodnes potřebuje. Objev chininu² celý proces urychlil, a tak v průběhu 80. let 19. století Evropa kontrolovala přes 90 % „Černého kontinentu“. Stejně jako v Asii, přítomnost koloniálních mocností (Velká Británie, Francie, Belgie, Portugalsko, Německo a Itálie) sehrála rozhodující roli v přijetí fotbalu. Braudel (1993) dodává, že se tak nestalo úplně rychle, neboť nízký stupeň rozvoje, často chybějící infrastruktura a nepříliš příznivé geografické podmínky si vybraly svou daň. Jedná se o klíčový rozdíl mezi šířením fotbalu zde a v Jižní Americe. První fotbalová federace vznikla v dnešní Demokratické republice Kongo v roce 1919 (Obr. 11). Do hlavní vlny adoptování fotbalu kolem roku 1960 příliš nedocházelo ke vzniku dalších federací už z důvodu bojů za nezávislost. Sousední státy Belgického Konga ovšem prokázaly „sousedský efekt“ a fotbalové federace tam vznikly znatelně dříve než v „roce Afriky“. Totéž, ovšem z jiného důvodu, se dá říct o Egyptu a Súdánu. Tyto země však „profitovaly“ z přítomnosti Britů. I tak se ale uvnitř těchto zemí fotbal šířil pomalu kvůli horkému a fotbalu nepříliš přejíciému klimatu. Rok 1960 je v Africe považován za nejvýznamnější historický milník. Mnoho států vyhlásilo svoji nezávislost. Fotbal z této situace těžil a zaznamenal od konce druhé světové války do poloviny 80. let boom vzniku fotbalových asociací. Čtyři pětiny všech současných asociací vzniklo právě v tomto období (Hill, Vincent a Curtner-Smith 2014). V roce 1957 se konal první Pohár afrických národů a započal tak tradici ovlivňující i chod nejprestižnějších lig v Evropě. Afričtí hráči bývají totiž svými kluby uvolněni, aby mohli na turnaji, který se koná co dva roky obvykle v prvních dvou měsících nového roku, svoji zemi

² Chinin se užíval jako vůbec první aktivní lék proti malárii a dodnes se v některých případech užívá (Livescience 2014).

reprezentovat. Vůbec jejich působení v Evropě se rovněž mezi autory sportovních studií považuje za reliktní koloniální éry (Darby 2007).

Obr. 11: Proces šíření fotbalu v Africe

Zdroj: Hill, Vincem a Curtner-Smith (2014); FIFA (2016a)

5.5 Fotbalové migrace a jejich globalizace

S rozšířením fotbalu přišly i organizované turnaje, které v průběhu 20. století podtrhly význam fotbalu coby globálního fenoménu. Byť se na počátku jednalo o spíše lokální či regionální události³, staly se tyto závěrečné turnaje prostředkem k rozšíření fotbalového trhu s hráči. Poprvé v historii se značné množství hráčů přesunulo mezi kontinenty. Push faktorem jednotlivých hráčů byla neutěšená ekonomická situace jejich domoviny, pull faktorem naopak příslib vysokého finančního ohodnocení v zemi, která se stala domovem jejich rodičů. To podnítilo debatu ve věci národní identity, občanství, osvobozeného trhu práce a integrace cizinců (Taylor 2006).

Počátky transferů byly zaznamenány na Britských ostrovech, kde movitější anglická liga a její kluby lákaly skotské, waleské a irské hráče. Rozmach skautského systému dokreslil Arsenal FC, který ve svém kádru v sezoně 1938/39 měl hned 14 hráčů původem z Walesu. Na rozdíl však od současného systému, kdy většina kvalitních hráčů směřuje do Evropy, v Británii až do konce druhé světové války probíhal víceméně oboustranný obchod. I velšské kluby do svých řad úspěšně přiváděly anglickou fotbalovou kvalitu. Nutno podotknout, že tyto kluby hrály jinou ligu tzv.

³ Taylor (2006) zmiňuje, že při prvním mistrovství světa ve fotbale, které se konalo v roce 1930, byly zastoupeny pouze čtyři evropské státy (Francie, Jugoslávie, Belgie a Rumunsko) a návštěvnost byla pochopitelně nejvyšší při zápasech jihoamerických výběrů, především pak při finálovém zápase mezi domácí Uruguayí a jejím rivalem Argentinou. I další mistrovství světa (1934 – Itálie a 1938 – Francie) jsou akademiky pokládána spíše za regionální události, přesto s mezikontinentálními důsledky.

Southern League. Spolu s anglickou fotbalovou ligou pak tyto kluby měřily svoje síly v nejstarší organizované soutěži světa – anglickém FA Cupu (Taylor 2006). Po druhé světové válce se počet zahraničních fotbalistů v anglické lize zvyšoval až do 90. let pouze mírně. Většinu tvořili až do roku 1995 Skotové, Irové a Severní Irové (McGovern 2002). V tu dobu už ale probíhala masivní transformace britského migračního systému na orientaci na import fotbalového talentu prostřednictvím kladení většího důrazu na infrastrukturu hledání nadějných hráčů (Taylor 2006). Svědčí o tom relativní pokles zastoupení výše zmíněných hráčů z Britských ostrovů z 80,3 % v roce 1985 na 56,5 % v roce 1995 (McGovern 2002). Nebyl to však jediný důvod. Jihoamerické země si byly vědomé možnosti odlivu svých talentovaných hráčů, a tak byly uvedeny, často politicky motivované, restrikce na svobodu pohybu (Taylor 2006). Notoricky známý je případ jednoho z nejlepších fotbalistů všech dob Pelého, jenž byl nucen setrvat v rodném Santosu až do roku 1975, kdy byl s velkou slávou ve svých 35 letech přemluven k příchodu do New York Cosmos (The Guardian 2015). Na tomto příkladu lze pozorovat snahu Američanů o popularizaci fotbalu ve své zemi. Že ta snaha byla eminentní, dokládá i fakt, že během 70. let v Severoamerické fotbalové lize⁴ hrálo každoročně od 20 do 40 % hráčů původem z Britských ostrovů a také hvězdy minulosti jako jsou Johan Cruyff, Eusebio, Giorgio Chinaglia či Franz Beckenbauer (NASL 2016).

Od 70. let začala migrace jihoamerických hráčů do Evropy nabírat na intenzitě. Země Pyrenejského poloostrova se staly oblíbenou destinací. A tak zatímco migrace talentů na Britské ostrovy přišla až s boomem v 90. letech, jih Evropy zůstal skokového nárůstu fotbalových migrantů ušetřen a rostl víceméně stejně jako do té doby. Přesto stále rostl a z Evropy se stalo fotbalové jádro. Zůstává tak jasné, že při rozhodování hráčů, kam jít, stejně jako při rozhodování klubů, kde hráče najít, hrají roli koloniální, kulturní, jazykové, sociální a osobní faktory (Taylor 2006).

S rostoucí komplexitou migračních systémů roste i důraz na skautingovou infrastrukturu jednotlivých klubů. Sport se vyvinul v multimiliardový průmysl a i systém vychování mládeže profesionálních sportovních klubů v Evropě přesáhl její hranice. S geografickým vytyčením periferií světa se i pro profesionální fotbal jádra staly zaostalejší regiony zdrojem levné pracovní síly, které akademie nejbohatších klubů rády využívají (Magee, Sugden 2002).

---

⁴ Severoamerická fotbalová liga (NASL) – První éra této soutěže, která sdružovala týmy jak z USA, tak z Kanady, se psala mezi lety 1968 a 1984. Díky vítězství Anglie na světovém šampionátu v roce 1966 začala silná propagace evropského fotbalu na severoamerickém kontinentu, které se účastnily výše zmíněné legendy tohoto sportu. Kvůli vysokému počtu cizinců soutěž uvedla v činnost omezení zahraničních hráčů. V 80. letech začala liga zvolna upadat a na začátku roku 1985 zanikla. Obnovit se ji podařilo v roce 2009 (NASL 2016).

Kapitola 6

Regionální diferenciacie původu fotbalistů a srovnání líhní

Jak již bylo naznačeno, fotbal představuje nejen nejpopulárnější sportovní aktivitu, ale také či právě proto obrovský byznys. To dokumentují zejména fotbalové migrace, jež jsou geografickým projevem obchodu s fotbalisty. K tomuto tématu existuje již poměrně bohatá i odborná literatura. Málo zkoumaným aspektem je původ fotbalistů, který je sledován pouze na mezinárodní úrovni – makroregionálně a na úrovni států.

Poslední výzkumy naznačují, že evropský fotbal prochází v současnosti do značné míry nekontrolovanou reformou, která podnítila obavy v řadách národních a mezinárodních fotbalových elit a řídicích struktur. Odhalují negativní trend a totiž zvyšující se relativní nedostatek mladých hráčů, kteří se ve svém klubu po dlouhém období zrání probojují od do prvního týmu hrajícího nejvyšší národní soutěže. To platí především pro kluby, které nepatří k evropské špičce. Kluby, které se prezentují nejlepšími výsledky, naopak trápí fakt, že vyprodukují nedostatek „domorodých“ hráčů. Většinu hráčů vychovaných těmito špičkovými kluby pak tvoří cizinci, kteří v klubech skončili díky práci skautů a dalších lovců talentů (Littlewood 2011).

Tab. 4: Původ a počet zahraničních hráčů v klubech světa (říjen 2015)

	Stát	ZH/REG		Stát	ZH/TOT
1.	Kamerun	16,6	1.	Bosna a Hercegovina	1,813
2.	Pobřeží Slonoviny	15,95	2.	Uruguay	1,467
3.	Ghana	13,3	3.	Srbsko	1,374
4.	Nigérie	10,15	4.	Chorvatsko	1,316
5.	Uruguay	8,47	5.	Portugalsko	0,716
6.	Bosna a Hercegovina	5,26	6.	Senegal	0,570
7.	Srbsko	4,59	7.	Kamerun	0,466
8.	Chorvatsko	4,34	8.	Pobřeží Slonoviny	0,462
9.	Argentina	2,8	9.	Ghana	0,37
10.	Portugalsko	2,95	10.	Argentina	0,35
11.	Senegal	2,13	11.	Francie	0,181
12.	Kolumbie	1,51	12.	Španělsko	0,175
13.	Brazílie	0,83	13.	Kolumbie	0,145
14.	Španělsko	0,76	14.	Brazílie	0,135
15.	Francie	0,42	15.	Nigérie	0,09

ZH/REG – hráč v zahraničí na počet registrovaných ve svazu země původu

ZH/TOT - hráč v zahraničí na celkový počet fotbalistů v zemi původu

Zdroj: CIES (2015), FIFA (2016b)

Produkce (migrace) hráčů podle zemí se velmi liší podle toho, k jakým hodnotám (číslicím) počty vztáhneme. Absolutně nejvíce špičkových hráčů „exportuje“ populačně velká Brazílie. Ale pokud přepočítáme tyto počty na počet registrovaných fotbalistů, pak žebříček zásadně změní. První příčky obsadí africké země, kde také kvůli nižší úrovni rozvoje příslušné infrastruktury jsou počty oficiálně registrovaných fotbalistů poměrně nízké. Situace (pořadí) se však zásadně změní, pokud vztáhneme počty migrantů/krajanů k celkovému počtu fotbalistů – africké země (kde většina hráčů není registrována) se propadnou a evropské s vyšší mírou organizovanosti si polepší. Jednoznačně nejlepší výsledky v tomto ohledu dosahují země bývalé Jugoslávie, kterým konkuruje pouze populačně malá Uruguay. První místo obsazuje Bosna a Hercegovina, 3. a 4. Srbsko a Chorvatsko. Autoři Magee se Sugdenem (2002) to připisují také důsledkům ozbrojených konfliktů v oblasti v první polovině devadesátých let, kdy došlo k emigraci statisíců obyvatel z regionu do zemí Evropské unie i jinam.

Např. v nejprestižnější fotbalové lize světa anglické Premier League hrají fotbalisté ze 65 zemí světa (Tab. 5). V roce 2015 bylo na soupiskách klubů nejvyšší anglické soutěže 596 fotbalistů, z toho 383, tj. 64,3 % cizinců; pokud odečteme hráče z Britských ostrovů, i tak podíl cizinců převyšoval polovinu (51,2 %). V klubu Manchester City tvořili cizinci rekordních 72,6 % hráčů,

Tab. 5: Národnostní složení hráčů anglické Premier league v sezóně 2015/2015

Počet hráčů	Stát
213	Anglie
37	Francie
35	Španělsko
29	Irsko
23	Skotsko
21	Nizozemsko
18	Argentina
18	Wales
17	Belgie
12	Brazílie
9	Německo
9	Itálie
8	Severní Irsko
7	Portugalsko, Senegal
6	Alžírsko, Srbsko
5	Austrálie, Česko, Ekvádor, Ghana, Pobřeží Slonoviny, Nigérie, Švédsko, USA, Uruguay
4	Rakousko, Dánsko, Jamajka, Norsko, Polsko, Švýcarsko
3	Bosna a Hercegovina, Kolumbie, Kostarika, Demokratická republika Kongo, Slovensko
2	Benin, Japonsko, Kamerun, JAR, Jižní Korea, Řecko, Mexiko
1	Bulharsko, Burkina Faso, Kanada, Curacao, Egypt, Gambie, Maďarsko, Chile, Island, Keňa, Litva, Mali, Maroko, Nový Zéland, Slovinsko, Svátá Lucie, Togo, Zambie

Zdroj: EASPNFC.com (2015)

ve Watfordu a Newcastlu 79 %, Arsenalu a Chelsea 76 %. V německé Bundeslize jsou zastoupeni hráči 55 zemí v italské Serii A 51, ve španělské 50 a francouzské 48 zemí.

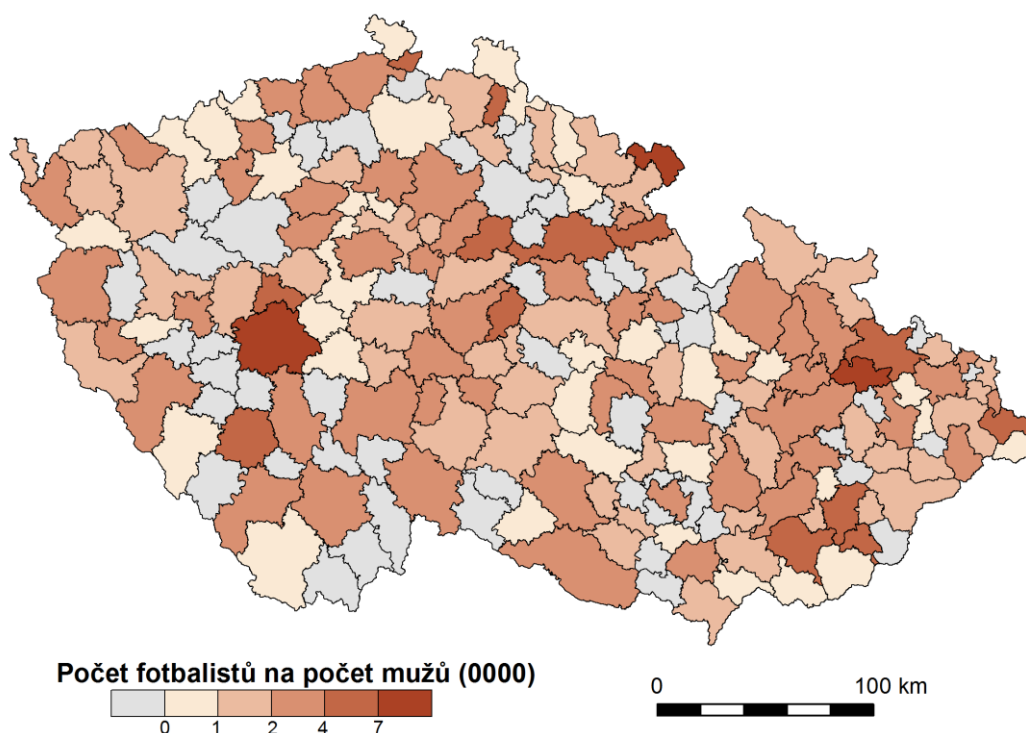
6.1 Původ hráčů zkoumaných zemí

V následující části budou porovnány regionální obrazy původu hráčů Česka a Srbska. Práce popíše rodiště všech fotbalistů, kteří odehráli alespoň jednu minutu v profesionálních soutěžích. Poté dojde k porovnání tohoto regionálního obrazu a s tím, který ukazuje první žakovský, dorostenecký a první profesionální klub, jenž hráči okusili.

6.1.1 Česko

Fotbalová asociace České republiky (FAČR) se může pyšnit celkovým počtem kolem 300 000 členů. Profesionální fotbalisté tvoří ani ne desetinu procenta. Od roku 1993 po českých trávnících běhalo podle databáze footballdatabase.eu 2 128 fotbalistů. Z obrázku 12 je patrné, že rozložení rodišť profesionálních hráčů je u nás vcelku rovnoměrné.

Obr. 12: Rozložení rodišť profesionálních fotbalistů Česka podle ORP v letech 1960–2015

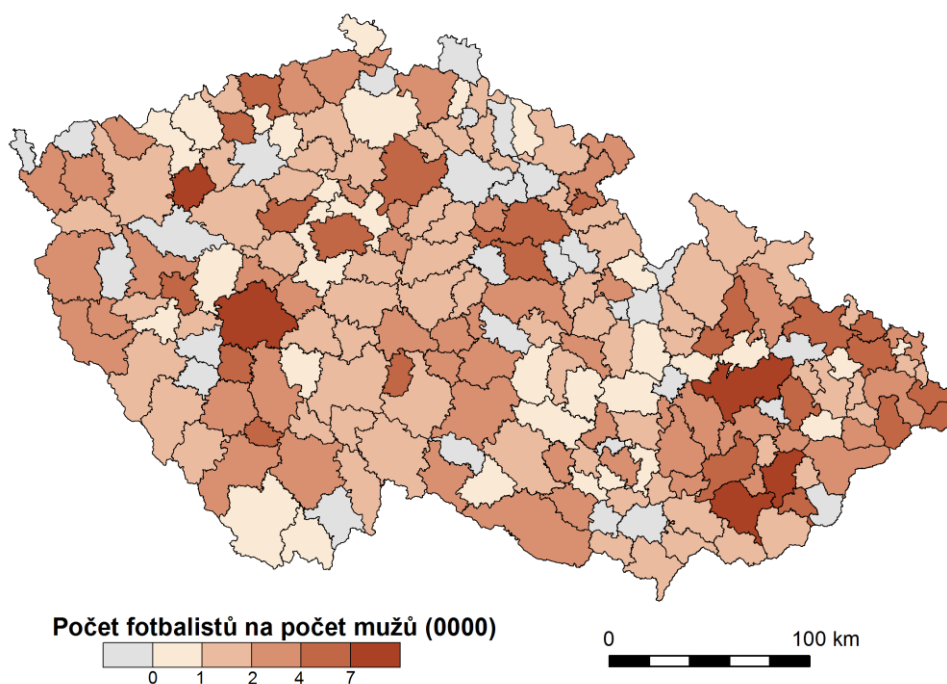
Zdroj dat: footballdatabase.eu

Nejlepší pozici má ORP Příbram, kde se na 10 000 obyvatel narodilo za posledních 50 let nejvíce profesionálních fotbalistů. Relativně uspěly i ORP Broumov a Vítkov, především díky nízkému počtu obyvatel. Určitě je nutné zmínit Prahu, která rovněž dosáhla dobrého výsledku navzdory nejvyššímu počtu obyvatel mezi českými obcemi s rozšířenou působností. Rozložení žakovských klubů víceméně koresponduje s regionálním rozložením rodišť. Příčinou je bezesporu nízký věk

a s ním související nižší šance skautů jednotlivých klubů rozpoznat talent. Významnější změny lze pozorovat v ORP Olomouc, kde se nejvíce projevilo stahování talentů z okolních ORP. Podobný proces ale lze rozeznat i v okolí Prahy a Mladé Boleslavi.

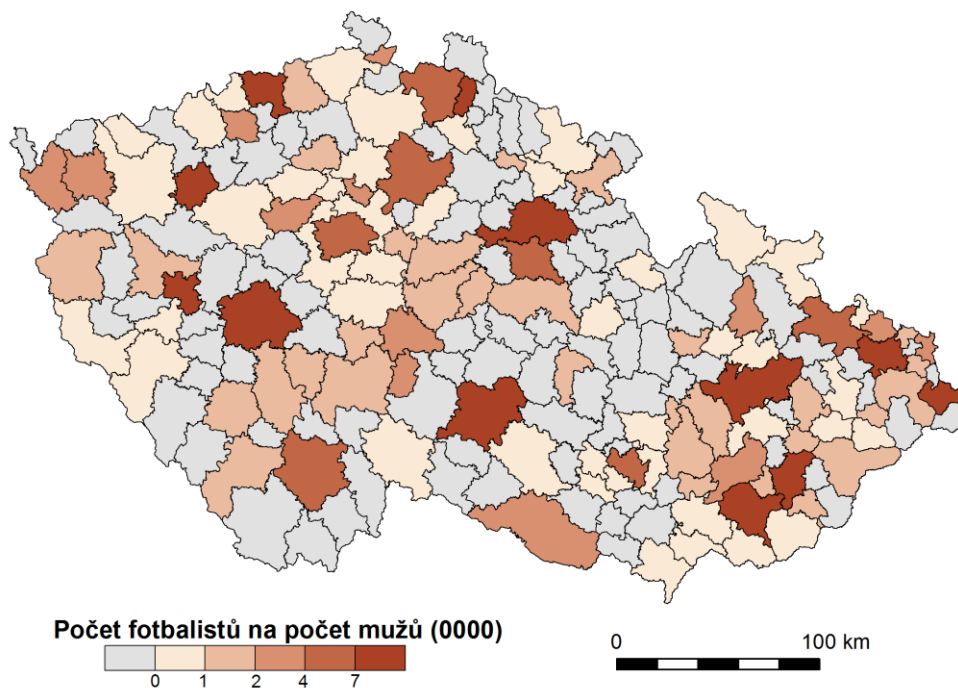
Obr. 14 ukazuje již velmi diferenciované rozložení jednotlivých klubů. Fotbaloví talenti hrají především v klubech účinkujícím v obou českých profesionálních soutěžích. Laik by mohl zpozorovat nebývalý úspěch ORP Podbořany. Ten je zapříčiněn dlouhodobým působením Chmelu Blšany v nejvyšší soutěži. Je vidět, že veškerý talent je již vlivem skautingové infrastruktury českých klubů koncentrován v největších městech. Dorostenci, tedy hráči ve věku 16 – 20 let, se v této práci stali klíčovými pro určování líhní. Kloubí se zde totiž jak práce skautů, tak i vyspělost tréninkové infrastruktury. Jelikož se jedná o relativní srovnání, Praha nezaujímá tak dominantní postavení. To zaujímají ORP středně velkých měst – Plzně, Teplic, Hradce Králové, Jihlavy, Olomouce apod. Rovněž je nutné poukázat na vysoké výsledky Uherského Hradiště, kde sídlí vyhlášená akademie klubu FC Slovácko, a sousedního Zlína. Diferenciaci prvních profesionálních klubů fotbalistů ukazuje Obr. 15.

Obr. 13: Regionální rozložení žákovských klubů profesionálních fotbalistů v ORP Česka v letech 1993–2015

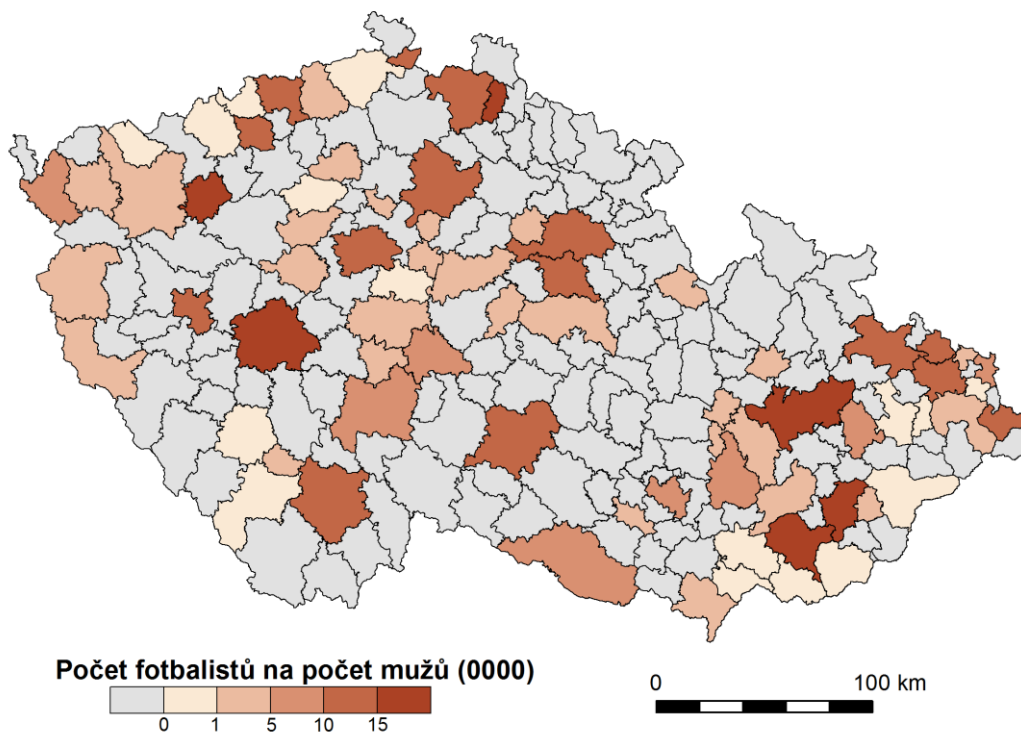
Zdroj dat: footballdatabase.eu

Obr. 14: Regionální rozložení dorosteneckých klubů profesionálních fotbalistů v ORP Česka v letech 1993–2015

Zdroj dat: footballdatabase.eu

Obr. 15: Regionální rozložení prvních profesionálních klubů profesionálních fotbalistů v ORP Česka v letech 1993–2015

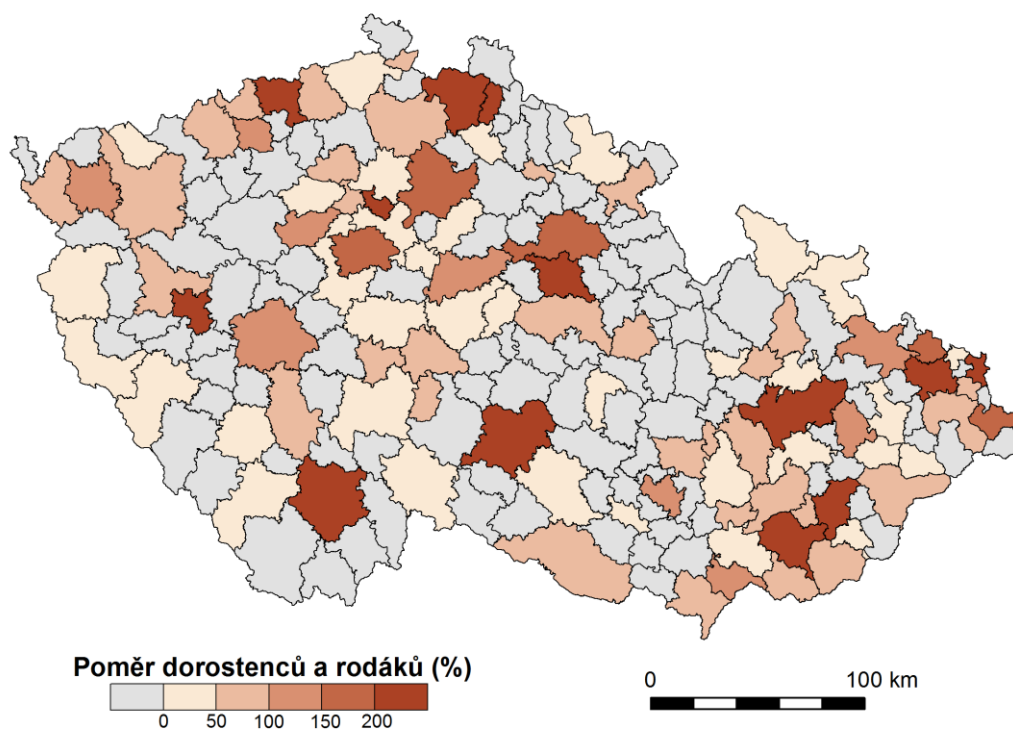
Zdroj dat: footballdatabase.eu

Příbram si udržela postavení vysoko v žebříčku, na přední příčce ji však střídá ORP Podbořany, který za tuto dobu dával šanci největšímu počtu mladých hráčů na počet obyvatel. Absolutně je na tom nejlépe Praha, která dlouhodobě těží z početného zastoupení klubů v nejvyšší fotbalové lize. Jinak se dá pozorovat odliv fotbalové pracovní síly z míst fotbalové periferie, kterou rozumíme místa s absencí profesionální soutěže. Z tohoto pozorování tak lze vyčíst možné kandidáty na fotbalové líhně. Jsou jimi tedy Teplice, Plzeň, Příbram, Hradec Králové, Jablonec nad Nisou, Olomouc, Ostrava a určitě i Praha.

Dalším zajímavým srovnáním je bezesporu počet rodáků na množství vyprodukovaných fotbalistů (Obr. 16). V rámci práce si lze položit otázku, zdali s velikostí města klesá i počet rodáků, kteří se prosadili v profesionálním fotbale. Základní myšlenka zní, že vyhlášené líhně pracují s fotbalisty ze širokého okolí, a tak by se měl počet místních fotbalistů s rostoucím významem líhně snižovat. Nejvyšší podíly mají převážně ORP velkých měst s výjimkou Prahy a Brna. Teoreticky to znamená, že Praha vyprodukuje relativně vysoké množství fotbalistů, kteří se narodí v hlavním městě. Naproti tomu ORP, které zaznamenaly tmavší odstíny červené, spíše sbírají talenty ve svém okolí.

Je zřejmé, že cesta k vyššímu profítu vede hlavně přes významné tuzemské kluby. Společně s Tab. 6 je patrné, že nejlepšími líhněmi, co se ekonomické hodnoty hráčů týče, jsou kluby z největších českých měst. Nejvyšší relativní úspěch – ORP – Tábor je způsoben fotbalovými úspěchy kontroverzního Jana Šimáka, jehož nejvyšší přestupová částka činila dle serveru transfermarkt.de 4,88 miliónů liber.

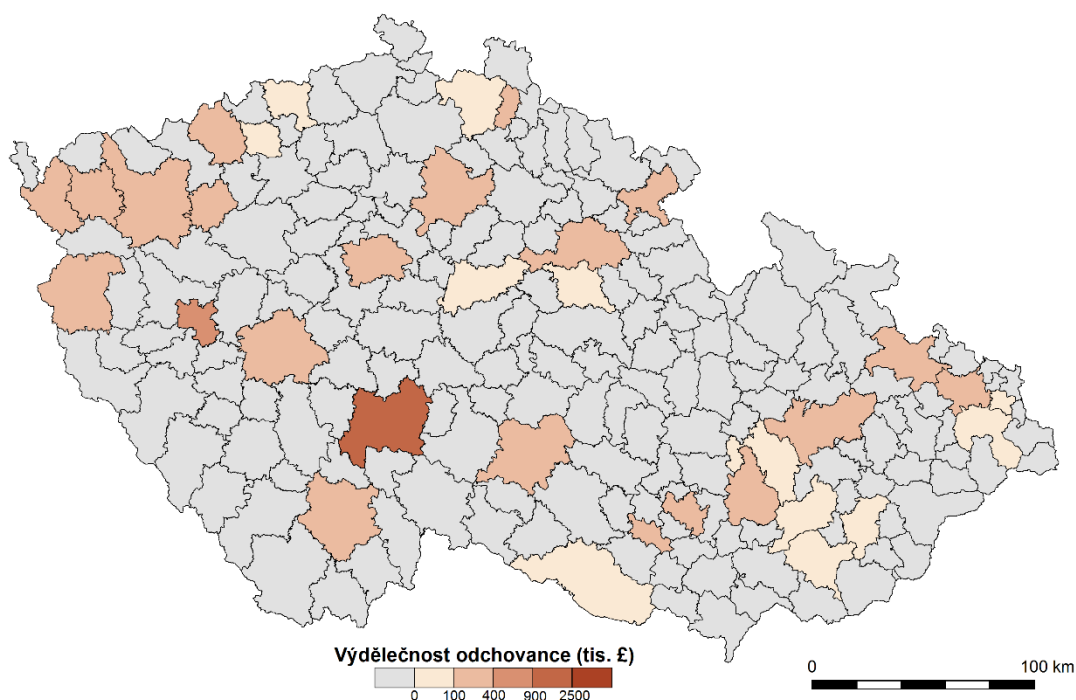
Obr. 16: Identifikace líhní pomocí závislosti počtu dorostenců a rodáků v ORP ČR, 1993 - 2015

Zdroj dat: footballdatabase.eu

Obr. 17: Produkce nejlepších profesionálních fotbalistů na základě přestupových částek, 1993–2015

Zdroj dat: footballdatabase.eu; transfermarkt.de

Nejvíce finančních prostředků vydělali svému klubu odchovanci Sparty Praha. To souvisí s její dlouhodobou pověstí coby úspěšného klubu s kvalitním tréninkovým a skautingovým zázemím. Pro Spartu se stal nejvýnosnějším obchodem odchod Tomáše Rosického do Dortmundu, za který inkasovala 10,8 miliónu liber.

Tab. 6: Nejlepší kluby Česka podle hodnoty odchovanců za období 1993–2015

pořadí	klub	částka (£)
1.	Sparta Praha	52 331 000
2.	Viktoria Plzeň	48 696 000
3.	Baník Ostrava	31 684 000
4.	Sigma Olomouc	26 568 000
5.	Slavia Praha	23 491 000
6.	Brno	13 530 000
7.	Příbram	11 795 000
8.	České Budějovice	9 155 000
9.	Jihlava	9 075 000
10.	Hradec Králové	8 849 000

Zdroj dat: transfermarkt.de

Klasifikaci úspěchu nelze hodnotit pouze podle peněžního zhodnocení jednotlivých hráčů. Peníze za přestup totiž kluby inkasují pouze, pokud je hráč pod smlouvou. Za předpokladu, že sportovci vyprší smlouva, stává se volným hráčem, ze kterého nemusí cílový klub odvádět žádné prostředky ze svého rozpočtu ve prospěch bývalého klubu. Proto hraje svoji roli rovněž kvalita soutěže, do

které se daný hráč během své kariéry dostane. Co se tohoto srovnání týče, nejlépe si vedou opět odchovanci Sparty Praha, následovaní odchovanci pražské Slavie (Tab. 7).

Tab. 7: Úspěch odchovanců českých klubů v letech 1993 - 2015

Klub	Podíl odchovanců v nejlepších ligách Evropy (%)
Sparta Praha	12,0
Slavia Praha	9,8
Baník Ostrava	7,1
Viktoria Plzeň	6,5
Brno	6,0
Sigma Olomouc	5,4
Bohemians 1905	4,9
Hradec Králové	4,9
České Budějovice	2,7
Opava	2,7

Zdroj dat: footballdatabase.eu, UEFA.com

Na vině rozdílu mezi tímto pořadím a pořadím v Tab. 6 může být špatně zvolená strategie prodeje hráčů, či neodhalení jejich talentu momentálním koučem prvního mužstva. Poté dochází k dříve nemyslitelným, v dnešní realitě však už relativně často se vyskytujícím případům, kdy hráč, který byl odchován určitým klubem, skončí v průběhu své kariéry v klubu regionálního rivala. V Česku se často skloňuje „slávistická enkláva“ ve Spartě, kterou tvoří Bořek Dočkal a Lukáš Vácha, naproti tomu ve Slavii působící „spartané“ Josef Hušbauer a dříve i František Straka na pozici hlavního trenéra. Také osud bývalých spartanů v dresu Plzně – Daniela Koláře a Tomáše Poštulky – by v dobách velké rivality v minulém tisíciletí budil minimálně zdvořilý údiv.

6.1.2 Srbsko

Srbská fotbalová federace je co do počtu členů zhruba dvakrát menší než česká (FSS 2016). V relativním srovnání však vyprodukuje dvakrát více fotbalových profesionálů než český fotbal. To je první indikátor toho, že se dá předpokládat vyšší úroveň místních fotbalistů, než tomu bylo u Česka.

Rozložení rodišť profesionálních fotbalistů je také relativně rovnoměrné s vyšším zastoupením opštín s centrem v podobě velkého města. Jedná se především o Novi Sad a jeho zázemí (Vrbas, Titel), hlavní město Zlatiborského okruhu Užice, kolubarské Valjevo, region Moravica s centry v Čačaku a Gornjim Milanovaci, sousední Rašku se stejnojmenným městem a konečně i Kruševac v Rosinském okruhu. I v hlavním městě se narodilo značné množství budoucích profesionálů. V relativním srovnání si stojí lépe než Praha o téměř jednoho narozeného fotbalistu na 10 000 obyvatel více.

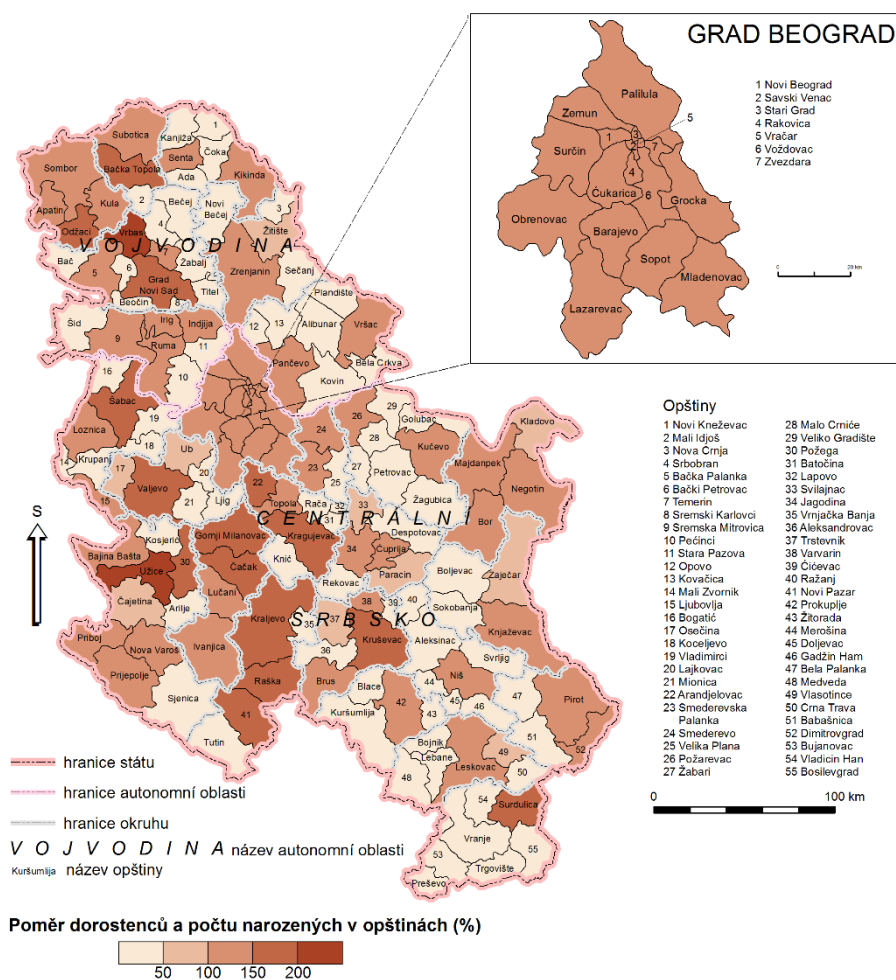
Na rozložení žákovských klubů profesionálních fotbalistů je patrný velký vliv Bělehradu (Tab. 8). V srbské metropoli se nachází 7 z 16 týmů nejvyšší soutěže. I to může sehrát velkou roli v rozhodování rodičů, kam poslat své dítě hrát fotbal. I v seznamu nejvíce zastoupených klubů se Bělehrad podílí 6 kluby, přičemž Zemun je satelitním klubem Partizanu Bělehrad.

Dalším tradičním klubem je Vojvodina Novi Sad, který se účastnil i evropských pohárů. Zbytek klubů, které nejsou uvedeny v tabulce, je zastoupen méně než 1,5%.

Stejný trend jako v Česku ukázalo rozložení dorosteneckých klubů. Hráči se stáhli z míst fotbalové periferie do větších měst, kde se jejich talent dle jejich názoru spíše rozvine. Lze tak na základě obrázku 19 pozorovat zvýšení významu Nového Sadu, Užice, ale i Bělehradu.

Obr. 18: Rozložení rodišť profesionálních fotbalistů Srbska podle opštín v letech 1960–2015

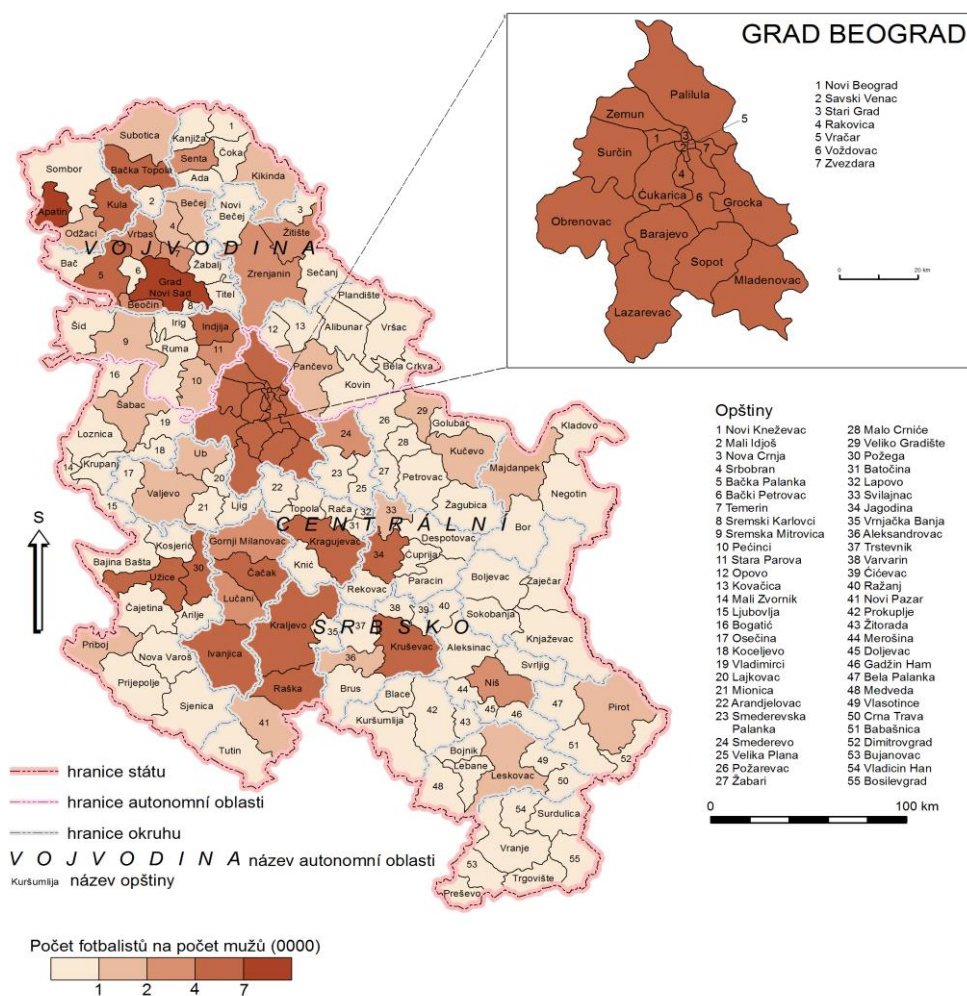
Zdroj dat: footballdatabase.eu

Tab. 8: Žákovské kluby Srbska s nejvyšším počtem budoucích profesionálů v letech 1993-2015

Klub	Zastoupení fotbalistů v žákovských letech (%)
Partizan Bělehrad	17,8
Crvena Zvezda Bělehrad	15,2
Vojvodina Novi Sad	8,2
OFK Bělehrad	6,4
Rad Bělehrad	4,7
Radnički Kragujevac	3,4
Kraljevo	1,7
Niš	1,7
FK Zemun	1,7
Čukarički	1,5

Zdroj: footballdatabase.eu

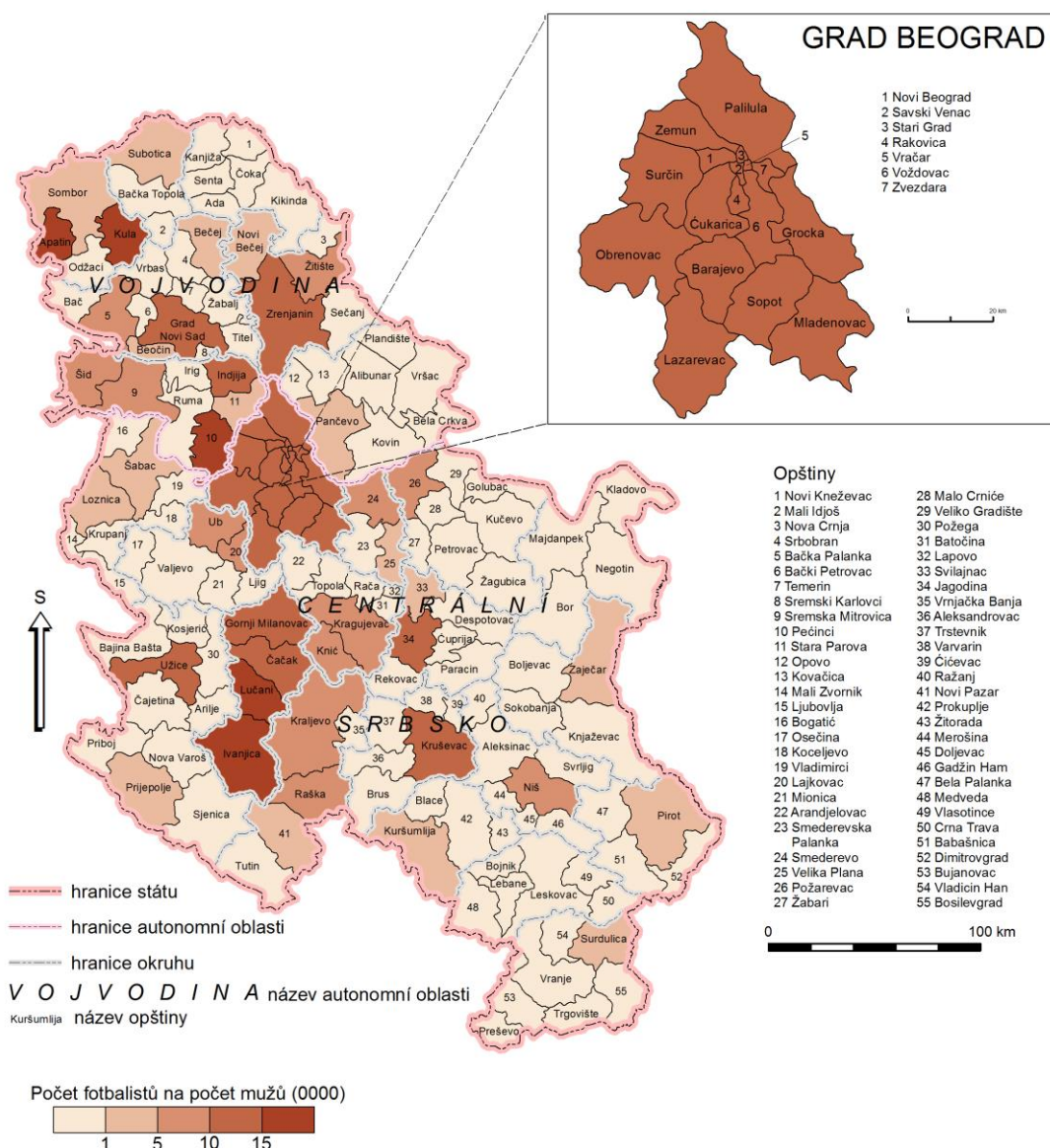
Obr. 19: Rozložení dorosteneckých klubů profesionálních fotbalistů Srbska v letech 1993-2015

Zdroj: footballdatabase.eu

Obr. 20 ukazuje, že nejvýznamnějšími centry špičkového (profesionálního) fotbalu jsou vesměs velká města a města se stadiony, na kterých se hraje nejvyšší soutěž. Lze tak potvrdit hypotézu, že právě ve velkých městech a metropolích se koncentruje největší množství fotbalových líhní. Bělehrad se v tomto ukazateli sice neumístil nejvýše, ale absolutně a zastoupením hráčů je daleko před ostatními, protože se zde nacházejí dva nejslavnější srbské kluby – FK Partizan Bělehrad a Crvena Zvezda Bělehrad. Z obou klubů vzešla celá řada fotbalových hvězd (viz Nemanja Matić, Lazar Marković, Nemanja Vidić, Matija Nastasić, Vladimir Jugović, Aleksandar Mitrović a další...). Dalším kvalitním mužstvem, které se objevilo i ve studiích CIES, je OFK Bělehrad, který sídlí v opštině Palilula. Užice si udrželo svoje postavení navzdory současnému působení ve druhé lize. Velmi dobře se jeví oblast Moravického okruhu s centrem v městě Čačak.

Obr. 20: Regionální diferenciace na základě prvního profesionálního klubu - 1993–2015

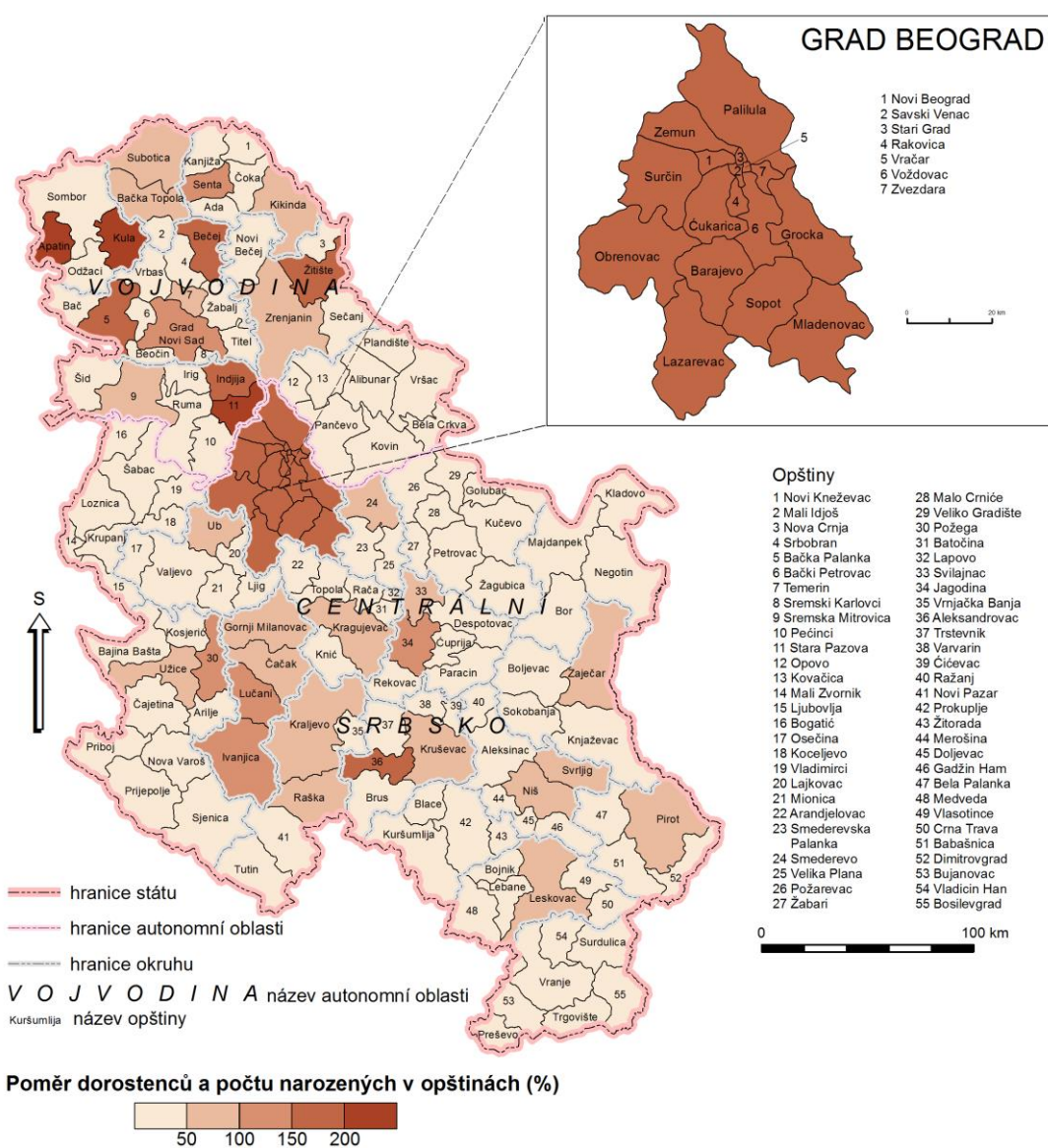

Zdroj dat: footballdatabase.eu

Zatímco v Česku poměr mezi rodáky a dorostenci (odchovanci) jednotlivých klubů ukázal silnou dominanci větších měst, v Srbsku to až tak zcela neplatí. Opštiny Kula, Bačka Palanka, Indjija a Žitište vykazují více dorostenců, než rodáků. Zatímco u Indjiji, Bačke Palanky i Kuly se dá argumentovat prvoligovým, či dříve prvoligovým statutem, o ostatních opštin se to říci nedá. Nezbyvá tedy než poukázat na možnou chybu ovlivněnou nekompletními daty. Bělehrad si ovšem své postavení významné lihně udržel a přes fakt, že se zde narodilo největší procento profesionálních fotbalistů, se ukázalo, že příliv fotbalové pracovní síly do hlavního města není nezanedbatelný. Velká města jako Kraljevo, Čačak, či Kragujevac doplatila na vysoké množství rodáků a odliv talentu především do hlavního města. Nedají se tak označit za fotbalovou liheň.

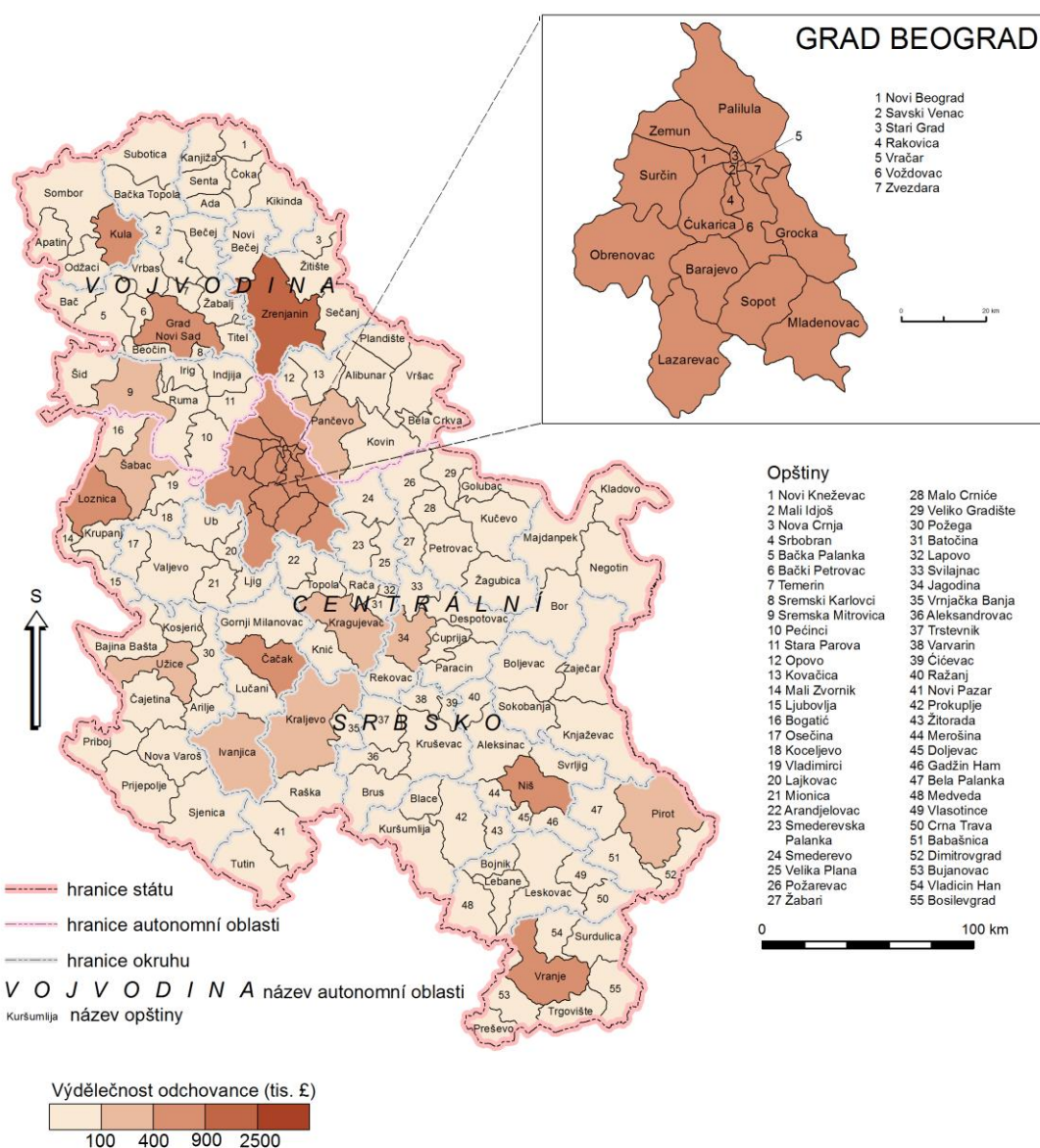
Obr. 21: Intenzita produkce profesionálních fotbalistů – opštiny 1993–2015

Zdroj dat: footballdatabase.eu

Finanční analýza naproti tomu měla podobný efekt jako v Česku. Stejně jako v případě Česka zde naprosto vymizely opštiny, ve kterých se nehraje nebo se nehrala nejvyšší soutěž. Nejlépe dopadl Zrenjanin, který vytěžil z úspěchu bratří Tošićů. Ti se dokázali skvěle adaptovat v cizině a oproti jejich původní přestupové ceně, která dohromady nepřesáhla milion liber, dokázali zvýšit svoji hodnotu na celkem 12,5 miliónů liber (Zoran Tošić odešel z Manchesteru United za 9,5 miliónů liber do CSKA Moskva, jeho bratr za 3 milióny liber do Besiktase Istanbul).

Obr. 22: Poměr počtu profesionálních fotbalistů a rodáků Srbska zvážen o sumu nejvyšších přestupových částek, opštiny Srbska, 1993–2015

Zdroj dat: footballdatabase.eu; transfermarkt.de

Ani ostatní velká města jako Niš, Novi Sad nebo Kragujevac nezůstala pozadu. I Bělehrad si udržel velmi dobrý relativní výsledek navzdory faktu, že vychoval pro vrcholový fotbal nejvíce sportovců. Kolik peněz hráči původem z jednotlivých lihní maximálně utržili, nám zjevuje Tab. 9. Na špici je s náskokem Partizan Bělehrad, následuje Crvena Zvezda a Vojvodina Novi Sad.

Čukarički se umístil vysoko díky vytrénování Aleksandra Kolarova, zadáka Manchesteru City, který do něj odešel z Lazia Řím za 9 miliónů liber.

Tab. 9: Nejlepší kluby Srbska podle hodnoty odchovanců za období 1993–2015

klub	Částka (£)
FK Partizan Bělehrad	123 529 000
FK Crvena Zvezda Bělehrad	111 104 000
FK Vojvodina Novi Sad	65 941 000
FK Čukarički	22 857 000
Radnički Niš	19 542 000
OFK Bělehrad	18 950 000
Rad Bělehrad	18 414 000
FK Zemun	15 526 000
Radnički Kragujevac	12 888 000

Zdroj dat: transfermarkt.de

Zatímco pořadí ekonomické úspěšnosti líhní vévodí Partizan Bělehrad, zastoupením svých odchovanců disponuje více jeho rival Crvena Zvezda. V nejlepších ligách Evropy působí více než 12 % jejích odchovanců. Dochází zde k rozporu se studií CIES (viz 6. 4.), ve které Partizan počtem odchovanců Crvenu Zvezdu předčil. Je nutné si ale uvědomit, že studie CIES zkoumala působení hráčů ve 31 ligách Evropy, ne jen v nejlepších deseti. Pokud by se braly v potaz všechny ligové soutěže, Partizan by vzhledem k většímu množství vyprodukovaných fotbalistů pravděpodobně svého rivala přeskočil. Na třetím místě se umístil klub Vojvodina z Nového Sadu, dále další klub z Bělehradu – OFK. Ostatní kluby zůstaly pod hranicí pěti procent. Oproti Česku je tak evidentní vyšší význam těchto tří bělehradských klubů. Partizan i Crvena Zvezda pokořily hranici 10 %, navíc vykazují absolutně vyšší počet sportovců, kteří se dostali do nejlepších fotbalových soutěží starého kontinentu.

Tab. 10: Úspěch odchovanců srbských klubů, 1993-2015

Klub	Podíl odchovanců v nejlepších ligách Evropy (%)
Crvena Zvezda Bělehrad	12,2
Partizan Bělehrad	11,4
Vojvodina Novi Sad	6,6
OFK Bělehrad	5,9
Radnički Niš	3,3
Rad Bělehrad	3,3
Užice	2,2
Radnički Kragujevac	1,8
Kraljevo	1,5
Zrenjanin	1,5

Zdroj: footballdatabase.eu, UEFA.com

6.2 Fotbalové líhně – charakteristiky, identifikace, vývoj

Zatímco šířením a společenskou funkcí fotbalu, potažmo transfery hráčů, se zabývala a zabývá spousta autorů, problematika výchovy hráčů a formování líhní zůstává trochu stranou. V poslední době ovšem lze narazit i na autory, kteří si uvědomují, jaký význam v raném životě profesionálního fotbalisty má jeho mateřský klub. Do 12 let se totiž utváří nejdůležitější motorické schopnosti hráče. V příštích letech se pracuje pouze na jejich rychlostním zdokonalení. Jinak řečeno, do 12 let je na každém trenérovi, aby naučil své svěřence „hrát fotbal“.

Odchov hráčů má totiž pro mnoho klubů mimořádný, někdy přímo existenční význam. Nejen, že do budoucna garantuje určité příjmy, ať už z jejich prodeje či výkonnosti v A-mužstvu a obecně snižuje finanční rizika, ale zároveň prospívá celé společnosti tím, že děti a mládež jsou již od počátku ke sportovnímu vyžití a zdraví prospěšnému životnímu stylu.

Bez kvalitní tréninkové infrastruktury se po sportovní stránce nedá zajistit pozitivní vývoj fotbalové akademie (CIES 2015). Co je však klíčovým aspektem a zároveň výzvou při zhodnocení úspěchu jednotlivých akademií? Jedná se bezesporu o organizaci co nejefektivnějšího přechodu mladých hráčů do prvního týmu. Je to právě ono organizační propojení mezi prvním týmem a systémem práce s mládeží (včetně soustavy rezervních týmů), které je určující pro úspěch dané akademie. Každý klub má samozřejmě v tomto ohledu poněkud odlišnou filozofii. Některé týmy mají akademie striktně oddělené. U některých klubů pak funguje propojení mezi áčkem a juniorkou prostřednictvím technického zázemí. Pouze polovina klubů, které jsou členy ECA⁵, pak disponuje zástupcem mládežnické akademie ve vedení celého klubu. Mnoho klubů mívá potíže s vedením své rezervy, konkrétně s vyvážením týmu tak, aby jej tvořili jak hráči pod profesionální smlouvou, kteří momentálně nedostačují výkonům prvního týmu, tak hráči klubem vychovaní. Jako řešení se nabízí zřízení soutěží pouze pro hráče z akademií. Na této bázi funguje mládežnická Liga mistrů. Jejím cílem je mladé hráče konfrontovat s vyšší fotbalovou úrovní a dopřát jim cenné zkušenosti, které jim ulehčí přechod do seniorského fotbalu. Úspěšná akademie fotbalových talentů začíná s kvalitním nábořem šikovných hráčů. Ten nelze brát na lehkou váhu a je k němu třeba vyvinutá skautingová infrastruktura. Ta je často pod velkým tlakem ze strany vedení klubu, zejména kvůli nutnosti fotbalový talent objevit včas a přilákat jej do mateřského klubu dříve, než tak učiní konkurence. To je zajišťováno propojením oddělení skautingu s administrativním vedením klubu, jež následně zajišťuje zázemí pro sociální a psychologické vzdělávání jednotlivců. Výsledkem práce by měl být důraz na kvalitu, nikoliv na kvantitu. Soupeření s ostatními kluby v přetahování talentů je tak tou největší výzvou. Dalším důležitým aspektem kvalitní fotbalové akademie je rozeznání situace, kdy je případný zahraniční hráč připraven k přesunu. Většina hráčů, která se posléze „ujala“ v profesionálním fotbalu, byla podle studie ECA (2012) velmi dobře připravena nejen po sportovní, ale i po sociální, vzdělávací, psychologické a charakterové stránce v blízkém se adolescentním období života. Novodobými principy následného vývoje těchto hráčů je zkombinovat fotbal se vzděláváním, aby se vedle

⁵ ECA – The European Club Association – Evropská klubová asociace je nezávislá organizace, jež vznikla v roce 2008, a která přímo zastupuje fotbalové kluby na evropské úrovni. Seznam všech 220 členů je k nalezení na oficiálních stránkách ECA. Z českých klubů jsou to AC Sparta Praha, SK Slavia Praha, FC Viktoria Plzeň, FC Slovan Liberec a FK Teplice. Srbsko má trojí zastoupení v klubech FK Partizan Bělehrad, FK Crvena Zvezda Bělehrad a FK Vojvodina Novi Sad.

sportovních kvalit rozvíjely i kvality intelektuální, které pomáhají budovat charakter sportovců. 75 % klubů, které jsou členy organizace ECA, má vyvinuty programy spolupráce se základními školami. Situace v českých klubech jde ruku v ruce s těmito poznatky. Slavia, Sparta, Liberec, Plzeň i Teplice, všechny kluby už na základě zahraničních trendů rozjely spolupráci se základními či středními školami ve svém okolí, aby zkombinovaly studium a všeobecnou sportovní přípravu (se zaměřením nejen na fotbal), která je v útlém věku pro rozvoj budoucích hráčů a hráček neocenitelná. Co se týče srbských klubů, Partizan Bělehrad provozuje svoji fotbalovou školu již od 40. let minulého století. V plánu je další projekt, který bude zaštiťovat různá soustředění a integraci na několika místech Srbska (FK Partizan 2016). Crvena Zvezda rovněž spolupracuje se základními a středními školami, a to především na podporu dětí, které před „angažmá“ v Crvene Zvezdě nebydly v Bělehradu. To stejné platí i pro spolupráci s vysokými školami (FK Crvena Zvezda 2016). V Novém Sadu, jenž je druhým největším městem Srbska po hlavním městě Bělehradu, působí několik fotbalových škol, které spolupracují se všemi novosadskými kluby, včetně Vojvodiny Novi Sad.

Jednou z klíčových základních potřeb každé fotbalové akademie je rozvinutá infrastruktura, která stojí na následujících pilířích:

- Kvalita hracích ploch, která umožňuje maximální rozvoj individuálních schopností jednotlivce. I v Česku už nyní téměř vymizela škvárová hřiště, která byla nahrazena hřišti s přírodní a umělou trávou.
- Vhodná rovnováha sdílení zázemí s A-týmem. Vedení většiny klubů se domnívá, že naprosté sdílení prostoru akademie a prvního mužstva je zcela prospěšné pro chod akademie a vývoj jejích svěřenců. Dle studie ECA tomu tak není, klub musí nalézt rovnováhu v této oblasti kvůli rozdílným cílům, kterých se snaží tyto dvě různě formované skupiny dosáhnout.
- Vzdálenost a klid, to by měly být hlavní aspekty tréninkových center. Narušování v podobě agentů a rodičů vede k poklesu výkonnosti.
- Úroveň vědeckých a lékařských zařízení se samozřejmě klub od klubu liší. Je však velmi důležité v rozvoji dítěte, aby si neosvojilo v raném vývoji motorických dovedností nějaký nešvar, který by se mu v budoucnu mohl negativně promítnout v jeho kariéře.

6.3 Organizace fotbalových líní

Další zcela nepostradatelnou (a možná i nejdůležitější) součástí vedení fotbalové akademie je kvalita a organizace trenérského týmu. Kluby posílají trenéry na semináře a ukázkové tréninky, prostřednictvím kterých sbírají nové informace a jsou tak schopni následovat a implementovat nejnovější trendy nejen ve sportovní výchově mládeže. Absence tohoto prvku může i s ostatní kvalitní infrastrukturou vést k nedostatečným výsledkům v produkci mladých talentů. K naplnění všech těchto aspektů je však potřeba do fotbalové akademie investovat nemalé finanční prostředky. To se většině klubů nedaří, průměrná investice do mládežnické akademie se mezi členy ECA pohybuje kolem 6 %. A to i přesto, že 60 % klubů považuje svoji akademii za zdroj

příjmů, nikoliv nákladů. Situace se ovšem bez změny finanční politiky vůči akademiím lepší pravděpodobně nestane, jak dokládají následující řádky.

6.4 Současné fotbalové líhně

I když se za nejvýznamnější producenty špičkových fotbalistů považují země Latinské Ameriky, zejména Brazílie, Argentiny a Uruguaye, tradičně nejlépe propracované systémy výchovy hráčů mají školy – akademie v Evropě. Přičemž za skutečně mezinárodně významné lze považovat jen některé země, resp. jejich kluby a líhně.

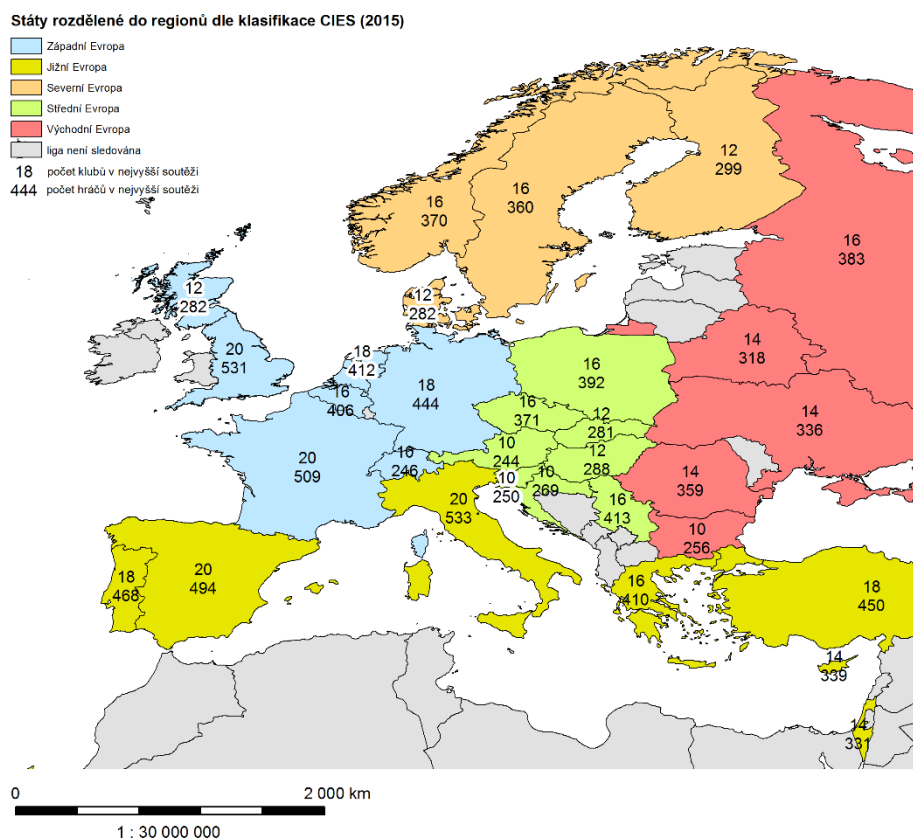
Evropská fotbalová organizace (UEFA) započala v roce 2004 kampaň, jejímž cílem je zvýšení produkce odchovanců. Za tímto účelem přišla organizace s určitými regulacemi, konkrétně se od sezóny 2006/2007 jednalo o nutnost mít na soupisce, kterou tvořilo 25 hráčů, minimálně dva klubem vychované hráče a dva hráče, kteří prošli stejným procesem u jiného klubu téže fotbalové asociace. Od sezóny 2008/2009 se tato kvóta navýšila ještě o dva hráče v každé podmínce. Záměr byl prostý a evidentní – motivovat kluby ke zkvalitnění práce se svými mladými hráči.

Odchovanec je definován jako hráč/sportovec, který stráví v klubu minimálně tři roky před dovršením 21. narozenin. Některé soutěže (ruská, portugalská) zašly s regulacemi ještě dále a vyžadovaly po klubech mít odchovance v každé základní sestavě. Navzdory prvotnímu nadšení, kdy se zdálo, že vnější zásah do politiky nasazování mladých hráčů uspěl⁶, se o několik let později objevila studie organizace CIES, která nejprve klasifikovala státy do regionů (Obr. 23) a posléze zveřejnila vývoj počtu odchovanců v klubech Evropy (Obr. 24).

Z Obr. 23 je patrné rozdělení států, konkrétně jejich nejvyšších fotbalových soutěží, do regionů, se kterými nadále studie CIES pracuje. Uvádí rovněž počet klubů, které se první ligy zúčastní, a počet hráčů, který do ligového dění v roce 2015 nastoupil. Graf (Obr. 24) ukazuje vývoj podílů odchovanců za geografické regiony Evropy a dokumentuje, že od roku 2009 se celkový podíl odchovanců snížil o necelá čtyři procenta. Ve čtyřech z pěti regionů je navíc hodnota roku 2015 nejnižší za sledované období. Jedinou výjimku představuje region východní Evropy, který velkou měrou ovlivnila nestabilní situace na Ukrajině. Došlo tedy k jejich úprku do politicky bezpečnějších zemí Evropy a ukrajinské kluby musely sáhnout k implementaci vlastních odchovanců. Tab. 11 poskytuje údaje o jednotlivých státech a především o porcích minut, které se odchovancům dostávají v zápasech nejvyšších soutěží. Největší množství odchovanců v klubech se zaznamenalo v Bělorusku, kde na soupiskách týmů figuruje průměrně přes jednu třetinu odchovanců. Důvodem je velice pravděpodobně velmi nízká atraktivita běloruské nejvyšší soutěže. Na opačném pólu se vyskytuje Turecko (8,3 %) a Itálie (8,6 %). Česko se nachází za Běloruskem s 30,7 % a Srbsko okupuje střed tabulky s 23 % odchovanců, kteří se vyskytují na soupisce domácích klubů. Zajímavý je poměr mezi zastoupením odchovanců v týmech a prostorem, který dostávají na hřišti. Česko se opět ukazuje jako velmi vstřícné vůči odchovancům. Ti dostávají absolutně nejvíce minut na hřišti ve srovnání s ostatními sledovanými

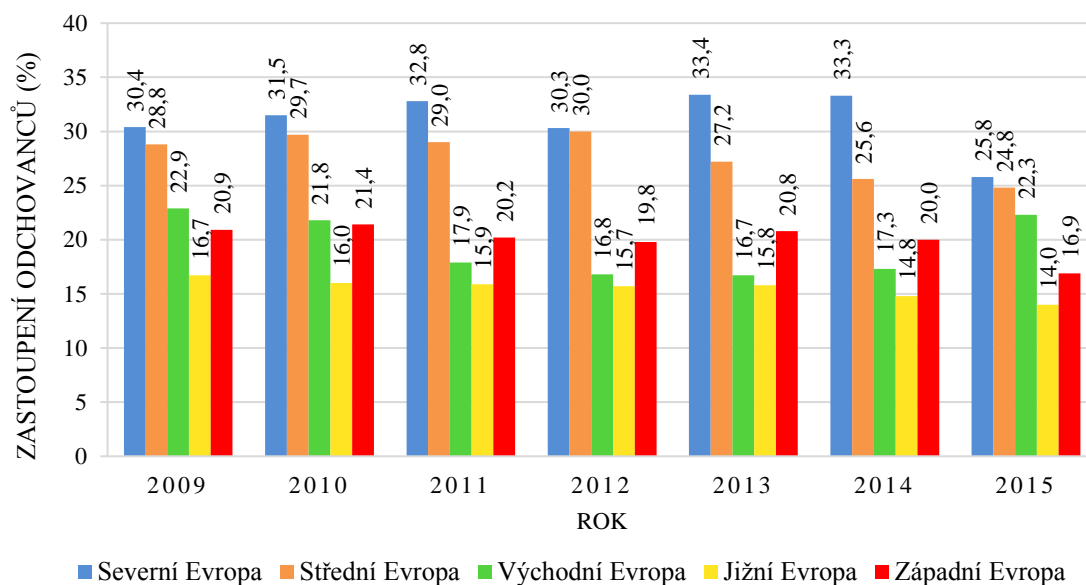
⁶ V sezóně 2004/2005 získala vítězství v poháru UEFA CSKA Moskva, o tři roky později pak v téže soutěži triumfoval Zenit Petrohrad (UEFA.com 2015) s týmem, jehož většinu tvořili odchovanci. Rusko navíc v témže roce získalo bronzové medaile na Mistrovství Evropy v Rakousku a Švýcarsku (Littlewood 2011).

Obr. 23: Rozdělení Evropy podle CIES (2015)

Zdroj: CIES (2015)

Obr. 24: Zastoupení odchovanců v klubech Evropy podle regionů 2009–2015

Zdroj: CIES (2015)

Nejhůře na tom je kyperská liga, kde odchovanci nejen, že tvoří pouhých 11,5 % týmové soupisky, ale navíc odehrají v průměru pouhých 119 minut za celou sezónu.

Tab. 11: Zastoupení odchovanců a jejich zápasové vytížení - vybrané státy

Stát	Odchovanci v kádru (%)	Čas odehraný odchovanci (%)
Bělorusko	34,0	26,5
Česko	30,7	31,8
Maďarsko	29,5	27,0
Dánsko	29,1	23,7
Slovensko	28,5	24,8
Izrael	26,6	21,4
Norsko	26,2	24,0
Slovinsko	26,0	25,0
Bulharsko	25,0	16,8
Ukrajina	25,0	20,3
Švédsko	24,4	18,9
Španělsko	23,7	20,9
Finsko	23,7	16,1
Švýcarsko	23,6	20,1
Chorvatsko	23,4	24,4
Srbsko	23,0	19,7
Nizozemsko	22,8	20,4
Skotsko	20,9	15,4
Celkem	19,7	16,3
Francie	19,4	15,7
Rakousko	19,3	17,0
Polsko	18,6	12,9
Rusko	15,7	9,1
Rumunsko	14,5	10,1
Německo	13,3	12,3
Belgie	11,8	9,7
Anglie	11,7	7,7
Kypr	11,5	5,1
Portugalsko	11,1	9,0
Řecko	10,7	5,8
Itálie	8,6	9,0
Turecko	8,3	5,1

Zdroj: CIES (2015)

Následující část zmapuje nejvýše umístěné kluby, co se týče množství vychovaných talentů, kteří se nacházejí na soupiskách týmů sledovaných lig (Tab. 12).

Tab. 12: Pořadí klubů podle počtu odchovanců ve sledovaných ligách v roce 2015

Pořadí	Klub	Počet hráčů			Čas odehraný odchovanci v sezóně (%)
		Celkem	V klubu	Mimo klub	
1.	Partizan Bělehrad (SRB)	78	13	65	43,3
2.	Ajax Amsterdam (NED)	75	11	64	50,2
3.	Barcelona FC (ESP)	62	10	52	43,0
4.	Sporting Lisabon (POR)	53	9	44	46,3
4.	Dinamo Záhřeb (CRO)	53	5	48	43,5
6.	Dynamo Kyjev (UKR)	52	11	41	46,8
7.	Hajduk Split (CRO)	49	11	38	43,8
7.	Crvena Zvezda Bělehrad (SRB)	49	6	43	43,8
9.	Feyenoord Rotterdam (NED)	46	7	39	43,5
10.	FC Porto (POR)	46	2	44	50,8
11.	Sparta Praha (CZE)	45	5	40	56,7
12.	Šacht'or Doněck (UKR)	44	5	39	48,1
13.	Real Madrid (ESP)	43	8	35	54,3
14.	Levski Sofia (BUL)	41	13	28	41,3
14.	Manchester United (ENG)	41	6	35	41,6
16.	Olympique Lyon (FRA)	39	13	26	54,0
16.	PSV Eindhoven (NED)	39	9	30	44,8
18.	Dinamo Minsk (BLR)	38	7	31	57,7
19.	OFK Bělehrad (SRB)	37	9	28	40,8
20.	Standard Lutych (BEL)	37	7	30	46,4

Zdroj: CIES (2015)

První místo Partizanu Bělehrad podle počtu hráčů odchovaných pro špičkový evropský fotbal v roce 2015 je pozoruhodné. Zvláště když za sebou nechává kluby, jež jsou tradičně považovány za nejvýznamnější fotbalové líhně jako Ajax nebo Barcelona, které obsazují druhé, resp. třetí místo. Skutečnost, že v první desítce se vyskytují čtyři zástupci bývalé Jugoslávie (Dinamo Záhřeb, Hajduk Split a Crvena Zvezda Bělehrad) nelze považovat za náhodu. Výborné je také postavení Sparty Praha, která zaujímá 11. místo (v roce 2012 byla dokonce 7.) před takovými giganty, jako jsou Real Madrid, Olympique Lyonnais a další. Tato tabulka platí pro 31 nejvyšších soutěží Evropy, které se do výzkumu týmu CIES dostaly. Oproti roku 2012, kdy CIES realizovala stejný výzkum, se situace proměnila způsobem, který znázorňuje Tab. 13. Z tabulky vyplývá, že nedošlo k žádným masivním změnám. Pouze 3 týmy vypadly z elitní dvacítky nejlepších „vychovatelů“ hráčů pro evropský fotbal. Bohužel pro Česko se jednalo o Slavii, která v roce 2014 figurovala na 25. místě, dále pak svoje pozice ztratily chorvatský Osijek (22. v roce 2014) a slovenská Nitra, která v roce 2014 obsadila až 91. místo (CIES 2014). Jediným novým týmem oproti roku 2012 je Standard Lutych z Belgie. Na prvních dvou místech lze pozorovat rošádu, kdy si svá místa vyměnily Ajax Amsterdam a Partizan Bělehrad. Největší posun zaznamenala bělehradská Crvena Zvezda – odvěký rival Partizanu, která poskočila o 13 míst z důvodu zařazení

nových hráčů do svého kádru. Hned 21 jich zde udělalo první profesionální kroky v letech 2012–2014. Tato tabulka rovněž potvrzuje tezi, že pro kluby, jejichž ligy nemají závratně vysoké finanční prostředky, je důležitější soustředit se spíše na produkci talentů v souladu s jejich ekonomickými a sportovními modely, které jsou nastaveny na schopnosti tyto nadějně hráče vychovávat.

Tab. 13: Pořadí nejlepších líní Evropy v letech 2012 a 2015

Klub*	Země	2012	2015	Změna
Ajax Amsterdam	Nizozemsko	1.	2.	-1
Partizan Bělehrad	Srbsko	2.	1.	+1
Hajduk Split	Chorvatsko	3.	7.	-4
Barcelona	Španělsko	4.	3.	+1
Sporting Lisabon	Portugalsko	5.	4.	+1
Sparta Praha	Česko	7.	11.	-4
Feyenord Rotterdam	Nizozemsko	8.	9.	-1
Dynamo Kyjev	Ukrajina	9.	6.	+3
Real Madrid	Španělsko	10.	13.	-3
Šacht'ar Donetsk	Ukrajina	11.	12.	-1
Slavia Praha	Česko	12.	-	
FC Porto	Portugalsko	13.	10.	+3
Dinamo Záhřeb	Chorvatsko	14.	5.	+9
Dinamo Minsk	Bělorusko	15.	18.	-3
Nitra	Slovensko	16.	-	
Manchester United	Anglie	17.	15.	+2
OFK Bělehrad	Srbsko	18.	19.	-1
NK Osijek	Chorvatsko	19.	-	
PSV Eindhoven	Nizozemsko	20.	17.	+3
Crvena Zvezda Bělehrad	Srbsko	21.	8.	+13
Levski Sofia	Bulharsko	22.	14.	+8
Olympique Lyon	Francie	23.	16.	+7
Standard Lutych	Belgie	-	20.	

* Kluby jsou seřazeny podle umístění v roce 2012

Zdroj: CIES (2012, 2015)

Poněkud jiný pohled ukazuje Tab. 14, která počítá pouze hráče, kteří se prosadili v pěti nejvyšších evropských ligách. Tabulce vévodí Barcelona, jejíž akademie La Masia patří k nejproslulejším v Evropě. V tomto srovnání je nutné vyzdvihnout Monaco, které se sice jen těsně nevešlo do první desítky, dává však odchovancům největší minutový prostor na hřišti. Dále stojí rozhodně za zmínku oba baskické kluby, které se dostaly do tabulky, totiž Athletic Bilbao a Real Sociedad, který sídlí v San Sebastianu. Oba kluby jsou proslulé tím, že naprostou většinu tvoří hráči, kteří se narodili či byli vychováni v Baskicku. To lze pozorovat i v Tab. 14, ve které se právě tyto dva kluby honosí nejvyšším relativním i absolutním počtem odchovanců, kteří dosud klub neopustili.

Tab. 14: Počet hráčů vychovaných pro nejlepších 5 evropských lig v roce 2015

Pořadí	Klub	Počet hráčů			Čas odehraný odchovanci (%)
		Celkem	V klubu	Mimo klub	
1.	Barcelona FC (ESP)	44	10	34	45,2
2.	Olympique Lyon (FRA)	35	13	22	52,1
3.	Real Madrid CF (ESP)	34	8	26	51,7
4.	Manchester United (ENG)	31	6	25	38,8
5.	Stade Rennes (FRA)	27	5	22	44,1
6.	Athletic Bilbao (ESP)	24	18	6	35,5
7.	Girondins Bordeaux (FRA)	24	10	14	45,8
8.	Paris Saint-Germain (FRA)	24	2	22	36,7
9.	Toulouse (FRA)	23	7	16	45,2
10.	Real Sociedad (ESP)	20	12	8	51,1
11.	Nantes (FRA)	20	8	12	45,8
12.	Arsenal (ENG)	20	6	14	34,5
13.	Atlético Madrid	20	5	15	42,5
14.	Inter Milán (ITA)	20	2	18	41,3
15.	Valencia (ESP)	20	2	18	43,5
16.	Monaco (FRA)	20	1	19	64,8
17.	Montpellier (FRA)	18	9	9	46,9
18.	Atalanta Bergamo (ITA)	18	6	12	40,3
19.	Bayern Mnichov (GER)	18	4	14	51,0
20.	Caen (FRA)	18	3	15	38,3

Zdroj: CIES (2015)

Pohled na současnou situaci, kde vidíme kluby seřazené dle počtu odchovanců, kteří aktivně zasáhli do utkání prvního týmu v roce 2015, deklaruje Tab. 15. Absolutní prvenství drží ukrajinský klub Metalurg Zaporizhya. Důvody byly zmíněny již v části, která zobrazovala zastoupení odchovanců v klubech Evropy. Ukrajina pro svou geopolitickou nestabilitu na jednu stranu doplatila na odliv cizinců, na druhou stranu dostaly svoji šanci se rozvíjet mladé talenty místních líhní. Zároveň se vedle Běloruska a Srbska nachází mezi třemi státy, které mají nejpočetnější zastoupení v seznamu klubů. Za Srbsko je nejvýše umístěn OFK Bělehrad, dále Jagodina a Spartak Subotica. Česko v této okleštěné statistice nemá žádné zastoupení. V roce 2016 by se však mezi tyto kluby mohl dostat i Baník Ostrava, který jarní část nejvyšší české soutěže doposud odehrál s pěti svými odchovanci (Baník Ostrava 2016). Na základě tohoto příkladu se dá tvrdit, že mladí hráči v ligách, které mají limitující finanční prostředky nebo nejsou dostatečně atraktivní, dostávají více příležitostí k uplatnění v prvním týmu.

Tab. 15: Kluby, které zaznamenaly nejvíce startů svých odchovanců v roce 2015

Pozice	Klub	Počet odchovanců
1.	Metalurg Zaporizžja (UKR)	11
2.	Dinamo Moskva (RUS)	7
3.	OFK Bělehrad (SRB)	7
4.	Černomorec Odessa (UKR)	7
5.	FC Twente (NED)	6
6.	FK Gomel (BLR)	5
7.	FC Nordsjaelland (DEN)	5
8.	Karpaty Lvov (UKR)	5
9.	KRC Genk (BEL)	4
10.	FK Minsk (BLR)	4
11.	FK Vitebsk (BLR)	4
12.	FF Jaro (FIN)	4
13.	KuPS (FIN)	4
14.	OGC Nice (FRA)	4
15.	Werder Bremen (GER)	4
16.	Diósgyőr VTK (HUN)	4
17.	PEC Zwolle (NED)	4
18.	FK Jagodina (SRB)	4
19.	Spartak Subotica (SRB)	4
20.	AS Trenčín (SVK)	4
21.	Senica (SVK)	4

Zdroj: CIES (2015)

6.5 Ekonomika fotbalových líhní

Asi nejdůležitějším aspektem (kritériem), podle kterého mohou být líhně klasifikovány, je jejich ekonomická efektivita, resp. úspěšnost. Jinak řečeno se jedná o sumu finančních prostředků, kterou odchovanci přestupem do jiného klubu (nejčastěji zahraničního) mateřskému klubu vydělali. Výše utržené částky je výsledkem řady faktorů, které jsou významným předmětem zájmů komerčních i odborných studií. Carmichael a Thomas předpokládají, že částka za přestup se odvíjí od charakteristik lidského kapitálu hráče, který je předmětem koupě, a vyjednávací pozice, chcete-li kupní síly obou stran. Reilly a Witt tuto studii doplnili o zcela zjevnou absenci vlivu rasy na přestupové částky. Speight a Thomas pak doložili, že o přestupných částkách rozhodují spíše hráčovy atributy a prostředí, ve kterém vyrůstal (mateřský klub), než kompromis mezi částkou, kterou je ochoten nabídnout kupující tým, a částkou, kterou požaduje prodávající klub. Atributy, které jsou zohledněny, podrobněji popisuje Carmichael ve své studii z roku 1999. Roli hraje věk, pozice, počet startů za A-tým, a dokonce i fakt, zda nedošlo k nedávné změně manažera, která mívá na chod týmu zásadní vliv (Goddard 2006).

K prospěšnosti výchovy vlastních mladých hráčů hraje i pravidlo platit v rámci přestupu kteréhokoliv hráče týmu, který jej vychoval, 5 % přestupní částky. Tato regulace FIFA se však ani zdaleka nedodrhuje v míře, na kterou byla stanovena. Studie ECA (2014) tvrdí, že do líhni jde v průměru pouze něco kolem 1,15 %. Jedná se tak o další skvrnu na stále upadající produkci mladých hráčů v Evropě, které jsme dle obrázku 13 svědky. Organizace CIES (2015b) přispěla rovněž skvělým zdrojem, který zmapoval nejprofitabilnější líhně talentů (viz Tab. 16).

Tab. 16: Kluby, které nejvíce vydělaly prodejem odchovanců za rok 2012 (€)

Pořadí	Klub	Výdělek (mil. €)
1.	FC Southampton (ENG)	90,2
2.	Lille OSC (FRA)	76,0
3.	Real Sociedad (ESP)	62,2
4.	FC Sevilla (ESP)	51,5
5.	Borussia Dortmund (GER)	43,5
6.	Real Madrid CF (ESP)	43,0
7.	FC Barcelona (ESP)	38,8
8.	Stade Rennais (FRA)	33,6
9.	Montpellier HSC (FRA)	33,5
10.	AS St-Etienne (FRA)	32,8
11.	Swansea City AFC (ENG)	31,6
12.	FC Bayern Mnichov (GER)	31,1
13.	Manchester United (ENG)	28,7
14.	Paris Saint-Germain (FRA)	25,2
15.	FC Janov (ITA)	24,5
16.	Everton FC (ENG)	23,9
17.	Atalanta Bergamo (ITA)	23,6
18.	Valencia CF (ESP)	23,2
19.	FC Toulouse (FRA)	22,2
20.	SC Freiburg (GER)	20,8

Zdroj: CIES (2015b)

Na rozdíl od předchozích tabulek, jež poskytují informace o kvantitě, tj. o počtu hráčů, které ten který klub pro odchoval pro nejvyšší soutěže, Tab. 16 vypovídá o kvalitě, resp. ekonomické efektivitě líhni, když uvádí finanční obnosy, které do klubů díky prodeji hráčů přitekly. Nejvyšší příčky obsazují kluby, u kterých by to laik nepředpokládal: první místo zaujímá anglický Southampton, který profitoval z odchovu hráčů jako Calum Chambers (Arsenal – 1. 1. 2016), Adam Lallana (Liverpool FC – 1. 1. 2016) a Luke Shaw (Manchester United – 1. 1. 2016), za které dohromady inkasoval přes 90 miliónů eur. Nejvýše z klubů, které se nacházejí rovněž v tabulce nejvíce produktivních líhni, co se kvantitativně týče, je Real Madrid na šestém místě následován sedmou Barcelonou. Souhrnně tato data potvrzují prakticky neotřesitelné postavení klubů nejlepších pěti lig v Evropě. Platí to i o Swansea City AFC, která byť má původ ve Walesu, hraje anglickou nejvyšší soutěž.

Základním stavebním kamenem profesionálního kolektivního sportu je soutěž mezi dvěma týmy. Téměř pokaždé je tato soutěž součástí nějakého organizovaného soupeření. Scully (1995) a Noll (1995) argumentují, že divák preferuje organizovanou soutěž před neorganizovanou. Navíc díky vysoké prestiži získání titulu v nejvyšší domácí soutěži dochází i ke zvýšenému zájmu médií, což jednotlivým klubům generuje další finanční prostředky. Jako vedlejší pozitivní efekt dlouhodobější soutěže také můžeme považovat fakt, že může redukovat transportní ceny, neboť rozpisy zápasů jsou výsledkem domluvy mezi jednotlivými týmy a vedením soutěže. Tento princip můžeme pozorovat hlavně v ledním hokeji, kdy se hraje více zápasů v jednom týdnu. Ideálním příkladem jsou severoamerické ligy, ve kterých se rozpisy dělají tak, aby tým odehrál na jednom tripu⁷ co nejvíce utkání s geograficky vzdálenějšími soupeři.

Produkce sportovního souboje (zápasu) nebo obecněji sportovní ligy závisí na přítomnosti čtyř hlavních komponent. První jsou hráči, kteří jsou natolik dobří, aby mohli být vybráni (draftováni) k účasti v jednotlivých zápasech. Druhou jsou samozřejmě kluby, které tyto hráče dokážou takovým způsobem organizovat. Třetí je liga samotná, jež by byla zodpovědná za design a schopnost soutěž řídit. A čtvrtou komponentou je stadion nebo soustava stadionů, kde se naplánované zápasy mezi týmy mohou odehrát. Všechny soutěže, které splňují vlastnictví těchto nedílných součástí úspěchu, mohou doufat v nalákání diváků – „spotřebitelů“, kteří se budou coby diváci účastnit. Nejsou to však jen přímí účastníci zmínění výše, kteří dělají ligové soutěže soutěžemi. Existují i nepřímí účastníci tohoto sportovního kolotoče, kteří hrají významnou roli. Zprvce se jedná o dodavatele pracovní síly (Borland 2006). Jedná se zde o nižší profesionální ligy, juniorské amatérské kluby, případně pro zámoří typické vysokoškolské (college) kluby. Často mohou být tito dodavatelé vlastnění nebo přímo oficiálně propojeni s klubem účastnícím se v nejvyšší soutěži. Typickým příkladem je systém „farem“, který se po vzoru zámoří začal přesouvat do Evropy i do Česka (aktualne.cz 2011). Tento trend ovšem na zelených trávnicích nezasel takovou oblibu u fotbalových funkcionářů, a tak k 1. červnu bude tento systém opět zrušen (sportovní listy 2016). Druhým nepřímým účastníkem těchto soutěží je už zmíněný spotřebitel v podobě diváka. Borland (2006) jím však nemyslí pouze ty, kteří se přijdou podívat na stadion. Do jeho výčtu patří rovněž i diváci u televizních obrazovek nebo internetového vysílání. Zatřetí, sportovní zápas či soutěž může být prostředkem k dalším finančním příležitostem – ve spolupráci se sedmou velmocí⁸ se může jednat o vysílání jednotlivých zápasů, či tvorba doprovodných programů. Další možností je využití stadionu pro jiné zábavní a reklamní účely. Vzhledem k tomu, že pro fotbal se zejména velkokapacitní stadiony využívají jednou až dvakrát týdně a to je pro jejich nákladný provoz málo, v řadě zemí a klubů se prosazuje jejich multifunkční využití. Příkladem perfektních služeb (infrastruktury) pro fanoušky nejen fotbalu představuje Veltins Arena v Gelsenkirchenu (Týden 2012). Obecně se dá tvrdit, že média, sponzoři a vlastníci stadionů mají rozhodně mnoho společného s pořádáním fotbalových zápasů či lig. Čtvrtá významná nepřímá strana jest stát. Regulační rámec pro sportovní soutěže nastavený vládou dané země má velmi významný vliv na povahu sportovní soutěže. Borland (2006) uvádí

⁷ Trip – z angličtiny výlet – znamená ve sportovním žargonu cestování na více venkovních utkání za sebou bez návratu do domovského města. V praxi tento model šetří cestovní náklady a je šetrnější k životnímu prostředí. Jeho nevýhodou je pak větší absence fanoušků týmu na hostujících zápasech (PATAT 2010). Uplatňuje se z důvodu větších vzdáleností především ve sportovních ligách Severní Ameriky.

⁸ Sedmá velmoc – výraz pochází pravděpodobně z doby Napoleona Bonaparta, který označil tisk za pátou velmoc, která proti němu bojovala. Termín sedmá velmoc je pak přisuzována masmédiím (Český rozhlas 2005).

jako příklad restriktivní opatření pro regulaci přestupů hráčů nebo jejich platů v rámci soutěže. Místní či státní správa může dokonce využít kluby jako prostředek k sebepropagaci prostřednictvím jejich úspěchu, za což jsou posléze kluby odměňovány jistými výhodami a podporou.

Strukturu sportovní soutěže popisuje proces, na jehož konci proti sobě stanou hráči dvou týmů ve vzájemném klání. Souhrn hlavních dimenzí struktury sportovní soutěže se může lišit dle produkčního, pracovního či kapitálového trhu. Struktura produkčního trhu je následující:

1) Struktura soutěže

- pravidla zápasu (sportu, hry) – například velikost hřiště, časové omezení, určení vítěze utkání
- formát zápasů – kupříkladu doma/venku⁹, případně systém play-off, či kombinace obojího

2) Struktura ligy

- skladba ligy – příklad: geografická blízkost jednotlivých týmů, specifické požadavky ligy pro účastníky v podobě minimální kapacity stadionu apod. (Česko, stejně jako ostatní členové UEFA¹⁰, se řídí Klubovým licenčním řádem)
- organizace hierarchie ligových soutěží – organizace ligy do divizí dle geografického či výkonnostního rozložení, systém postupu a sestupu apod.

3) Příjmy

- cena vstupenek a permanentek
- prodej televizních/rádiových/internetových práv – příklad: centralizovaná (o právech rozhoduje vedení ligy) nebo decentralizovaná (o právech si rozhodují samy kluby)
- sponzoři a merchandising¹¹
- rozdělení příjmů mezi domácí klub, hostující klub a ligu

Struktura pracovního trhu ve sportovní soutěži zahrnuje:

- Příslušnost hráčů ke klubům – to zahrnuje metodu pohybu hráčů mezi týmy a regulaci pohybu hráčů uvnitř týmu.
- Plat hráčů a propracovaný systém mezd – v rámci této části je i nechvalně známá role fotbalových agentů.
- Soupiska – ta určuje maximální počet hráčů, kteří se v daném období mohou nebo musí zapojit do ligové soutěže.

⁹ Doma/venku – tento formát soutěže zahrnuje střetnutí týmů jednou či vícekrát vždy v domácím a venkovním prostředí. Příklad: Česká fotbalová liga, hraje se každý s každým jednou v domácím prostředí, jednou v domácím prostředí soupeře. Česká hokejová liga, hraje se s každým dvakrát doma a dvakrát venku.

¹⁰ UEFA - the Union of European Football Associations (UEFA.org staž. 20. 1. 2016)

¹¹ Merchandising – soubor činností směřovaných zejména k posledním článkům prodejního řetězce s cílem zajistit, že správné zboží se nachází na správném místě, ve správný čas a za správnou cenu (Slovník cizích slov 2016).

Jako třetí trh pak Borland (2006) popisuje trh kapitálový. Jako jeho hlavní aspekt považuje typy vlastnictví, které jsou povoleny – například zda jsou kluby vlastněné soukromými subjekty nebo ligou samotnou.

Hospodaření velkých klubů je stejně složité či náročné jako v případě jakékoli velké firmy. Pro fotbalový klub, stejně jako pro velkou komerční společnost, jež plánuje být dlouhodobě úspěšná, platí, že bez kvalitních vlastních odchovanců se neobejde, resp. že její perspektiva bude nejistá.

Kapitola 7

Analýza fotbalových líhní v Česku a Srbsku

Doplňek bude tvořit analýza, která ukáže, který klub by měl hráč zvolit, chce-li se dostat do lig nejvyšší kvality či prestiže. Toto srovnání by nám mělo naznačit, které oblasti zkoumaných států jsou v produkci fotbalových talentů nejdále, potažmo kde mají mladí fotbalisté největší šanci začít s úspěšnou fotbalovou kariérou.

V první části použijeme pouze kvantitativní metodu pomocí popisné statistiky. Ve druhé části naše výsledky opřeme o kvalitu, kterou bude představovat objem peněz získaných za jednotlivé odchovance. V celkovém součtu nám tak vykrystalizují líhně, které jsou nejúspěšnější nejen co do počtu vyprodukovaných fotbalistů, ale i co do jejich kvality. Obecně se dá totiž předpokládat, že za „větší“ talent utrží mateřský klub vyšší finanční částku, než za talent „menší“. Závěrem analýzy bude použití získaných poznatků ke srovnání obou zkoumaných zemí.

Závěrečná část se bude skládat ze srovnání líhní vybraných zemí a zkoumání, jestli studie Cotého et al. (2006) platí i pro Česko, potažmo Srbsko jako nástupnický stát Srbska a Černé Hory. Dále práce porovná, zdali existuje závislost mezi produkcí jednotlivých líhní, úspěchem klubu na domácí scéně a jeho tradicí. Jedná se o ukazatele, které jsou přirozeně středem zájmu nejen fanoušků.

Nejvíce profesionálních hráčů Česka se narodilo v ORP s populační velikostí od 50 000 do 99 999 obyvatel (Tab. 16). Potvrzují se tak teze výše zmíněných autorů, že nejvíce profesionálních sportovců pochází ze středně velkých měst. V Česku se však jedná o města, která patří k největším v republice. Naproti tomu v Srbsku se jedná především o opštiny se 100 000 až 249 999 obyvateli, které jsou z hlediska počtu narozených profesionálních hráčů nejproduktivnější. Jedná se o opštiny Novi Sad, Kragujevac, Kruševac a další. Hlavní město Bělehrad dopadlo ve srovnání s Prahou lépe. Zatímco česká metropole se umístila v produkci fotbalistů až ve čtvrté nejpočetnější kategorii, Bělehrad se umístil ve třetí s relativně nižší ztrátou na vedoucí pozici. Důvodů pro tento rozdíl mezi oběma zeměmi může být několik. Svou roli bezesporu hrají rozdíly v sídelní struktuře jednotlivých zemí. A přestože fotbal patří k vůbec nejméně finančně náročným sportům, jedná se o zásah do rodinného rozpočtu. Budoucí profesionální fotbalisté tak jsou potomky majetnější skupiny obyvatelstva, která se koncentruje ve velkých městech.

Tab. 17: Rozložení rodišť fotbalistů Česka dle populační velikosti ORP v letech 1993 – 2015

Interval počtu obyvatel ORP	Počet narozených hráčů
0 – 49 999	232
50 000 – 99 999	323
100 000 – 249 999	221
250 000 – 499 999	114
500 000 –	174

Zdroj: ČSÚ 2011, footballdatabase.eu

Tab. 18: Rozložení rodišť fotbalistů Srbska dle populační velikosti opštin v letech 1993 – 2015

Interval počtu obyvatel opštin	Počet narozených hráčů
0 - 49 999	275
50 000 - 99 999	333
100 000 - 249 999	459
250 000 - 499 999	110
500 000 -	302

Zdroj: Republički zavod za statistiku 2011, footballdatabase.eu

Kapitola 6.1 (Původ hráčů) naznačila možnou závislost mezi počtem odchovanců a populační velikostí ORP, resp. opštiny. Z údajů národních statistických kanceláří tak byla vytažena data ze sčítání v roce 2011 a Obr. 25 nám předkládá výsledky korelační analýzy.

Obr. 25: Výsledky korelační analýzy závislosti počtu odchovanců na velikosti ORP/opštiny

Česko				Srbsko			
Correlations				Correlations			
	pocet_dor	populace			pocet_dor	populace	
Pearson Correlation	1	,937**		Pearson Correlation	1	,990**	
pocet_dor Sig. (2-tailed)		,000		pocet_dor Sig. (2-tailed)		,000	
N	108	108		N	64	64	
Pearson Correlation	,937**	1		Pearson Correlation	,990**	1	
populace Sig. (2-tailed)	,000			populace Sig. (2-tailed)	,000		
N	108	108		N	64	64	
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).				**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).			
Česko bez Prahy				Srbsko bez Bělehradu			
Correlations				Correlations			
	pocet_dor	populace			pocet_dor	populace	
Pearson Correlation	1	,829**		Pearson Correlation	1	,818**	
pocet_dor Sig. (2-tailed)		,000		pocet_dor Sig. (2-tailed)		,000	
N	107	107		N	63	63	
Pearson Correlation	,829**	1		Pearson Correlation	,818**	1	
populace Sig. (2-tailed)	,000			populace Sig. (2-tailed)	,000		
N	107	107		N	63	63	
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).				**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).			

Zdroj: Český statistický úřad (2011), Republički zavod za statistiku (2011), footballdatabase.eu

Na základě výsledků zamítáme na 1% hladině významnosti hypotézu, že neexistuje závislost mezi velikostí ORP/opštin a počtem odchovanců klubů. Silnou závislost ovlivňují hlavní města obou států relativně znatelně. Obě metropole zesilují korelační vztah. Bělehrad jej zesiluje o něco více než Praha, což koresponduje s jeho silnější pozicí v rámci Srbska, než má Praha v Česku.

Tab. 19 ukazuje srovnání nejlepších líhní vybraných zemí podle počtu liber, které byly vynaloženy na koupi jednoho odchovance, který proniknul do profesionálního fotbalu. Na prvním místě se umístil FK Čukarički, a to z důvodu vychování již zmíněného Aleksandra Kolarova. Následují další srbské kluby Vojvodina Novi Sad, Partizan Bělehrad, Crvena Zvezda Bělehrad a Radnički Niš. Každý z klubů vychoval několik hráčů světového formátu. Vzhledem k vyšší přestupovým částkám srbských klubů se lze na základě představených dat domnívat, že hráči jsou vychovávaní relativně lépe, než je tomu v Česku. Svoji roli ve vývoji hráčů však hraje i osobnostní stránka jednotlivých sportovců. Nejúspěšnějším českým klubem se stala Viktoria Plzeň, jejímž největším přispěvovatelem do finančních statistik je brankář Petr Čech.

Tab. 19: Nejlepší líhně podle finanční hodnoty odchovance, vybrané státy, 2016

Klub	Stát	Částka (tis. £)	Počet odcho- vanců	Počet £ na odcho- vance (tis. £)	Doba trvání klubu (r.)	Počet bodů na zápas	Úspěch klubů
FK Čukarički	SRB	22857	20	1142,85	90	1,25	1,51
FK Vojvodina Novi Sad	SRB	65941	72	915,847	102	1,72	1,22
FK Partizan Bělehrad	SRB	123529	149	829,054	71	2,44	1,35
FK Crvena Zvezda Bělehrad	SRB	111104	142	782,423	71	2,25	1,36
Radnički Niš	SRB	19542	29	673,862	93	1,33	1,44
Viktoria Plzeň	CZE	48696	81	601,185	105	1,51	1,17
FK Zemun	SRB	15526	29	535,379	70	0	1,5
Radnički Kragujevac	SRB	12888	30	429,6	93	1,08	1,4
Rad Bělehrad	SRB	18414	45	409,2	58	1,25	1,33
Sparta Praha	CZE	52331	130	402,546	123	2,09	1,27
Sigma Olomouc	CZE	26568	85	312,565	97	1,4	1,1
OFK Bělehrad	SRB	18950	64	296,094	105	1,28	1,38
Baník Ostrava	CZE	31684	115	275,513	94	1,31	1,35
FC Vysočina Jihlava	CZE	9075	34	266,912	68	1,13	1,47
Příbram	CZE	11784	45	261,867	91	1,17	1,25
Bohemians 1905	CZE	8429	40	210,725	111	1,07	1,4
Slavia Praha	CZE	23491	121	194,14	124	1,73	1,22
České Budějovice	CZE	9155	50	183,1	111	1,1	1,2
Brno	CZE	13530	89	152,022	103	1,28	1,27

Zdroj dat: footballdatabase.eu; transfermarkt.de

Na otázku, jestli existuje nějaká závislost mezi tradicí a úspěchem klubu nebo mezi úspěchem a počtem vychovaných fotbalistů, odpoví korelační analýza s využitím Pearsonova korelačního koeficientu. Pro ni byly zvoleny následující spojitě proměnné:

- počet odchovanců,
- hodnota (£) na jednoho odchovance, tedy průměrná suma, kterou každý odchovanec svým přestupem vydělal,

- tradice klubu vyjádřena počtem let od jeho založení nebo startu nejvyšších soutěží,
- počet získaných bodů na zápas v nejvyšší fotbalové soutěži
- úspěšnost klubů ve výchování hráče pro nejlepší ligy Evropy.

Na základě údajů z tabulky na Obr. 25 lze na 1% hladině významnosti zamítnout hypotézu, že neexistuje závislost mezi počtem odchovanců, a úspěšností klubu v ukazateli body na zápas. Hodnota Pearsonova korelačního koeficientu je 0,792, což je středně silná závislost. Dá se tedy tvrdit, že kvalitní akademie se pozitivně promítne do úspěchů klubu. Rovněž je zamítnuta na 5% hladině významnosti nulová hypotéza v případě závislosti tradici klubu na úspěšnosti výchovy hráčů pro nejlepší evropské ligy. Tato závislost vyšla záporná střední a měla hodnotu Pearsonova koeficientu -0,492, což je nízká až střední závislost. Ostatní ukazatele neprokázaly žádnou silnější vzájemnou závislost.

Obr. 26: Korelace vybraných proměnných

		Correlations				
		trvani_klub	uspech_bod y	uspech_nej liga	pocet_odch ovancu	penize_odc hovanec
trvani_klub	Pearson Correlation	1	,138	-,492*	,171	-,328
	Sig. (2-tailed)		,572	,033	,484	,170
	N	19	19	19	19	19
uspech_bod y	Pearson Correlation	,138	1	-,344	*,792**	,308
	Sig. (2-tailed)	,572		,149	,000	,200
	N	19	19	19	19	19
uspech_nej_ liga	Pearson Correlation	-,492*	-,344	1	-,418	,315
	Sig. (2-tailed)	,033	,149		,075	,188
	N	19	19	19	19	19
pocet_odch ovancu	Pearson Correlation	,171	*,792**	-,418	1	,017
	Sig. (2-tailed)	,484	,000	,075		,946
	N	19	19	19	19	19
penize_odch ovane c	Pearson Correlation	-,328	,308	,315	,017	1
	Sig. (2-tailed)	,170	,200	,188	,946	
	N	19	19	19	19	19

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Zdroj dat: footballdatabase.eu; transfermarkt.de; vlastní výpočty

ZÁVĚR

Vzhledem k omezené odborné literatuře zabývající se geografickými aspekty původu a odchovu špičkových sportovců práce využívá zejména teoretické přístupy Côtého a spol. (2006), které analyzují geografii rodiště profesionálních sportovců na příkladu nejvýznamnějších sportů a soutěží v USA a Kanadě. Práce potvrdila jejich tezi, že nejvíce profesionálních hráčů se rodí ve středně velkých městech. Ovšem zatímco v případě Česka se jedná o města střední velikosti (mezi 50 000 a 99 999 obyvateli), srbští profesionální fotbalisté se nejvíce rodí ve větších (velkých) městech, resp. opštinách se 100 000 – 249 000 obyvateli.

Další teorie, kterou lze v rámci geografie sportu a zejména v případě fotbalu, využít, je teorie světového systému. Ta však představuje spíše rámec pro sportovní (fotbalové) migrace na úrovni globálního či makroregionálního systému, v tomto případě vespělá západní Evropa versus zaostávající střední a východní Evropa, resp. Balkán. Ekonomické přístupy Brewera (2005) a Darbyho et al. (2007) jsou založeny na ekonomické spolupráci evropských fotbalových klubů a afrických líhní, především ze států rovníkové Afriky, odkud proudí relativně (vztaheno na počet registrovaných fotbalistů) do Evropy největší množství fotbalových migrantů. To přináší celou řadu pozitivních efektů, v prvé řadě nárůst kvality, dále dochází k finančnímu zhodnocení levných zahraničních hráčů. Jako negativní efekt je třeba zmínit upozadění vlastních odchovanců, což se poté může neblaze projevit na konkurenceschopnosti, zejména v případě nejvýznamnějších mezinárodních turnajů reprezentačních družstev. Často uváděný příklad v tomto smyslu představuje Anglie, která byt' disponuje jednou z nejkvalitnějších a vůbec nejprofitabilnějších světových fotbalových soutěží, na mezinárodní úrovni čeká na velký úspěch již 50 let od zisku titulu na domácím mistrovství světa v roce 1966. Jednou z příčin může být právě fakt, že kádry klubů v anglické Premier League tvoří ze dvou třetin cizinci.

Vzhledem ke specifickému, resp. dílčímu předmětu práce – srovnání efektivity dvou fotbalových klubů – předpokládaných líhní dvou zemí postkomunistické Evropy a globálnímu charakteru procesů (globalizace, difúze inovací, světová dělba práce), jež rámuji a ovlivňují její relativně úzce vymezené téma, je poměrně obtížné nalézt a aplikovat na ně relevantní teorie a přístupy.

Dobré fotbalové líhně, resp. kluby, jež představují skutečné líhně kvalitních talentů a fotbalistů představují základní kámen budoucího (trvale udržitelného) vývoje a rozvoje klubů a také jejich sportovního a ekonomického úspěchu. Na příkladu dvou srovnatelných zemí s dlouhou fotbalovou tradicí a srovnatelnými úspěchy na klubové úrovni Fotbalová akademie bezesporu kladně ovlivňuje ekonomiku klubů. Kromě toho, že garantuje možné příjmy z prodeje

odchovanců, snižuje finanční rizika klubů. Nelze rovněž nezmínit fakt, že hráč svou výkonností může ušetřit klubu nemalé peněžní prostředky tím, že klub nemusí shánět alternativu na jeho pozici. Souhrnně lze říci, že bez fotbalové akademie, resp. kvalitního systému výchovy hráčů, nelze zajistit pozitivní vývoj/rozvoj klubu (CIES 2015).

Líhně lze identifikovat na základě několika vlastností. Jedná se o místo, které vyprodukuje vysoké množství profesionálních fotbalistů, které pak může klub výhodně ekonomicky zhodnotit. Podle studií CIES (2012, 2015) jsou fotbalové líhně relativně stabilní v čase. Dokládají to skutečnosti, že nejvyšší příčky jejich žebříčku fotbalových líhní okupují stále stejné kluby. Mezi špičku patří dlouhodobě nizozemský Ajax Amsterdam či FC Barcelona, ale i srbský Partizan Bělehrad, který v nejnovější studii dokonce obsadil nejvyšší příčku. Tyto výsledky (CIES 2015, 2015) i analytická část práce pak potvrzují, že líhně se koncentrují převážně ve velkých městech a metropolích. Důvodem je vyšší počet obyvatel (široká základna), lepší zázemí a větší množství klubů, které mohou hráče vychovat.

Na základě analýzy této práce dopadl ve srovnání klubů nejlépe Bělehrad, který měl ve výběru nejlepších líhní sledovaných zemí hned šestinasobné zastoupení. Práce tak na tomto základě potvrdila hypotézu, že Bělehrad představuje v rámci nejen tohoto omezeného srovnání (jak dokumentují studie CIES) významnější líheň než ostatní a výrazně také překonává velikostně srovnatelnou, ale podstatně více globalizovanou Prahu. Obě hlavní města mají dlouhou fotbalovou tradici i tradici výchovy mladých fotbalistů. Rozdíl spočívá v jejich historicky proměnlivém zapojení či postavení v globální hierarchii. Zatímco Bělehrad, resp. Jugoslávie, byly před rokem 1989 díky poněkud liberálnějšímu politickému režimu více propojeny se „Západem“ a již v tomto období se vytvořily migrační sportovní kanály do vyspělé liberálně demokratické části Evropy, Praha se skutečným globálním městem v pravém slova smyslu stala až po roce 1990. Na začátku 90. let se tedy trajektorie obou měst rozcházejí: Praha se díky výborné poloze, historickému dědictví a dalším politicko-ekonomickým přednostem stává globální metropolí 3. až 4. řádu; Bělehrad se kvůli válkám v bývalé Jugoslávii a špatnému politickému vedení propadá na periferii geoeconomické bezvýznamnosti. Vývoj na poli sportovním či fotbalovém, zejména co se ekonomické efektivity týče, je však odlišný. Zatímco ekonomické možnosti Prahy a jejích podnikatelů a zejména možnosti jejich obohacení se řádově rozšířily, v Bělehradě mohou (či donedávna mohly) efektivně a jednodušeji profitovat spíše parazitické (ilegální a pololegální) skupiny než tradiční ekonomické subjekty operující ve stabilním politickém a právním prostředí. Za takových podmínek se možnost profitovat ze sportu stává mnohem významnější než v případě „normálních“ a navíc atraktivnějších měst jako Praha, Bratislava, Budapešť či Varšava, těžících z členství v Evropské unii. Je zřejmé, že omezené možnosti rozvoje a „dobývání zisku“ v případě ekonomiky Srbska i Bělehradu přispěly k tomu, že nejvýznamnější bělehradské kluby v čele s protežovaným Partizanem se staly ještě více „podnikatelsky“ atraktivními. S velkou pravděpodobností lze předpokládat, že tyto skutečnosti se významně podílely na pokračujícím rozvoji jeho fotbalové akademie a relativně vysokých ziscích z produkce a prodeje kvalitních fotbalistů. A právě významný rozpor mezi úspěchy na poli sportovním a ekonomickém jsou nepřímým důkazem vyšší komercializace sportu v případě Bělehradu, resp. jeho intenzivnějšího zaměření na ekonomickou exploataci a profit než na klubové sportovní úspěchy. Zatímco v Česku nebo v Rusku, kde možnosti obohacení jsou mnohem širší či rozmanitější (než

v periferním, resp. opomíjeném či izolovaném Srbsku), je fotbal spíše záležitostí úspěšných byznysmenů – sponzorů, kteří na ziscích z fotbalu nejsou či nebyli až tak závislí. Podobný fenomén lze sledovat i v případě dalších sportů tenisu, basketbalu, házené, ve kterých Srbsko také vyniká. I když takové závěry (hypotézy) by vyžadovaly testování v rámci podobných studií zaměřených na další (uvedené) sporty.

Dalšími významné líhně představují města Novi Sad, Plzeň, Olomouc a Ostrava. Takže v pořadí líhní se výsledně spíše prosazuje princip velikostní hierarchie. To potvrdila i korelační analýza závislosti počtu odchovanců na velikosti ORP, resp. opštiny. Analýza rovněž zjistila, že existuje závislost mezi počtem vyprodukovaných kvalitních fotbalistů a úspěchem klubu na národní úrovni. Toto zjištění tak ještě více zdůrazňuje význam vlastního odchovu a produkce kvalitních hráčů, neboť s úspěchem na domácí scéně existuje větší šance odchovaných fotbalistů úspěšného klubu prosadit se na scéně evropské, jež zvyšuje prestiž klubu a obvykle vede i ke zvýšení finančních příjmů jak ze strany sponzorů, tak díky účasti v nadnárodních soutěžích. Naopak jistá tradice klubů reprezentována délkou fungování klubu nehraje ve výchově hráčů téměř žádnou roli. Nedá se tak říci, že samotná dlouholetá tradice či spíše existence klubu je předpokladem úspěchu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ANDREWS, D. L., GRAINGER, A. D. (2007): Sport and Globalization. In RITZER, G. *The Blackwell companion to globalization*. Oxford: Blackwell Pub. 2007, s. 478–498. ISBN 9781405132749.
- BALE, J. (2003): *Sports geography*. 2nd ed. New York: Routledge, 2003. 196 s. ISBN 0419252304.
- BESSON, R., POLI, R. (2010): From the South to Europe: a comparative analysis of African and Latin American football migration. In MAGUIRE, J., FALCOUS, M. (eds). *Sport and migration: borders, boundaries and crossings*, Abingdon, UK, Routledge, 2010, 318 s.
- BORLAND, J. (2006): The production of professional team sports. In ANDREFF, W., SZYMANSKI, S (eds). *Handbook on Economics of Sport*. Edward Elgar Pub. 2007. 830 s.
- BRAUDEL, F. (1993): *A history of civilizations*. 1st pub. Překlad Richard Mayne. New York: Penguin Books, 1993. 600 s. ISBN 0-14-012489-6.
- BREWER, D. B. (2005): *Switching fields: The World Soccer Economy in an Era of Globalization*. John Hopkins University. 2005. 165 s.
- COTÉ, J, MACDONALD, D. J., BAKER, J., ABERNETHY, B. (2006): When “where” is more important than “when”: Birthplace and birthdate effects on the achievement of sporting expertise
Journal of Sports Sciences, 2006, 24, 10, s. 1065 – 1073.
- CUMMINGS, T. G. (1978): Self-regulating work groups: A socio-technical synthesis. *Academy of Management Review*, 3, s. 625–634.
- CURI, M. et al. (2011): The Pan American Games in Rio de Janeiro 2007: Consequences of a sport mega-event on a BRIC country. *International Review for the Sociology of Sport*. 2011, 46, 2. s. 140–156.

- CURTNER-SMITH, M., HILL, J. S., VINCENT, J. (2014): The Worldwide Diffusion of Football: Temporal and Spatial Perspectives. *Global Sport Business Journal*. 2014, 2, 2, s. 1–27.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (2011): *Sčítání lidu domu a bytů*. Praha: Český statistický úřad, c2013. ISBN 978-80-250-2357-0.
- DARBY, P., AKINDES, G., KIRWIN, M. (2007): Football Academies and the Migration of African Football Labor to Europe. *Journal of Sport and Social Issues*. 2007, 31, 2, s. 143–161.
- DOBSON, S., GODDARD, J. A. 2011. *The economics of football*. 2nd ed. New York: Cambridge University Press, 2011. 474 s. ISBN 9780521517140.
- DOLLES, H., SÖDERMAN, S. 2005. Globalization of Sports - The Case of Professional Football and its International Management Challenges. *Deutsches Institut für Japanstudien*. 2005, 28 s.
- GIULIANOTTI, R., ROBERTSON, R. (2004): The globalization of football : a study in the glocalization of the 'serious life'. *The British Journal of Sociology*. 2004, 55, 4, 545–568 s.
- GIULIANOTTI, R., ROBERTSON, R. (2006): Glocalization, Globalization and Migration: The Case of Scottish Football Supporters in North America. *International Sociology*. 2006, 21, 2, s. 171-198.
- GIUNIALOTTI, R., ROBERTSON, R. (2007): Recovering the social: globalization, football and transnationalism. *Global Networks*. 2007, 7, 2, s. 144–186.
- GIULIANOTTI, R., ROBERTSON, R. (2007): Sport and globalization: transnational dimensions, *Global Networks*. 2007, 7, 2, s. 107–112.
- HÄGESTRAND, T. (1967): *Innovation Diffusion as a Spatial Process*. University of Chicago Press, Chicago.
- HAGGETT, P. (2001): *Geography: a global synthesis*. 1st pub. Harlow: Prentice Hall, 2001. 864 s. ISBN 0-582-32030-5.
- HILL, J. S. (2009): *International business: managing globalization*. Los Angeles: SAGE, 2009. 736 s. ISBN 1412953642.
- HILL, J. S., VINCENT, J. (2006): Globalization and sports branding: The case of Manchester United. *International Journal of Sports Marketing & Sponsorship*. 2006, 7, 3, s. 213–230.

- HOLT, R. (1981): *Sport and Society in Modern France (St Antony's)*. 1981st Edition. Palgrave Macmillan. 256 s.
- CHAPPELET, J. (2008): Olympic Environmental Concerns as a Legacy of the Winter Games. *The International Journal of the History of Sport*. 2008, 25, 14, s. 1884–1902.
- LITTLEWOOD, M. (2011): Football labour migration : an examination of the player recruitment strategies of the 'big five' European football leagues 2004–5 to 2008–9. *Soccer & Society*. 2011, 12, 6, s. 788–805.
- MacCLANCY, J. 1996 (ed.). *Sport, Identity and Ethnicity*. Oxford : Berg. 1996. 203 s.
- MADEIRO, G. 2007. Sport and power : Globalization and merchandising in the soccer world. *Society and Business Review*, 2007, 2 ,3, 287–296.
- MAGEE, J., SUGDEN, J. 2002. „The world at their feet“ : Professional Football and International Labor Migration. *Journal of Sport and Social issues*. 2002, 26, 4, s. 421–437.
- MAGUIRE, J. 1994. Sport, Identity Politics, and Globalization: Diminishing Contrasts and Increasing Varieties. *Sociology of Sport Journal*. 1994, 11, s. 398–427.
- MAGUIRE, J. 1999. Sport and globalization. Sport and development web-based platform: Swiss Academy for development. 1999, 11 s.
- MANDELL, R. 1999. *Sport: A Cultural History*. 1st ed. Columbia University Press, New York. 1999. 388 s.
- MILLER, R. 2007. Studying football in the Americas. In MILLER, R. & CROLLEY, L. (Eds.). *Football in the Americas: Futbol, futebol, soccer*. London: Institute for the Study of the Americas. 2007, s. 1–34.
- REPUBLIČKI ZAVOD ZA STATISTIKU SRBIJE. 2011. *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. godine u Republici Srbiji* (Sčítání lidu, domů a bytů v Srbsku 2011). Beograd.
- RIGAUE, B. 2000. Marxist theories. In COAKLEY, J. J. a DUNNING, E. *Handbook of Sports Studies*. London: Sage, 2000, s. 28–47.
- ROBERTSON, R. 1995. Glocalization : Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity. In FEATHERSTONE, M., LASH, S. a ROBERTSON, R. (eds). *Global Modernities*. London: Sage, 1995, s. 25–44.

ROGERS, E. M. 2002. Diffusion of preventive innovations. *Addictive Behaviors*. 2002, 27, 6, 989–995 s.

SMART, B. 2005. *The sport star*. 1st ed. London: SAGE Publications, 2005. Theory, culture & society. 224 s. ISBN 0-7619-4351-X.

SMART, B. 2007. Not playing around: global capitalism, modern sport and consumer culture. *Global Networks*. 2007, 7, 2, 113–134 s.

WALLERSTEIN, I. (1989): *The Modern World-System 3, Vol. 3: The Second Era of Great Expansion of the Capitalist World-Economy 1730-1840s (Studies in Social Discontinuity)*. 1st ed.: Academic Press. 1989. 388 s. ISBN 0127859268

WRIGHT, G. 1999. „Globalisation and Sport,“ Debate. *Olympic Review*. 1999, 26, 29, s. 17–21.

Internetové zdroje:

- Aktualne.cz 2011. *Český fotbal spouští po vzoru hokeje systém farem* [online]. 2011 [cit. 2016-03-21]. Dostupný z WWW: <<http://sport.aktualne.cz/cesky-fotbal-spousti-po-vzoru-hokeje-system-farem/r~i:article:709023/>>
- Annan, K. 2006. 'Football envy at the UN' [online]. 2006 [cit. 2015-10-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.theguardian.com/commentisfree/2006/jun/12/comment.worldcup2006>>
- BBC 2015. *Japan profile – Timeline* [online]. 2015 [cit. 2016-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-15219730>>
- BBC 2015. *China profile – Timeline* [online]. 2015 [cit. 2016-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-13017882>>
- CIA Factbook 2016. *Israel* [online]. 2016 [cit. 2016-03-15]. Dostupný z WWW: <<https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/is.html>>
- CIES 2015. *Youth training in European football: A comparative analysis* [online]. 2015 [cit. 2016-03-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.football-observatory.com/IMG/sites/mr/mr09/en/>>
- CIES 2015b. *Most profitable young academies* [online]. 2015 [cit. 2016-03-30]. Dostupný z WWW: <http://www.football-observatory.com/IMG/pdf/wp102_eng-2.pdf>
- CIES 2015c. *Relative age effect: A serious problem in football* [online]. 2015 [cit. 2016-03-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.football-observatory.com/IMG/sites/mr/mr10/en/>>
- ECA 2014. *Study on the transfer system in Europe* [online]. 2014 [cit. 2016-03-30]. Dostupný z WWW: <<http://bit.ly/23033Wv>>
- ESPNFC.com 2015. *Premier League features most nationalities in Europe's top leagues* [online]. 2015 [cit. 2016-06-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.espnfc.com/barclays-premier-league/story/2558407/premier-league-has-most-nationalities-in-europe-top-leagues>>
- FIFA 2015. *2014 FIFA World Cup reached 3,2 billion viewers, one billion watched final* [online]. 2015 [cit. 2016-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.fifa.com/worldcup/news/y=2015/m=12/news=2014-fifa-world-cuptm-reached-3-2-billion-viewers-one-billion-watched--2745519.html>>
- FIFA 2016a. *Global Growth* [online]. 2016 [cit. 2016-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.fifa.com/about-fifa/who-we-are/the-game/global-growth.html>>
- FIFA 2016b. *Big Count* [online]. 2016 [cit. 2016-05-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.fifa.com/worldfootball/bigcount/allplayers.html>>

- FK Crvena Zvezda 2016. *Zvanični portal – FK Crvena Zvezda – Naslovna Europe* [online]. 2016 [cit. 2016-03-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.crvenazvezdafk.com/>>
- FK Partizan 2016. *Omladinska škola fudbala* [online]. 2016 [cit. 2016-03-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.sr.partizan.rs/omladinska-skola-fudbala/>>
- IAAF 2015. *History* [online]. 2015 [cit. 2015-09-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.iaaf.org/about-iaaf/history>>
- Livescience 2014. *What is quinine?* [online]. 2014 [cit. 2016-04-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.livescience.com/44821-what-is-quinine.html>>
- Premierleague.com 2015. *View Premier League history* [online]. 2015 [cit. 2015-08-31]. Dostupný z WWW. <<http://www.premierleague.com/content/premierleague/en-gb/history.html>>
- Slovník cizích slov 2016. *Merchandising* [online]. 2016 [cit. 2016-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/merchandising>>
- Sportovní listy 2016. *V českém fotbale skončí farmy a hostování amatérů určí nový přestupní řád* [online]. 2016 [cit. 2016-03-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.sportovnilisty.cz/dalsi-sporty/v-ceskem-fotbale-skonci-farmy-a-hostovani-amateru-urci-to-novy-prestupni-rad/>>
- Ted Turner 2016. *Ted Turner Quotes* [online]. 2016 [cit. 2016-02-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.brainyquote.com/quotes/quotes/t/tedturner112358.html>>
- Telegraph 2015. *How the Bosman revolution changed football for ever.* [online]. 2015 [cit. 2016-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.telegraph.co.uk/sport/football/competitions/premier-league/12047806/How-the-Bosman-revolution-changed-football-for-ever.html>>
- The FA. 2015. *The History of the FA* [online]. 2015 [cit. 2015-08-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.thefa.com/about-football-association/history>>
- The Guardian 2007. *Has Football Ever Started a War?* [online]. 2004 [cit. 2016-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.theguardian.com/football/2007/feb/21/theknowledge.sport>>
- Týden 2012. *Supermoderní superfunkční slavný stánek Schalke hostí Plzeň* [online]. 2012 [cit. 2016-03-21]. Dostupný z WWW: <http://www.tyden.cz/rubriky/sport/fotbal/evropske-pohary/supermoderni-superfunkcni-slavny-stanek-schalke-hosti-plzen_226136.html>
- UEFA 2016. *About UEFA* [online]. 2016 [cit. 2016-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.uefa.org/about-uefa/news/newsid=2052238.html>>
- UEFA.com 2015. *New format provides fresh impetus* [online]. 2015 [cit. 2016-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.uefa.com/uefaeuropaleague/history/index.html>>
- UN 2015. *World Population prospects* [online]. 2015 [cit. 2015-08-31]. Dostupný z WWW: <<http://esa.un.org/unpd/wpp/>>